

Märts 2011

Hind 2.80€ / 43,81

MAAMAJANDUS

Tootmine • Ökonoomika • Teadus

Noorloomakasvatuse ABC

Lk 20

Lüpsilehmi jääb Eestis aina vähemaks
Viljakasvataja Madis Avi vallutab kõrgusi
Piimakarjade top 50

FARMIDE, NOORLOOMALAUTADE JA TALLIDE SISSESEADED!

TOOTED:

- LÕASTUS- JA HOOLDUSBOKSID
- LÜPSIPLATSID
- SÖÖDAPIIRDED
- VABAPIDAMISE PIIRDED
- VAHEAIAD, VÄRAVAD JA SULUD
- JOOTMISSÜSTEEMID
- LOOMAKÄRUD
- TERASKATLAD
- KÜTTEMAHUTID JA -PUNKRID
- METALL- JA TORUKONSTRUKTSIOONID TELLIJAJA SOOVIL

UUDIS! UNIVERSAALNE PÕLETI BIOBURNER (VÕIMSUS 60–120 kW)

KÜTUS: HAKKEPUIT, SAEPURU, PELLET, TURVAS, RAPSIPRÜGI, TERAVILI

TEENUSED:

- FARMIDE JA TALLIDE METALLKONSTRUKTSIOONIDE VALMISTAMINE JA PAIGALDUS
- FARMIDE SISSESEADETE TOOTMINE, PAIGALDUS JA HOOLDUS
- FARMIDE KÜTTESÜSTEEMIDE TOOTMINE, PAIGALDUS JA HOOLDUS
- VEE- JA KANALISATSIOONITÖÖD
- METALLKONSTRUKTSIOONIDE MONTAAŽITÖÖD

EESTI OMA TOOTMINE, ALATI KINDEL JA USALDUSVÄÄRNE!

 FESMA ALU

INFO JA MÜÜK:

OÜ FESMA ALU • RAPLAMA, ALU ALEVIK, LAO 4
TEL 489 2613, 511 8327, 516 5428

INFO@FESMA.EE
WWW.FESMA.EE

Sisukord

- 4 Vaja on pikaajalisi lepinguid
- 6 Talviljade seis on lootustandev
- 8 Mahekartulit on tavakartulist raskem kasvatada
- 12 Mullu suurenes holsteinide toodang ja kasvas arvukus
- 14 Punaste lehmade toodang ületas 7000 kg piiri
- 16 Kas Eesti piimakari on jätkusuutlik?
- 19 Eestis on liiga vähe lehmnoorkarja
- 18 Loomakasvatus 2010. aastal
- 19 Eestis on liiga vähe lehmnoorkarja
- 20 Noorloomade kasvatamine on tõsine katsumus
- 24 Loomakasvatus 2010. aastal
- 28 Novaator Olderil üllatavad tulemused
- 30 Mägimatkaja Madis Avi kõrgeim vallutus on 6000 meetrit
- 32 Agroturism tutvustab farmi köögipoolt
- 36 Mida teatakse LEADER-programmist?
- 38 Edukate ja vähem edukate taimekasvatajate võrdlus
- 42 Turg: piim
- 44 Põllumajandusteated
- 46 Läti põllumajandusaasta 2010

Toimetuse aadress

Narva mnt 11e, 10151 Tallinn

Peatoimetaja Heiki Raudla
heiki.raudla@maaleht.ee, 661 3330

Toimetaja Lii Sammler
lii.sammler@maaleht.ee, 661 3356; 510 2336

Toimetaja Ülo Kalm
ylo.kalm@maaleht.ee, 661 3380; 5344 4340

Keeletoimetaja Hanna Sinijärv, 669 8189
hanna.sinijarv@lehed.ee

Korrektor Merike Järvlepp
merike.jarvlepp@maaleht.ee, 661 3311
Reklaam 661 3337

Kujundus ja küljendus Merike Arbet
merike.arbet@maaleht.ee, 661 3308
Esikaanefoto Raivo Tasso

Väljaandja AS Eesti Ajalehed

Trükk AS Printall

Tellimisindeks 78222

Maamajandust saab tellida

tel 617 7717 või 661 3366,
tellimine@ekspresspost.ee, www.maaleht.ee,
kõikides postiasutustes

Põllumajandusameti esimene aasta

ILLAR LEMETTI

põllumajandusameti peadirektor

Põllumajandusamet alustas tegevust 2010. aasta 1. jaanuaril. Põllumajandusameti moodustamisel oli eesmärk muuta lihtsamaks ja efektiivsemaks kodanike ja ettevõtjate teenindamine ning parandada teenuste kättesaadavust ja kvaliteeti. Üheks võtmeteguriks sisulise tegevuse kõrval on nn põllumajandusmajade kontseptsiooni elluviimine. Selle tulemusena moodustatakse igasse maakonda keskus, kus osutatakse põllumeestele ja teistele klientidele vajalikke teenuseid.

2010. aastal valmisid põllumajandusministeeriumi finantseerimisega keskused Viljandis ja Jõhvis, alustati uue keskusehoone renoveerimist Haapsalus ja ettevalmistusi uue keskuse rajamiseks Paidesse.

Uutest tegevustest oli kõige mahukam aiandustoodete kvaliteedikontrolli rakendamine jaemüügikohtades. Väetiste ja taimekaitse valdkonnas tegutseme jätkuvalt selle nimel, et tarbijale müügiks pakutavad väetised ja taimekaitsevahendid oleksid kvaliteetsed ja ohutud ning et täidetak taimekaitsevahendite kasutamisele kehtestatud nõudeid.

Sordi ja seemnete valdkonnas lisandus uue tegevusena säilitussortide sordilehte võtmine ning säilitussortide seemnete tootmise ja turustamise kontroll. Tuulekaera valdkonnas oleme alustamas põllumassiivide tuulekaeravabaks tunnistamist.

Mahepõllumajanduse valdkonnas on meie töömahud järjest suurenenud: 2010. aasta lõpuks oli mahepõllumajanduse registrisse kantud 1356 ettevõtet (6% rohkem kui 2009. aastal). Mahepõllumajanduslikku maad on Eestis kokku 121 815 ha. Uute tegevustena hakkame teostama järelevalvet mahepõllumajandusliku vesiviljelusloomade tootmise üle. Luua tuleb valmisolek geneetiliselt muundatud põllukultuuride käitlemise järelevalveks.

Taimetervise valdkonnas oli 2010. aasta esimene, kus ei tuvastatud uusi ohtliku taimekahjustaja kartuli ringmädaniku koldeid. Jätkuvalt on meie ülesandeks tagada kontroll ohtlike taimekahjustajate sissetoomise ja leviku üle. Selleks viime läbi liikmesriigile kohustuslikke ja riiklikke monitooringuid ning kontrollime taimse materjali tootmist, turustamist, ekspordi ja importi. 2011. aastal lisandub uue tegevusena kartuli-kiduussi seire tarbekartuli põldudel. Maaparanduse valdkonnas on 2010.–2011. aastal muude tööde kõrval olulisel kohal hoiukavade koostamine.

Ameti osutatavate teenuste kvaliteedi tõstmiseks oleme pidevalt tegutsenud selle nimel, et klientide suhtlemine asutusega oleks võimalikult lihtne ja tulemuslik.

Esimene tegevusaasta oluline eesmärk oli tervikliku organisatsiooni kujundamine. Selleks sõnastasime asutuse põhiväärtused ja alustasime arengukava, motivatsioonisüsteemi ning ühtse palgasüsteemi väljatöötamist.

Meie eesmärk on aidata kaasa põllumajandusliku tootmise efektiivsuse tõstmisele, ausa konkurentsi ja ekspordivõimekuse ning keskkonna (sh põllumaade) hea seisundi tagamisele. Olen kindel, et tänu meie asjatundlikele töötajatele saame selle ülesandega hästi hakkama.

Vaja on pikaajalisi lepinguid

MATI KOPPEL

Jõgeva Sordiaretuse Instituudi direktor,
Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoja
teraviljatoimkonna esimees

Fotod SVEN ARBET, montaaž MERIKE ARBET

Olukorras, kus vilja hind on hüppeliselt tõusnud, kannatavad ennekõike loomakasvatajad. Et sellist hinnakõikumist edaspidi vältida, võiksid teraviljakasvatajad ja -kasutajad sõlmida omavahel pikaajalised lepingud.

Veel aasta tagasi oli nii tarbe- kui seemnevilja Eestis piisavalt ning põllumeestele tegi ennekõike muret toodetud vilja eest väärilise tasu saamine. Nüüd on üle mitme aasta päevakorral nii söödaku seemnevilja jätkuvuse küsimus. Ajal, kui viljahinnad on eelmise aastaga võrreldes kahekordistunud, kardetakse, et söödavilja ei jagu uue saagini ning kevadel ei jätku kõikidele põldudele kvaliteetset seemet.

Statistikaameti andmeil oli 2010. aasta teraviljasaak Eestis 670 000 tonni, mis on 200 000 tonni väiksem kui kolmel eelneval, väga heal teravilja-aastal. Arvestades ka eelmise perioodi laovarused, oli sügisene viljaressurss aastase sisetarbimise katmiseks siiski piisav.

Alates eelmise aasta koristusperioodi algusest on Eestist kokku eksporditud üle 150 000 tonni teravilja. Seetõttu oleme olukorras, kus on vajadus hakata Eestisse sisse tooma eelkõige söödavilja. Samas on vilja hind oluliselt tõusnud. Kuna ka ümbritsevates riikides on teraviljavarude olukord sarnaselt kehv, ei ole Eesti lähipiirkonnast soodsa hinnaga teravilja saada.

Eelkõige kannatavad praeguses olukorras loomakasvatusele spetsialiseerunud põllumajandustootjad, kes peavad loomade söötmiseks kõrge hinnaga teravilja ostma.

Tekkinud olukorda on tugevasti mõjutanud põllumajandustootmise maailmatrendid. Maailma toidutootmist iseloomustab praegu põllumajandussaaduste tarbimise ja rahvusvahelise kaubanduse pidev suurenemine ning laovarude vähenemine.

Eesti teraviljahind on juba mitmendat aastat otseselt sõltuv maa-

ilmaturu hinnast. Soodsatel aastatel ületab maailma teraviljatoodang tarbimist, ebasoodsamatel aastatel, nagu oli 2010. aasta, aga ei suudeta toota nii palju, kui tarbitakse. Väikesed laovarud ning spekulatsioonid viljaturul on tinginud hindade suure volatiilsuse.

Teraviljakasvatuseks soodsamatel aastatel suurenevad laovarud viivad hinnad alla. Aastatel, kus ebasoodsate kasvutingimuste tõttu maa-

ilma viljasaak väheneb, tõusevad aga hinnad hüppeliselt. Sarnast hindade suure kõikumise jätkumist on ette näha ka järgnevatel aastatel.

Seega oleme pidevalt olukorras, kus keegi on pidevalt tugeva hinnasurve all. Viljahind on kas kasvataja jaoks liialt madal, või siis tarbija jaoks liialt kõrge. Võimalikuks lahenduseks selliste suurte hinnakõikumiste vähendamiseks Eesti-sisesel teraviljaturul võiks olla

Põllumajandusministeeriumi põllumajandus- ja kaubanduspoliitika asekantsler Andres Oopkaup: Kõigepealt peaksime omatoodetud vilja ära kasutama

[Kui kauaks Eestis söödavilja jätkub ja millised on võimalikud lahendused sööda lõppemise korral?](#)

Statistikaameti andmeil on Eesti söödavilja vajadus kõikunud 450 ja 550 tuhande tonni vahel aastas, mis teeb ühe kuu tarbimismahuks 35-45 tuhat tonni.

Mitmetel diskussioonidel põllumajandusministeeriumis on hinnatud söödavilja vajadust Eestis kuni 2011. aasta novembrini umbes 40 tuhandele tonnile, mis on sisuliselt üheks kuuks vajaminev kogus. Tegelik olukord ei pruugi siiski nii hea olla, sest paljudel juhtudel pole söödavili nende käes, kes seda vajavad. Pealegi ei pruugi olema sellist vilja, mida peaks söödaratsioonis kasutama. Näiteks on suurem puudus just nisust, mida Eesti sügisel eksportis ja millel on oma konkreetne roll retseptuuris täita.

Osa põllumajandustootjaid pole oma vilja ära müünud, seda arvatavasti kõrgema hinna ootuses. Kuid tegelikult saab juba praegu öelda, et hinnad maailmaturul ja seetõttu ka Eestis tegelikult langevad. Toidunisu puhul paistab, et hind on langenud umbes 10% ja sama on tabanud ka söödanisu ja söödaotra, mida erinevate andmete alusel müüakse juba hinnaga alla 200 € / t (Eestis juba 192 € / t).

Eelpooltoodud arvestades peaksime ise oma toodetud vilja kõigepealt ära kasutama ja siis vajadusel juurde ostma. Juurdeostmise võimalusi on mitmeid. Vilja saab tuua näiteks Ukrainast, kus pikendati ekspordikoguseid ja -aega pea suveni ning lisaks on imporditollid praegu hinnaga 0 € / t. Peale selle on teada, et veel mitmes ELi liikmesriigis on sekkumisladudes vilja alles (Saksamaal 53 tuhat tonni, Soomes 127 tuhat tonni, Rootsis 88 tuhat tonni, Suurbritannias 40 tuhat tonni ja Prantsusmaal 123 tuhat tonni) ning kõik sõltub sellest, mis hinnaga seda välja müüakse.

Loomulikult jääb siiski ka võimalus, et karjasid tuleb mingil määral vähendada, kuid esmapilgul ei tohiks seda söödaviljakoguste tõttu juhtuda. Pigem võib selle põhjus olla hind ning sea- ja linnuliha tootjate käibevahendite nappus.

[Millal ja kui suures ulatuses võib oodata sealiha ja munade hinnatõusu?](#)

Raske ennustada, aga mingi indikatsiooni annab kindlasti eelmine suurem teraviljahinna tõus aastatel 2007/2008, mil sealiha poolkerede hinnad tõusid kuni 1,8 euroni kilogrammist. Samas oli Taa-nis sealiha hind samal ajal 1,17–1,3 eurot kilogrammist ja Eestis vastavalt 1,4–1,56 eurot kilogrammist.

On loogiline, et kuna teravilja hind on suhteliselt lähedal tolleaegsele hinnatasemele, siis ka nüüd võib hind vastavalt kerkida. See, millal hind tõuseb, sõltub eelkõige rahvusvaheliste ja Euroopa turgude arengust ja teisalt sellest, millal saavad müügiküpsiks need nuumikud, keda juba kõrge hinnaga sööda abil on üles kasvatatud. Tavaliselt võtab see pool aastat kuni aasta. Munade puhul on trendid samad.

teraviljakasvatavate ja -kasutajate vaheliste pikaajaliste lepingute sõlmimine koos ostjaid ja müüjaid rahuldava hinnakujunemise mudeli kokkuleppimisega. Mõlemaid pooli rahuldav kokkulepe vähendab küll võimalikku lühiajalist kõrget kasumlikkust soodsatel ajaperioodidel, kuid väldib suuri tagasilööke ebasoodsatel aegadel ning tagab seega pikaajalise kasumlikkuse ja stabiilsuse.

Küsis HEIKI RAUDLA

Taliviljade seis on lootustandev

PEETER VIIL
EMVI vanemteadur
Autori fotod

*Tänavune talv on mõjunud eri taliteravilja liikidele erinevalt.
Täpsema pildi taliviljade seisust saame aprillis.*

Tänavuse talve eripäraks on see, et lumi tuli sulanud maa-
le. Pidevalt on seda ka juurde
sadanud. Märtsi alguseks oli põldu-
del 40–50 cm lund, kohati enamgi.

Muld on olnud sula. Jaanuari lõ-
pus tehtud mõõtmised näitasid, et
lumikatte all oli temperatuur 0 °C ja
teraviljade võrsesõlme piirkonnas
(mullas 2–3 cm sügavuses) +1 kuni
+1,2 °C. Taolistes oludes oli toitai-
nete kasutamine küllalt intensiiv-
ne. Võrreldes 2009/2010. aastaga,
läksid taliteraviljad talvituma oluli-
selt paremas toitumuses.

Toitainete kasutamine on toimu-
nud oluliselt intensiivsemalt kui
aasta tagasi. Kui novembris 2010
oli talinisu taimede SPAD-näit (tai-
mede klorofüllis sisaldus) 51,8, det-
sembris juba 48,8, siis tänavu jaa-
nuari lõpus 43,1 ja veebruari lõpus
42,1. Viimase kuuga oli taimede klo-
rofüllisisalduse vähenemine oluli-
selt aeglustunud.

Talinisu kasvatas lume all teise lehe

Mida lopsakam oli taimede lehestik,
seda enam oli kasutatud ka toitai-
neid. Vanemad lehed on hukkunud
ja võrsesõlmest on tekkinud uued
kollakasrohelistes lehed (7–10 mm
pikad). Hilistes külvides, mille le-
hestik oli väiksem, oli toitaineid ka-
sutatud vähem. Huvitav on ka see, et
oktoobris külvatud talinisu, mis läks
lume alla ühe lehega, oli jõudnud
lume all kasvatada teise lehe.

Taliteravilja liikide vahel võis
täheledata olulisi erinevusi. Heas
seisus olid tritikale ja talirukis. Ta-
linisu seis olenes sordist. Tugevas-
ti oli lehestik hävinud sordil 'Ra-
miro', vähem aga sortidel 'Ada' ja
'Olivin'. Talirapsi ja -rüpsi taimede
olukord oli veebruari alguse seisuga
stabiilselt hea.

Talinisu tänavu veebruari lõpus.

Veebruari teisel dekaadil läks
ilm külmaks. Külm jõudis ka pak-
su lumekihi alla. Märtsi alguseks
oli lume all muld külmunud 3–14
cm sügavuselt. Mida õhem lumika-
te, seda rohkem oli muld külmunud.

Vaatlused näitasid, et tritikale ja
talirukki taimede seis oli hea. Talini-
sudest oli kõige nõrgemas seisus 'Ra-
miro' taimestik: lehestik oli peaaegu
täielikult hukkunud, kuid võrsumis-
sõlm kahjustamata. Lehtede hukku-
mine ei ole taimedele veel väga oht-
lik, märksa riskantsem on aga võrsu-
missõlmele tekitatud kahjustused.

Sortidel 'Ada' ja 'Olivin' oli lehes-
tik külmunud, aga võrsumisõlmed
samuti terved. Samas seisus olid ka
talirüpsi taimed, talirapsil olid kas-
vukuhikust hakanud arenema uued
lehed. Vaatluste päeval olid need
kollakasroheka värvusega. Pärast
proovide ülessulamist olid eluvõi-
melised nii vanemad lehed kui ka
lumikatte all tekkinud uued lehed.

Märtsi algul oli seis rahuldav

Märtsi alguse seisuga võib talivilja-
de seisu pidada täiesti rahuldavaks.
Mis saab aga edasi? Põldudel on pal-
ju lund, mille veevaru on keskmiselt
150 mm. Kiirel lume sulamisel on
oht, et põldudele tekkib liigvett.

Pinnavesi, eriti kui see jääb põl-
lule pikaks ajaks püsima, võib samu-
ti talivilju kahjustada. Lume aegla-
sel sulamisel on pinnavee kahjustu-
se oht väike, sest muld on vähe kül-
munud ja selle veeläbilaskvus on
hea. Pinnavee kogunemist võib en-
nustada nendel taliviljapõldudel,
kus esineb tihenenud mullakiht.

Paljud sügisesed mõõtmised näi-
tasid, et tihenenud mullakihti esi-
neb peaaegu kõikidel küntud põldu-
del. Väga oluline on taliviljadele see
periood, mis järgneb lume sulamise-
le. Optimaalne on, kui temperatuur
nii päeval kui öösel püsiks ühtlase-
na. Kui aga päeval tõuseb taimeleh-
tede temperatuur 5–7 plusskraadini
ja öösel langeb sama palju miinus-
tesse, saavad taimed tugevasti kah-
justada. Pikemaajalisel sedalaadi
temperatuuride kõikumisel võivad
taimed täielikult hukkuda.

Aeg näitab, milliseks kujuneb
ilmastik taliviljadele. Põllumees
peab kõigeks valmis olema. Kui tal-
vitumine lõpeb soodsalt, on esma-
seks tööks taliviljade pealtvætami-
ne. Nii kui põld kannab ja keskkon-
nanõuded lubavad, tuleks selle töö-
ga alustada.

Katsed on näidanud, et varakeva-
del vajavad taliviljad kiiresti mõju-

Taliraps veebruari lõpus.

Tabel. Hävinenud talinisu asemele külvatud odra 'Anni' teradesaak 2010. aastal

Talinisu viljelustehnoloogia	N, kg/ha	Odra teradesaak, kg/ha
Otsekülv	90	4,26
	160	5,70
Tavatehnoloogia	90	4,42
	160	5,99

vaid lämmastikväetisi ja ka väävlit. Esmaväetamisel võiks planeeritud kogusest anda ära kuni kolmandiku. Katsed on näidanud ka seda, et taliteraviljade lämmastikuvajaduse võib katta ka vedelsõnnikuga (20–25 t/ha), mis tuleks viia mulda, mitte laotada pinnale. Seda saab teha alles siis, kui muld on parajalt taenenud ja kannab masinaid.

Pealtväetamisele peaks järgnema taliteraviljaoraste äestamine. Talirapsi ja -rüpsi põldudel seda praktiseeritud ei ole.

Hõrenenud taimikuga taliteraviljapõldude edasine kasutamine sõltub sellest, kui tugev on kahjustus. Üheks kriteeriumiks on säilinud taimede arv. Kui taliteraviljataimi on säilinud ruutmeetri kohta vähemalt 100 tükki, võiks piirduda pealtväetamise ja oraste äestamisega. Hübriidrukki kasvatamisel võiks alles jätta ka need põllud, kus on vähemalt 50 taime ruutmeetril. Hõrenenud taimikuga taliteraviljapõldudel tuleks teha ka keemilist umbrohutõrjet. Preparaadi valikul arvestada umbrohtude liigilist koostist, vähem nende arvukust.

Hõrenenud taliteraviljapõldudele võiks otse külvata ka suviteravilja. Näiteks varajast otra. Külvis-

normiks võiks olla 250–300 idanevat seemet ruutmeetrile. Taolistelt põldudelt tuleks saak koristada enne täisküpsust (terade niiskus 40%) loomadele söödaks (muljutud teraviljana). Hõrenenud taliviljataimikuga põldudele võiks külvata ka lühikese kasvuajaga hernest. Nendeks töödeks sobivad enam otsekülvikud VM, Väderstad Rapid (ilma eelharimise agregaadita), John Deere 740A jt. Teraviljade pealekülvil anda vaid lämmastikväetisi, eeldusel, et põhiväetised said antud taliviljale.

Täielikult hävinud taliteraviljapõllud tuleks viia suviteraviljade või herne alla. Viimast seepärast, et hernekülviga võib alustada teraviljadest varem. Keskmisest raskematel muldadel (keskmise ja raske liivsavi) ja märja kevade korral on soovitatav külvieelselt mulda harida lausharimiskultivaatoriga ja alles seejärel külvata. Kuiva kevade korral peaks harimisele kohe järgnema ka külv.

Veelgi sobivam on kasutada külvigregate, mille ühe töökäiguga haritakse muld ning viiakse mulda seemned ja väetised.

Kui lämmastikutarve kaetakse vedelsõnnikuga, tuleks see külvi-

eelselt segada 8–10 cm sügavusele mulda.

Kui hävinud talinisu põllule külvati oder 'Anni' ...

2010. aasta kevadel sai hävinud talinisu põllule külvatud keskvalmiv oder 'Anni'. Talinisu kasvatati kahel erineval mullaharimise foonil: otsekülvil ja tavapärasel adraga mullaharimisel (küünd 22–25 cm sügavusest).

Ühes variandis sai oder külvata alla mineraalset lämmastikku tegevaines 90 kg/ha ja teises variandis lisaks ka veel veiste vedelsõnnikut 27 t/ha. Kokku andis see lämmastikku 150 kg/ha. Mineraalne lämmastik ja vedelsõnnik segati mulda lausharimiskultivaatoriga 8–10 cm sügavusele. Samal päeval sai külvatud ka oder (400 idanevat seemet ruutmeetrile). Külvi järgselt rulliti. Umbrohutõrje sai tehtud odra võrsumise faasis. Kujunenud saagid on toodud tabelis.

Talirapsi puhul tuleb lähtuda taimede tihedusest

Kui taimi ruutmeetri kohta on alles vähemalt 20–30, tuleks kevadel esimesel võimalusel neile anda lämmastikku ja väävlit. Võimalusel vähemalt pool kavandatud kogusest. Täiesti rahuldava tulemuse on andnud ka vedelsõnnikuga pealtväetamine. Seda on soovitatav ketastega laotusagregaadiga (ketaste vahelais vähemalt 20–22 cm) teha otse mulda. Taoline andmisviis vigastab mõningaid taimi (peamiselt lehti), kuid hukkunud taimedest saadava kahju korvab mulda viidud lämmastikust saadav kasu.

Täielikult hukkunud talirapsi ja -rüpsi põllud tuleks viia suviteraviljade alla. Soovitatav on raskema löimisega põllud enne külvit harida lausharimiskultivaatoriga 8–10 cm sügavusest või teha seda koos teravilja külviga ja agregaadiga, mis on komplekteeritud mullaharimise seadisega.

Suviteraviljadest sobivad kõik teraviljad. Põhiväetiseid (fosfor ja kaalium) pole vaja kasutada, kuna need said antud eelviljale. Soovitatav on kasutada vaid lämmastikväetist, selle tarbe võib katta nii mineraalse lämmastikuga kui ka vedelsõnnikuga (25–30 t/ha).

Mahekartulit on tavakartulist raskem kasvatada

LUULE TARTLAN

Eesti Maaviljeluse Instituudi teadur
Fotod KARIN KALJULÄTE ja LUULE TARTLAN

Mahekartulit õnnestub kasvatada juhul, kui kasvataja tunnetab kasvuaegsete haiguste ohu tekkimist kartulipõllul.

Mahekartuli kasvupindade suurenemisele on kaasa aidanud elanikkonna teadlikkuse tõus ja tarbijate nõudluse suurenemine eeskätt mahekartulist valmistatud toitude järele.

Läinud aastal kasvatati mahekartulit Eestis kokku 182,85 hektaril, mis ei kata kaugeltki elanikkonna vajadusi. Siiski on olukord muutumas, sest paljud tavatootjad on otsustanud alustada või minna üle mahekartuli kasvatamisele. Seega on alust arvata, et mahekartuli kasvupinnad suurenevad juba lähiaastail.

Eestis kasvatatud mahekartulit kasutatakse põhiliselt lauakartulina. Naaberriigis Lätis aga toodetakse mahetärklis, mille toormeks on

mahekartul. Kuna mahetärklis toodetakse Eesti piiri lähedal Alojal, on lepingu sõlminud Eesti kasvatajail samuti võimalus realiseerida oma mahekartul tärklise tootmiseks.

Paljud tavakasvatajad on innustunud mahekartuli tootmisest ja pöördunud meie poole murega, et mahekartulit on tavakartulist palju raskem kasvatada. Põhiprobleemiks on loodetust väiksem saak ja madalam kvaliteet. Lisaks tuleb kasvatamisel järgida mitmeid nõudeid ja eeskirju ning nendest kinnipidamist kontrollitakse rangelt.

Mahetootjad oskavad sellega arvestada ja püüavad ettenähtud nõudeid järgida. Mahekasvatuse põhimõtteid on hakanud järgima ka pal-

jud hobikasvatajad, sest ka nemad soovivad tarbida ja realiseeridaervislikku toitu. Konkurents tiheneb.

Mured kasvatus

Mahekartuli kasvatamine ei ole meile väga uus, sest aastaid tagasi kasvatatigi kartulit Eestis sisuliselt mahedalt. Põhja-Eestis oli levinud kartuli kasvatamine talivilja järel, mille väetamiseks kasutati ainult orgaanilist väetist.

Kartuli kasvatamisel talivilja järel oli umbrohtumus väiksem. Taliviljale antud orgaaniline väetis oli selleks ajaks hästi lagunenenud ja kõdunenud ning toitained olid kartulitaimedele kergesti kättesaadavad. See võte toimis hästi ning kartul sai

Tabel 1. Sortide vastuvõtlikkus harilikule kärnale ebasoodsal kasvuaastal

Sort	Hariliku kärna nakkusega mugulaid kontrollvariandis, %	Hariliku kärna nakkusega mugulaid Brimstone'i kasutamisel, %
'Elfe'	0	0
'Flavia'	0	0
'Princess'	9,3	0
'Maret'	11,6	0
'Laura'	2	0
'Agria'	26,7	5
'Secura'	12,4	0

Hariliku kärnaga nakatunud mahekartul.

heamaitseline, kõrge kuivainesisaldusega ja sobis hästi piirituse või tärglise tootmiseks.

Suuremad probleemid mahekartuli kasvatamisel on:

- taimede varajane nakatumine kartuli-lehemädanikku (*Phytophthora infestans*);
- kartuli-mustkärnast (*Rhizoctonia solani*) põhjustatud kasvuhäired tõusmepõletikuna ja mustkärna sklerootsiumide moodustumisest mugulatele, mis põhjustavad järgmise aasta saagis moondeid, haavandeid, nn tangumugulaid;
- harilikust kärnast (*Streptomyces scabies*) põhjustatud saagi ja kvaliteedi vähenemine kasvatami-

sel neutraalsetel või leeliselistel muldadel või mugulaalgete moodustumisel kuivas mullas.

Kartuli-lehemädanik

Mahetootjate endi arvates on see kõige riskantsemate tagajärgedega kartulihaigus, mis on kõige suuremaks saagikuse mõjutajaks ja mugulate säilivuse halvendajaks. Kärnad rikuvad mugulate välist kvaliteeti ja muudavad realiseerimise keerulisemaks. Need kartulihaigused ohustavad ka tavakartulit, kuid tavatootmise puhul kasutatakse haigusetehtajate leviku tõkestamiseks sobivaid fungitsiide. Looduslikud tõrjevahendid aitavad soodsal kasvuaastal, kuid ebasoodsal kas-

vuaastal on täielikku efekti raske saavutada.

Lehemädaniku varajane lööbimine peatab taimede kasvu ja arengu, selle tõttu jääb pesamass väiksemaks ja tekib reaalne oht mugulate mädanemiseks pruunmädaniku nakkuse tagajärjel. Samuti väheneb mugulate kuivainesisaldus, sest osa assimilaate ei talletu. Koristamisel satuvad haigusetehtajad nakatunud taimedelt mulda ja jäävad sinna pikemaks ajaks, suurendades haigusetehtajate kontsentratsiooni ning nakkuseohu edasist püsimist.

Kartuli-lehemädaniku tekitaja agressiivsema vormi esinemisest Euroopa riikides teavitati Eestit vastava ringkirjaga juba 1980. aastate alguses. Alles nüüd on hakatud selle tõsidust tunnetama. Kuna oospoorid on vastupidavad ja võivad säilida mullas kuni kolm aastat, siis on nii mahe- kui tavakartuli kasvatamiseks keeruline leida fütosaniitaarselt puhast põldu.

Olenevalt kasvuaasta iseärasustest on meie tingimustes kontrollvariandi kartulitaimed nakatunud lehemädanikku pärast 20. juunit. Näiteks nakatusid kontrollvariandi taimed 2009. aastal suhteliselt hilja, alles 28. juunil. Kontrollvariandi saagikus moodustas ainult 11–13 tonni hektarilt. Võrreldes tõrjet tehtud variantidega jäi saamata 25 tonni hektarilt.

Saamata jäänud saagi realiseerimine üldlevinud kokkuostuhindade alusel oleks andnud kuni 37 500 krooni täiendavat tulu. Seega on maheviljeluses oluline, et kartulisaak moodustuks enne lehemädaniku lööbimist.

Kartuli-mustkärn

See on mahekartuli kvaliteedi rikkuja. See kartulihaigus võib taimedel põhjustada tõusmepõletikku, vilttõbe ja mustkärna ning tuua kaasa arvukalt moondunud mugulaid. Seetõttu on täiesti terve seemnekartuli kasutamine äärmiselt tähtis. Kuna mahetootmises puudub efektiivne puhtimine, kasutatakse mahapanekuks mustkärna sklerootsiumideta seemnekartulit. Nakatunud

seemnekartulist kasvavad aga vähesel kaubandusliku kvaliteediga ja deformeerunud mugulad.

Tõusmepõletikku saab vältida, kui kasutada mahapanekuks eelidandatud seemnekartulit. Seemnekartul tuleb lasta kergelt roheliseks juba eelmisel sügisel või siis eelidandamisel valguse käes. Rohelises mugulates tekkiv solaniin on looduslikult fungitsiidne ja tõkestab tõusmepõletikku nakatumist.

Eelidandamine on varajaste sortide kasvatamisel väga oluline: varajased sordid on tõusmepõletikule mõnevõrra vastupidavamad ja need saab maha panna juba aprillis. Keskvilmivate sortide mahapanek peaks toimuma ajal, kui muld on jõudnud soojeneda üle 10 °C.

Koristusajaga viivitamine võib põhjustada mugulatele mustkärna sklerootsiumide teket. Selle ärahoidmiseks tuleb kasvatada kartulit nii, et koor kinnistuks soojemate ilmadega. Koor on siis õhem ja sitkem ning mugulate välimus parem. Meie katsetest on selgunud, et mustkärna nakkust esineb rohkem, kui kasvuperioodi lõpul valitseb pikem kuivus. Kui pealsed on eemaldatud, tuleks kartulisaak koristada 10–12 päeva jooksul, kuid mitte hiljem.

Harilik kärn

Nii tava- kui mahekartuli kvaliteeti mõjutavad mulla niiskustingimused mugulaalgete moodustumisel. Kui sellel ajal on sademeid vähe ja niisutamisevõimalused puuduvad, siis tavaliselt nakatuvad mugulad hari-likku kärna.

Nakatamine on intensiivsem, kui kasvatada mugulaid neutraalsetel või leeliselistel muldadel, vähem siis, kui happelistel muldadel. Hariliku kärna nakkusega mugulatel puudub kaubanduslik välimus, neil on oht nakatuda mugulamädanikesse. Harilik kärn säilib nakatunud seemnekartulis ja sellise seemnekartuli kasutamisel suureneb mullas haiguseteki-ajate kontsentratsioon.

Haiguseteki-ajaid võib mulda satutada ka eelviljade ja umbrohtudega. Sõnniku kasutamisel peab arvestama, et söödaks pole kasutatud hari-

Mahekartuli kasvatamiseks ei sobi liiga umbrohtunud põld.

Tabel 2. Greenstimiga kasutamine öökülmakahjustuste vähendamiseks kartulil aastatel 2008–2009

Sort	Kontrollvariant, pesa mass, g	Kontrollvariant, kuivaine, %	Greenstimiga pritsitud variant, pesa mass, g	Greenstimiga pritsitud variant, kuivaine, %
'Elfe'	1391	17,2	1570	18,6
'Bellarosa'	1408	18,5	1670	20,6
'Daniela'	1555	17,4	1858	18,4
'Princess'	1378	16,4	1540	16,8

liku kärna nakkusega kartuleid, sest teadaolevalt hariliku kärna tekitajad loomaorganismis ei hävine.

Umbrohttõrjevõtted

Mahekartuli kasvatamiseks valitakse põllud, kus ei kasva mitmeaastased umbrohud. Tavaliselt määrab kasvataja juba eelvilja umb-

rohtumuse. Umbrohttõrjeks oleme EMVI põldkatsetel kasutanud kahe-kordset äestamist ökoäkkega; seda ka orasheina tõrjel.

Orasheina levik on eelviljadest suurem olnud kartuli kasvatamisel suvirapsi järel. Suviraps on kõrgekasvuline ja orasheinale jääb rapsi sees küllalt valgust, mistõttu hak-

Edukaks mahetootmiseks tuleb kindlustada endale stabiilne ja püsiv turg.

ka ta jõudsalt kasvama isegi 3–4 cm tükkidest.

Kasvukoha valikul tuleb arvestada sellega, et enamik kartuli haigusetekiitajatest on mullaasukad ja lühikese viljavahelduse tingimustes suureneb haigusetekiitajate arvukus mullas ning seega ka kartulitaimede vastuvõtlikkus haigustele.

Greenstimiga kasutamine

2008. ja 2009. aastal osutus jaheda kevadperioodi negatiivse mõju ja öökülma kahjustuste vähendamiseks ning taastamiseks efektiivseks kartulitaimede pritsimine Greenstimiga. Greenstimiga on looduslik toode ja sobiv kasutamiseks ka maheviljeluses. Seda toodetakse suhkrurpeedi melassi ekstraheerimisel. Selle toimeaine on glütsiin-betaaniin, mis soodustab assimilatsiooni

ja vähendab transpiratsiooni ning aitab taimedel külma-, kuuma- või põuakahjustustest taastuda.

Greenstimiga pritsimisel 2009. aastal taastus keskmise kahjustusega väga varajane sort 'Bellarosa' 3–4 päeva jooksul, katse pritsimata osal aga 8 päevaga. Pritsimata osal olid kahjustused kergelt märgatavad veelgi hiljem. Greenstimiga pritsimine soodustas kahjustatud taimede varasemat taastumist kuni 5 päeva võrra. Greenstimiga kasutusnormiks oli 2 kg/ha 200 l veega.

Sordi valik

Sordi valiku aluseks on kartuli kasutusotstarve, vastuvõtlikkus kartuli-lehemädanikule, risoktonioosile ja harilikule kärnale. Lehemädaniku suhtes on kindlamad 'Granola', 'Ando', 'Maret', 'Sarme', 'Juku',

'Reet', 'Piret', 'Anti' ja 'Princess'. Väga varajaseks vastavad 'Flavia', 'Arielle' ja 'Princess'. Varajaseks kasvatamiseks sobivad 'Maret', 'Rosara', 'Vineta'. Säilituskartuliks sobivad 'Granola', 'Anti', 'Ando', 'Secura'.

Nimetatud sordid on olnud meie katsetes, tegelikkuses on sobivaid sorte tunduvalt enam. Spetsiaalselt maheviljeluseks on aretatud keskvalmiv sort 'Salome', mida kasvatatakse Koorti Kartul.

Mahetootmise edukuseks peab tootja kindlustama endale stabiilse ja püsiva turu. Mahekasvataval tuleb kohaneda iga-aastase hindade erinevusega. Kasvatamine õnnestub, kui kasvatavad tunnetavad kasvuaegsete haiguste ohu tekkimist kartulipõllul. Mahekartuli kasvatamisel peaks seemnekartuli maksimumest vahendeid ka üle jääma.

Mullu suurenes holsteinide

TANEL BULITKO
ETKÜ juhatuse esimees
Foto RAIVO TASSO

Kuigi mullu jätkus piimatootjate arvu kahanemine, kasvas keskmine karja suurus ja piimatoodang lehma kohta. Piimatoodang lehma kohta suurenes aastaga 128 kg võrra.

Piimaveiste jõudluskontrollis oli 1. jaanuari seisuga 931 karja 88 984 lehmaga, mis moodustab 93% kogu Eesti piimakarjast. Eesti üldine lehmade arv kahanes 100 lehma võrra.

Holsteini tõug moodustab eesti karjast 77,2%, selle osatähtsus suurenes aastaga 0,7%. Jõudluskontrollialuseid holsteini tõugu lehma oli aastavahetusel meie karjades 68 685, mis mullusega võrreldes on 1092 võrra rohkem.

Jõudluskontrollialuste holsteini lehmade piimatoodang suurenes aastas 166 kg. Keskmiselt tootis Eesti holsteini tõugu lehm mullu 7778 kg piima. Geneetiline toodanguvõime piimatoodangu tõusuks 8000 kiloni on kindlasti olemas.

Alates 2000. aastast on tõu 50 parima tippkarja hulka jõudnud kokku 152 piimakarjakasvatajat. Aastast aastasse on suurenenud parimate hulka jõudmiseks piimatoodangu alampiiir, mis 2010. aastal oli juba 8779 kg.

Esiviiskümmend kajastab 20,9% holsteini populatsioonist, kuhu kuulub 14 334 lehma. Parimate karjade lehmade üldarv on aastaga suurenenud 2238 lehma võrra. Kui mullu oli iseloomulik, et parimate hulka lisandus väiksemaid, alla sajapealisi karju, siis tänavuse edetabeli 15 vahetunud karjast oli 9 väljalangejat alla 100pealised karjad.

Parimate hulgas tagasi on alla sajapealistest karjadest Lea Puur ja Aivi Kuutoki talukarjad. Uutena alla sajapealistest karjadest on holsteinidest esindatud Küniniidu OÜ, Ivar- Kalle Sardise ja Endel Varblase karjad.

Võrdluses olevate karjade keskmine toodang oli 9543 kg, mis on võrreldes 2009. aastaga 113 kg enam. Piimarasva ja -valgutoodangu keskmis-

ne oli 696 kg, mis vähenes 6 kg võrra. Tippkarjade keskmine suurus oli 287 lehma. 2009. aasta vastavad näitajad olid 9430 kg, 702 kg ja karja suurus 242 lehma. Parimate hulgas olevate karjade keskmine toodang oli 9543 kg 3,94protsendise rasva- ja 3,36protsendise valgusisaldusega piima.

50 parimast holsteini kasvatajast on 2010. aastal, võrreldes 2009. aastaga, vahetunud 15 tootjat. Neist 5 (Küüniidu OÜ, Mangeni PM OÜ, Ivar-Kalle Sardise talu, Endel Varblane, Metstaguse Agro OÜ) on tippude nimistus esmakordselt.

Kokku on 7 (Põlva Agro OÜ, Torma POÜ, Tartu Agro AS, Avo Kruusla, Priit Soosalu, Selja OÜ, Piistaoja Katsetalu OÜ) holsteini tõu aretajat, kes kuulunud 50 parima nimekirja alates 2000. aastast. Tänavu jäid esimest korda edetabelist välja Allar Arusalu, Sirje Korneli ja Sara-piku Piim OÜ karjad.

Üle 1000 kg on piimatoodang aastaga suurenenud 5 karjas, sealhul-

gas ühes karjas koguni üle 2000 kg. Väljapaistvaima toodangu kasvuga holsteini kari kogu Eestis oli mullu Endel Varblasel Raplamaal (2137). Mullu suurenes piimatoodang lehmalt üle tonni aastas 9 karjas. Kokku suurenes toodang 36 karjas.

Mullusega võrreldes on toodang vähenenud 15 karjas. Enim vähenes toodang (1118) mullusega võrreldes Avo Kruusla Kaska-Luiga talus. Tõenäoliselt on see tingitud karja laienemisest tulenevate ostenud veiste lisandumisega karja.

Uute ettevõtetenähtena on tõusnud parimate hulka Võhmata PM AS, Männiku Piim OÜ, Suurekivi OÜ ja Kõljala POÜ. Edukaimaks holsteini karjaks, nagu seda olnud aastaid, on Lea ja Hillar Puuri Õunapuu talu Viljandimaal. Holsteini karja keskmine piimatoodang 2010. aastal oli seal 11 981 kg piima. Eesti kõrgeima toodanguga karjas suurenes lehmade piimaand mullu 262 kg võrra.

toodang ja kasvas arvukus

Üle tuhandepealistest karjadest on konkurentsitu liider Põlva Agro OÜ, kes saavutas 1117 lehma keskmiseks toodangu tasemeks 10 898 kg. Suurematest karjadest kõrgeim rasva ja valgu kogus (788 kg) toodeti Tartu Agro ASi karjas.

Tänavuse parima piimakarjakasvataja tiitli pälvis Männiku Piim OÜ peremees Avo Samarüütel, kelle karja holsteinid ületasid esmakordselt 10 000 kilogrammi piiri.

Alla sajapealisi karju kuulub edetabelisse varasema 18 asemel 13, üle sajapealisi 37. Holsteini lehmade arv on mullusega võrreldes enim suurenenud Revino OÜ (81), Voore Mõis OÜ (63), Mangeni PM OÜ (56), Männiku Piim OÜ (52) ja Laatre Piim AS (47) karjades.

Maakondlikus arvestuses kuulub paremiku piimatootjaid 13 maakonnast. Lääne-Virumaa (13), Tartu (6) ja Jõgeva (6) ning Rapla (4) on tippkarjadega enim esindatud. Maakondadest oli parim, nagu mullugi, Tartu (8989). Üle 8000 kg saavutati veel ka Jõgeva maakonna holsteinidelt (8120). Üle 7000 kg piima toodeti lehma kohta järgmistes maakondades: Lääne-Viru (7975), Rapla (7967), Võru (7923), Järva (7634), Ida-Viru (7563), Viljandi (7509), Pärnu (7505), Saare (7492) ja Valga (7225). Viimati nimetatud maakonnas ületati 7000 kg künnis esmakordselt.

Suurim holsteini populatsioon on Järvamaal 13 162, järgnevad Lääne-Viru 10 319 ja Pärnu 8839 lehmaga. Holsteinide koguarv kahanes Lääne-Viru (220), Ida-Viru (48), Järva (89) ja Lääne (111) maakondades.

Eesti holsteinide toodang tänu tublidele piimatootjatele kasvab. Eelmisest aastast avanesid meie tõukarjale ka uued eksporditurud Valgevenes ning Türgis. Tähtis ongi, et oskame oma karja väärtust hinnata ja suudame tagada nii stabiilse piimatootmise kui tõukarja pakumise.

Paremad holsteini karjad jõudluskontrollis 2010

Omanik	Maakond	Lehmi	Piima	Rasv, %	Rasva	Valk, %	Valk	Rasv + valk
PUUR, LEA	Viljandi	21	11 981	3,66	438	3,34	401	839
PÕLVA AGRO OSAÜHING	Põlva	1117	10 898	3,92	427	3,26	355	783
TARTU AGRO AS	Tartu	682	10 882	3,89	423	3,35	365	788
SOONE FARM OÜ	Tartu	260	10 730	3,76	404	3,30	354	758
KÕPU PM OSAÜHING	Viljandi	35	10 238	3,90	400	3,32	340	739
VÕHMUTA PM AKTSIASELTS	Lääne-Viru	282	10 179	3,92	399	3,19	325	724
MÄNNIKU PIIM OSAÜHISTU	Tartu	250	10 172	3,72	378	3,41	347	725
VOORE MÕIS OSAÜHING	Lääne-Viru	581	10 170	4,21	429	3,35	341	769
SUUREKIVI OSAÜHING	Harju	130	10 143	3,96	401	3,47	352	753
KÕLJALA PÕLLUMAJANDUSLIK OÜ	Saare	86	10 084	3,51	354	3,46	349	703
TORMA PÕLLUMAJANDUSOSAÜHING	Jõgeva	554	9 929	4,17	414	3,35	332	746
PIISTAOJA KATSETALU OÜ	Pärnu	356	9 922	3,93	390	3,32	329	719
SADALA PIIM OÜ	Jõgeva	188	9 909	4,04	400	3,47	344	744
KRUUSLA, AVO	Põlva	306	9 899	3,99	395	3,33	330	725
PERI PÕLLUMAJANDUSLIK OSAÜHING	Põlva	348	9 885	4,06	401	3,41	337	738
SAARE FARMER OÜ	Saare	48	9 881	3,72	368	3,41	337	705
KAIU LT OSAÜHING	Rapla	602	9 859	4,18	412	3,37	332	744
TAVEX OÜ	Rapla	439	9 771	4,23	413	3,36	328	741
KÄRLA PÕLLUMAJANDUSÜHISTU	Saare	149	9 673	3,72	360	3,36	325	685
KEHTNA MÕISA OSAÜHING	Rapla	492	9 667	4,16	402	3,35	324	725
LAATRE PIIM AS	Valga	134	9 644	4,07	392	3,51	339	731
HAAGE AGRO OÜ	Tartu	69	9 550	3,75	358	3,42	327	685
VAO AGRO AS	Lääne-Viru	322	9 533	3,72	355	3,38	322	676
SOOSALU, PRIIT	Lääne-Viru	27	9 500	3,70	352	3,33	316	668
MAASJARU PÕLLUMAJANDUSLIK OÜ	Pärnu	152	9 390	4,11	386	3,32	311	697
SELJA OSAÜHING	Pärnu	589	9 388	4,21	395	3,40	319	714
REVINO OSAÜHING	Ida-Viru	570	9 299	3,88	360	3,40	317	677
DINER AS	Lääne-Viru	187	9 286	3,87	359	3,30	306	666
KOGER, JÜRI	Jõgeva	26	9 285	3,71	345	3,30	306	651
NIILU, TIIT	Võru	136	9 281	4,32	401	3,22	299	701
KOHALA SF OÜ	Lääne-Viru	374	9 280	4,07	377	3,51	326	703
MAASIKAMÄE PIIMAKARI OÜ	Lääne-Viru	233	9 268	3,98	368	3,55	329	697
KURE MÕIS OÜ	Tartu	391	9 245	3,81	353	3,44	318	670
KÜÜNINIIDU OÜ	Valga	23	9 177	3,75	344	3,30	303	647
LAEKVERE PM OÜ	Lääne-Viru	401	9 104	3,94	358	3,41	310	668
MANGENI PM OÜ	Viljandi	548	9 081	3,82	347	3,39	308	655
JK OTSA TALU OÜ	Lääne-Viru	349	9 031	3,62	327	3,26	295	622
SIKKANI-PENDRI TALU	Lääne-Viru	173	8 965	4,12	370	3,29	295	665
KUUTOK, AIVI	Järva	97	8 933	4,31	385	3,22	287	672
KAARLI FARM OÜ	Lääne-Viru	439	8 926	3,88	346	3,35	299	646
NURK, ENNU	Järva	56	8 896	4,01	356	3,30	294	650
SARDIS, IVAR-KALLE	Jõgeva	52	8 850	3,81	337	3,28	290	628
VARBLANE, ENDEL	Rapla	32	8 832	3,58	316	3,33	294	610
EBAVERE ST OSAÜHING	Lääne-Viru	180	8 808	4,07	358	3,32	292	651
METSTAGUSE AGRO OSAÜHING	Järva	388	8 804	4,09	360	3,38	297	658
VILLEMS, HEINAR	Viljandi	51	8 792	4,07	358	3,34	294	651
EERIKA FARM OSAÜHING	Tartu	112	8 791	4,23	372	3,41	299	671
MÜÜRRIKU FARMER OSAÜHING	Lääne-Viru	354	8 788	4,08	358	3,46	304	663
ÕNNE PIIMAKARJATALU OSAÜHING	Jõgeva	713	8 785	3,89	342	3,32	292	634
HÄRJANURME MÕIS OÜ	Jõgeva	230	8 779	3,89	341	3,48	305	647

Punaste lehmade toodang

TÕNU PÖLLUÄÄR

Eesti Tõuloomakasvatajate Ühistu tõuraamatu- ja aretusosakonna juhataja
Foto RAIVO TASSO

Maakondade löikes andsid eelmisel aastal parimaid toodanguid Tartu-, Pärnu- ja Jõgevamaa punased karjad.

Tartumaa keskmine toodang lehma kohta oli peaaegu 8000 kg (7986), Pärnumaal 7512 kg (+293 kg) ja Jõgeval saadi 7496 kg (+126 kg). Madalaimad toodangud on endiselt Hiiu- ja Läänemaa karjades (4322 ja 5287 kg).

Rasvarikkamat piima toodavad Lääne- (4,46%), Hiiu- ja Põlvamaa (mõlemal 4,42%) punased lehmad. Valgurikkamat piima annavad aga Valga-, Harju- ning Ida-Viru- ja Jõgevamaa lehmad (vastavalt 3,50%, 3,49%, 3,47 ja 3,47%).

Põhilised tegijad on esiviiekümnes juba aastaid. 13 karja (26%) on erinevatel kohtadel olnud viimasel seitsmel aastal. Võrreldes 2009. aasta edetabeliga langes välja 14 karja, asemele tuli 6 uut tegijat ja 8 varasematel aastatel tabelis olnud karja. Tippu kuuluvad karjad 11 maakonnast: Tartu (10), Viljandi (9), Jõgeva ja Lääne-Viru (6), Saare, Põlva ja Võru (4), Valga (3), Pärnu (2) ja Ida-Viru ja Järva (1).

Tippkarjade piimatoodang tõuseb järjekindlalt. 2004. ja 2005. aastal oli esiviiekümne keskmine piimatoodang vastavalt 6874 kg ja 7378 kg, 2006. aastal 7751 kg. 2007. aasta edetabeli piimatoodangu keskmine oli 7675 kg, 2008 ületas see 8000 kg ja oli kõigi 50 karja keskmisena 8086 kg. 2009. aasta toodang oli 8098 kg. Tõusev trend jätkus ka aastal 2010, mil viiekümne parima keskmine piimatoodang oli 8250 kg.

Esmakordselt oli parimate hulgas 9000 kilogrammist kõrgema toodanguga punane kari 2004. aastal – seda suutis Põlva Agro OÜ. 2010. aastal ületati esmakordselt aja-

Jõudluskontrolli andmetel on Eestis eesti punast tõugu lehma 19 724. Nende keskmine piimatoodang oli 7152 kg, rasvaprotsent 4,24 ja valguprotsent 3,43.

Eesti kauneimaid punast tõugu lehma näeb sügiselt Ülenurmel Eesti Põllumajandusmuuseumis, kus toimub iga-aastane kogupereüritus "Tõuloom".

loos 10 000 kg piimatoodang ja Tartu Agro punase karja toodang oli 10 087 kg. Neljal aastal järjest on esikohal olnud Tartu Agro AS.

Teatavasti ei ole punaste karjade piimatoodang väga kõrge ning viimast taga ei aetagi, kuna rõhuasetused aretusprogrammis on valgutoodangul ja tervisel. Mullu oli üle 9000 kg lüpsvaid karju 6, ning 8000–9000 kg lüpsvaid karju 23.

Enam kui pooltel tippkarjadest on üle 100 aastalehma. Kõige suurem neis on AS Laatre Piima kari

(773), järgnevad TÜ Mereranna PÜ (666) ja Kõpu PM OÜ (488).

Kokku oli parimates karjades 8562 lehma, mis moodustab kõiki-dest EPK lehmadest 43,4% (2008. aastal 33,4%; 2009. aastal 42,7%). Piimatoodang on igal aastal pisut paranenud. Tõus oli murranguline 2005. aastal ja jätkus ka 2006, tagasihoidlikum oli tõus aastal 2007. Väga hea oli aasta 2008 (+415 kg).

Piimatoodang lehma kohta võrreldes 2009. aastaga paranes paljudes tippkarjades. Üle 500 kg para-

ületas 7000 kg piiri

nes piimatoodang 21 karjas, neist neljas rohkem kui tonn lehma kohta: Küniniidu OÜ Valgamaalt (+1988 kg), Tiia Parm Võrumaalt (+1770 kg), Kuustemäe OÜ Võrumaalt (+1639 kg) ja Ekso Farm OÜ Põlvamaalt (+1129 kg). Suurimad toodanguparandajad olid veel Maasikamäe Piimakari (+955 kg), Abja Farmid OÜ (+886 kg), Saare Farmer OÜ (+863 kg) ja Arne Hiire (+830 kg) karjad.

EPK lehmatest on kõrgeima rasvaprotsendiga OÜ Rannu Mõisa (4,45%), OÜ Kabala Agro (4,44%), Peri POÜ ja Linnamäe talu (4,41%) karjad. Parimad valguprotsendid on OÜ Maasikamäe Piimakarja (3,72%), OÜ Sadala Piima (3,58%), AS Laatre Piima ja OÜ Revino (3,57%) karjades. Piimavalgu sisaldus edetabeli paremiku kuuluvas karjades on väga hea. Üle 3,5% on see 15 karjas (s.o 30% karjadest), vahemikus 3,4–3,5% 20 karjas (40%) ja alla 3,4% 15 karjas (30%, sh vaid ühes karjas alla 3,3%). Valk on üks juustutootmise põhikomponent ning nende karjade piimaga kui hea juustupiimaga võivad piimatööstused alati arvestada.

Väiksematest karjadest on jätkuvalt parim Lea ja Hillar Puuri Õunapuu talu kari. Mullu lüpsid sealsed 9 eesti punast lehma 10 899 kg piima.

Kuna lehmade piimatoodang sõltub sellest, mis neile nina ette pannakse, ei tohi seda ka raskel ajal unustada. See, kui jätta menüüst välja mineraalid ja kõrge toiteväärtusega söödad, maksab tootjale kätte mitme aasta kehvema toodanguga.

Paljud farmerid on hakanud mõtlema, kuidas toota efektiivsemalt ja kuidas lehmad kauem karjas püsiks. Sellistele tingimustele vastab väga hästi eesti punane veisetoog, kes päris rasketes tingimustes on olnud terve ning piisavalt kaua karjas. Ehk kompenseerivad need omadused igapäevatoodangust saamata jäänud tulu.

Paremad punased karjad jõudluskontrollis 2010

Omanik	Maakond	Lehmi	Piima	Rasv, %	Rasva	Valk, %	Valk	Rasv + valk
TARTU AGRO AS	Tartu	482	10 087	4,05	409	3,40	343	752
KÕPU PM OSAÜHING	Viljandi	488	9 509	4,12	392	3,39	322	714
KÕLJALA PÕLLUMAJANDUSLIK OÜ	Saare	408	9 436	3,65	345	3,55	335	679
PARM, TIIA	Võru	23	9 309	4,14	385	3,37	314	699
SADALA PIIM OÜ	Jõgeva	406	9 220	4,18	385	3,58	330	715
MASSIARU PÕLLUMAJANDUSLIK OÜ	Pärnu	39	9 167	4,29	393	3,37	309	701
HAAGE AGRO OÜ	Tartu	156	8 940	4,08	365	3,49	312	677
VOORE MÕIS OSAÜHING	Lääne-Viru	24	8 934	4,35	389	3,56	318	707
KRUUSLA, AVO	Põlva	170	8 884	4,28	381	3,43	305	686
KÜÜNINIIDU OÜ	Valga	21	8 757	3,85	337	3,42	299	636
PERI PÕLLUMAJANDUSLIK OSAÜHING	Põlva	161	8 720	4,41	385	3,50	305	690
MÄNNIKU PIIM OSAÜHISTU	Tartu	58	8 698	4,08	355	3,46	301	656
ALVISTE, AIVAR	Tartu	63	8 608	4,12	355	3,40	293	648
SAARE FARMER OÜ	Saare	167	8 523	3,92	334	3,50	298	633
KÄRLA PÕLLUMAJANDUSÜHISTU	Saare	248	8 503	3,93	334	3,52	299	633
PÕLLURADA OÜ	Jõgeva	159	8 484	3,97	337	3,48	296	633
LAATRE PIIM AS	Valga	773	8 483	4,31	366	3,57	303	669
MAASIKAMÄE PIIMAKARI OÜ	Lääne-Viru	36	8 461	4,16	352	3,72	315	666
SARAPIKU PIIM OSAÜHING	Lääne-Viru	129	8 324	3,98	331	3,42	285	616
NIILU, TIIT	Võru	25	8 292	4,38	363	3,23	268	631
KOGER, JÜRI	Jõgeva	27	8 266	3,96	328	3,39	280	608
HÄRJANURME MÕIS OÜ	Jõgeva	109	8 199	4,00	328	3,54	291	618
HIIRE, ARNE	Lääne-Viru	26	8 155	4,30	351	3,51	286	637
SALLASTO OSAÜHING	Viljandi	105	8 148	4,31	351	3,34	272	623
KURE MÕIS OÜ	Tartu	131	8 079	4,06	328	3,53	285	614
MANGENI PM OÜ	Viljandi	316	8 069	4,05	327	3,48	281	608
ABJA FARMID OÜ	Viljandi	177	8 062	4,15	334	3,46	279	613
VÄNDRA OÜ	Pärnu	474	8 035	4,14	333	3,41	274	607
SAIMRE OSAÜHING	Viljandi	271	8 003	4,04	323	3,53	282	606
JERWER OSAÜHING	Viljandi	138	7 982	4,18	333	3,48	278	611
LAEKVERE PM OÜ	Lääne-Viru	58	7 968	4,19	334	3,50	279	612
VIRAITO OSAÜHING	Jõgeva	148	7 959	4,16	331	3,48	277	608
KUUSTEMÄE OSAÜHING	Võru	28	7 955	4,29	342	3,34	266	608
TARTUMAA MAAMEES AS	Tartu	48	7 896	4,12	325	3,39	268	593
REVINO OSAÜHING	Ida-Viru	121	7 869	4,26	335	3,57	281	616
EKSO FARM OÜ	Põlva	177	7 855	4,36	342	3,40	267	609
MUUGA PM OÜ	Lääne-Viru	35	7 837	4,16	326	3,43	269	595
KÕIV, JAAK	Põlva	28	7 780	4,27	332	3,36	262	594
KESA-AGRO OÜ	Valga	105	7 759	4,09	317	3,38	262	580
TÜ MERERANNA PÕLLUMAJANDUSÜHISTU	Saare	666	7 742	4,25	329	3,35	259	588
KABALA AGRO OSAÜHING	Järva	55	7 738	4,44	344	3,41	264	608
SÜRGAVERE PÕLLUMAJANDUSÜHISTU	Viljandi	55	7 671	3,99	306	3,31	254	560
RANNA FARM OSAÜHING	Tartu	300	7 624	4,10	312	3,41	260	572
LINNAMÄE TALU	Viljandi	94	7 614	4,41	336	3,40	259	595
PARDUSE TALU	Viljandi	67	7 560	4,31	326	3,39	256	582
TEEDLA MÕIS AS	Tartu	229	7 556	4,30	325	3,49	264	588
RANNU MÕIS OÜ	Tartu	189	7 487	4,45	333	3,55	266	599
TERRAX AS	Tartu	142	7 439	4,19	312	3,44	256	568
KÕIVSAAR, PIRET	Võru	37	7 435	3,75	279	3,38	251	530
EVEMAR AS	Jõgeva	170	7 416	4,29	318	3,34	248	566

Kas Eesti piimakari on jätkusuutlik?

LII SAMMLER

lii.sammler@maaleht.ee

Fotod SVEN ARBET ja RAIVO TASSO

Eesti praegune veiste arv on viimase saja aasta väikseim. Mis on selle põhjus ning kuidas mõjutab see meie piimakarja jätkusuutlikkust ja aretust?

Nõukogude aja lõpul oli Eestis piimatõugu veiseid 400 000 ringis ja 1990. aastal oli riigis 280 700 lüpsilehma. Praegu on Eestis piimatõugu veiseid alla 200 000 ning lüpsilehmi alla 100 000. Neist on laias laastus 75% mustakirjud ja 25% punast tõugu.

“Punaste arv on aretuse seisukohalt piiri peal,” tõdeb Eesti Tõuloomakasvatavate Ühistu (ETKÜ) esimees Tanel Bulitko. Tema sõnul on väikesearvulise karja puhul suurim oht sugulusaretuse teke, mis viib loomade toodangu- ja tervisenäitajad alla. Populatsioon, millest valikut teha, jääb väikeseks.

Bulitko selgitab, et Euroopa Liiduga ühinedes oli lootus, et karja vähenemine peatub, aga tegelikult on aastatel 2004–2010 veel 20 000 lehma vähemaks jäänud. Kõige kur-

vem oli seis 2008.–2009. aastal, kui kadus 5% piimakarjast.

Lehmi vähendas madal piimahind

Aastatel 2008–2009 maksti põllumeestele piima eest 3 krooni ringis liitri eest. Mõni kombinat maksis talunikele veel vähem ning ähvardas väiketootjatelt piima üldse mitte koguda. Seetõttu tootis piimakari kahjumit – maaülikooli teadlaste andmetel on piima omahind 3,4–3,6 krooni.

Selle tulemusel lõpetasid Bulitko sõnul piimatootmise eelkõige väiksemad talud. Lehmad müüdi odava hinnaga maha või saadeti lihakombinaati.

Samal ajal kui väikesed piimatootjad piimakarjaga lõpparve tegid, üritasid suurtootjad piima

omahinda odavamaks saada sellega, et hoidsid kokku söötmise ja ravimise pealt. Selle tõttu prakeeriti lehma neil aastail kergekäelisemalt kui varem, kui piima eest sai head hinda.

Kes ei tahtnud loomapidamist lõpetada, läks üle lihakarja peale: kas müüs piimakarja ära ja ostis asemel lihloomad või hakkas piimalehmi ristama lihatõugu pullidega.

“Statistiliselt vähendab piimatõugu veiste hulka ka see, kui piimalehm seemendatakse või paaritatakse lihapulliga, siis on tema vasikas kirjas juba lihatõugu loomana. Nii sünnib piimatõugu vasikaid vähem kui on nende emasid,” lisab Bulitko.

Üleminek piimakarjast lihakarjale on ETKÜ juhi teada tänaseks kõige levinum põhjus, miks piima-

Tanel Bulitko nendib kahetsusega, et rasketel aegadel hoitakse kokku just vasikate söötmise ja ravi pealt. Samuti võib juhtuda, et vasikad prakeeritakse liiga kerge südamega.

karja arvukus järjest väheneb. Tõsi, lihakarja arvukus tõuseb seetõttu jõudsalt.

Kõrge toodang pikendab taastootmist

Pikka aega loeti normaalseks, kui lehmalt saadi igal aastal vasikas. Tänapäeval see kahjuks enam nii ei ole. Eesti loomakasvatajad võivad küll uhked olla jõudsalt tõusnud piimatoodangu üle, ent see annab tagasilöögi taastootmisse.

“Normaalne taastootmistsükkel oleks 365 päeva, praegu on see 422 päeva,” möönab Bulitko. “Ehk lehm poegib tänapäeval keskmiselt iga 14 kuu tagant.”

Bulitko selgitab, et poegimisvahemik pikeneb üldiselt kolmel põhjusel. Esiteks võib juhtuda, et kõrgetoodanguline lehm ei hakka uuslüksiperioodil üldse indlema või ei näita seda piisavalt välja. Teiseks ei jää loom esimesest seemendusest (mis reeglina tehakse 60–90 päeva pärast poegimist) tiineks ja sama võib juhtuda veel ka pärast teist või isegi kolmandat seemendust. Ja kolmandaks – kõrgetoodangulistest karjades võib olla ka rohkem aborte. Neid kas märgatakse või, kui see juhtub varases tiinuse perioodis, isegi ei märgata. Siis hakkab seemendatud lehm mõne kuu möödudes taas indlema. Vaheaeg poegimisest seemenduseni aga on siis pikenenud juba pole aastani.

“Mullikate osas on asi korras – need jäävad hästi tiineks,” kiidab Bulitko. Ent hoiatab samas, et mullikat ei tohiks siiski ka liiga noorelt seemendada: “Elu on näidanud, et liiga noorelt poeginud mullikas jääb karja minnes oelusvõitluses alla.”

Bulitko sõnul on lehmade keskmine karjasoleku iga lühenenud Eestis 2,5 laktatsioonini. “Kui lehm on ainult kaks laktatsiooni karjas ja läheb seejärel välja, saame talt ainult kaks vasikat. Keskmiselt on lehmikute ja pullikute osakaal 50 : 50 ning mõnelt lehmalt ei pruugi üldse lehmjärglast saadagi.”

Kõrge piimatoodang on saavutatud tänu sellele, et palju aastaid ongi valitud aretusmaterjali ainult piimatoodangu parandamise eesmärgil. Kuna kõrge piimatoodan-

guga lehmad püsivad üldreeglina karjas lühemat aega, oleks Bulitko meelest õigem hakata rohkem tähtsustama ka loomade tervisetunnu- seid ning päris mitmed loomapidajad ongi seda teed läinud.

Lüpsikarja jõuab 68% lehmvasikatest

“Lehmade eluea lühenemise tõttu sünnib üldse vähem vasikaid ja osa läheb neistki lihatõugu. Ent ka sündinud piimatõugu vasikatest jõuab põhikarja vaid 68%,” ütleb ETKÜ juht.

Üks põhjusi on selles, et valdav osa noorkarjast elab veel tänagi vanades lautades. Vanad laudad on sageli liiga amortiseerunud ja tööjõumahukad.

“Esmajärjekorras investeeriti ikkagi lüpsilautadesse, mis hakkasid kohe end tagasi teenima,” möönab Bulitko. “Lüpsilehmadest elab uuttes kaasaegsetes lautades juba üle poole.”

Põllumehed ei suuda uusi kaas- aegseid lautu ehitada laenu- raha abita. Pangad aga annavad laenu hea äriplaani olemasolul ning tahavad, et investering end lühikese ajaga tasa teeniks. Noorkarjalaut on esialgu pikka aega ainult kulu ja nii oli nende ehitamiseks ka laenu- raha raskem saada.

Bulitko avaldab kartust, et rasketel aegadel hoitakse kokku vasikate söötmise (startersööt, piimapulber, mikroelemendid, vitamiinid) ja ravi pealt. “Vasikas kurtub viiruste kätte,

SÖÖDAD EESTI TOOTJALT

- ◆ VEISTELE
- ◆ SIGADELE
- ◆ LAMMASTELE
- ◆ LINDUDELE

Anu Ait OÜ ◆ Betooni 2a, TARTU 51014 ◆ tel 742 5254
www.anuait.ee

Praegu on raske ostmiseks vasikaid leida, sest loomapidajad kasvatavad neid oma karja täienduseks või selleks, et neid tõumullikana korraliku raha eest välismaale müüa.

kopsu- ja kõhuviirused on meie laudades küllalt levinud,” märgib ta. Samuti võib juhtuda, et vasikad praekeritakse liiga kerge südamega.

Vasikate külmaspidamise kohta on tal samuti kahtlusi: “Kui lehm on olnud tiinuse lõpul külmlaudas, peavad ka vasikad külmas paremini vastu. Kui soojast laudast pannakse vasikas külma kätte, on risk suur.”

Loomkasvatuses napib korralikku töäjõudu

Bulitko lisab, et kuigi ravimine on kallid, tasub vähemalt vasikaid ikkagi vaktsineerida ja ravida. Kulukas on ju olnud ka sperma ostmine ning eriti sel juhul, kui vasika saamiseks on kasutatud kallist import- või suguselekteeritud spermat, ei tohiks neid kergekäeliselt prakeerida.

Ta lisab, et praegu puudub ka vasikate ostmiseks võimalus – igaüks kasvatab omale või selleks, et neid tõumullikana korraliku raha eest välismaale müüa.

“Kui kümnekond mullikat korraga lüpsma tuleb, on vasikaid palju ja nendega on vaja pidevalt tegelda, et kõik hästi kasvama hakkaksid. Selleks on vaja töäjõudu, kuid farmides on töäjõupuudus,” toob Bulitko välja veel ühe karjakasvatust pärssiva probleemi.

Eriti mõjutab see suurte linnade – Tallinna, Tartu, Pärnu lähedal asuvaid farme. Inimesi on seal põllumajanduses raske kinni hoida isegi siis, kui pakkuda konkurentsivõimelist palka – linnades on ikka paremaid ja lihtsamaid töökohti leida.

“Harjumaal oli mõne aja eest üle 20 000 lüpsilehma, praeguseks on jäänud alla 4500,” toob Bulitko näiteks.

Kuna loomakasvatuserialad ei olnud vahepeal populaarsed ei ametikoolides ega maaülikoolis ning ka paljud varem hariduse saanud põllumajandusspetsialistid on asunud tööle mingil teisel erialal, on põllumajanduses puudu nii spetsialistidest kui oskustöölisest.

“Kui loomakasvatusega seotud erialadel lõpetab 50 inimest, siis vaid pooled neist lähevad tööle põllumajandusse, teine pool kaob ära,” sõnab Bulitko.

Mullikamüük ei ole piimakarja vähenemise peapõhjus

Suur osa loomaarste on spetsialiseerunud väikeloomade ravimisele või läinud ravimifirmadesse, seetõttu ei jätku suurloomade ravimiseks arste. Veel suurem põud on Bulitko sõnul aga headest loomakasvatust juhtidest, farmijuhatajatest ja teistest sarnastest spetsialistidest.

Seda, et Eestist müüakse tõumullikaid päris palju ka välja, Bulitko karja vähenemise peapõhjuseks ei pea. Pigem on see siiani olnud põlumeestele hea võimalus lisaraha teenida ning madala piimahinnaga 2008.–2009. aastatel aitas see sagedi ka rahaprobleemidest kergemini üle saada.

Eelmisel aastal müüdi Eestist välja kokku 1055 piimatõugu mullikat. Kõikide nende loomade emade keskmine toodang oli üle 8 tonni. Kõige rohkem läks tõuloomi 2010. aastal Türgi: sealsetesse farmidesse müüdi 598 piimatõugu mullikat. Bulitko teada parandab Türgi oma piimakarja taset riikliku programmi raames ning sealsed farmerid saavad tõuloomade ostuks kasutada riigi rahatuge.

Hulga poolest olid järgmised tiinete tõumullikate müügi sihtriigid Venemaa (300 mullikat), Malta (117 mullikat) ja Moldova (31 mullikat).

“Hollandis on piimakarja ligi miljon looma ja nemad müüvad aastas 50 000–60 000 tõumullikat. Selle arvestuse järgi võiksime meie oma ligi 100 000-pealise piimakarja kohta müüa aastas välja 4000–5000 noorlooma,” arvab Bulitko. Seda muidugi tingimusel, et kõik sündivad lehmvasikad ikka korralikult üles kasvatatakse.

Eestis on liiga vähe lehmnoorkarja

MART UBA

Jõudluskontrolli Keskuse
biomeetria sektori juhataja

Lüpsilehmade arv langes jõudluskontrollialuste karjade põhjal 2010. aasta lõpuks alla 89 000. Hiljutise piimafoorumi ettekandes ennustas põllumajandusminister järgmisel kolmel-neljal aastal lehmade arvu paigalseisu või isegi pisikest kasvu. Kui piimatootmise majanduslik taust soodustab järgnevatel aastatel lehmade arvu suurenemist, peab seda võimaldama ka meie lüpsikarja taastootmise võimekus. Kas võimaldab?

Et lehmade arv karjas ei väheneks, tuleb iga praagitud lehma asemele valida lehmikute hulgast asendaja. Aretusliku seleksiooni tingimustes praagitakse lehmad tavaliselt siis, kui lehmikud poegivad.

Lehmade sunnitud praakimise korral jäävad lehmakohad lühemaks või pikemaks ajaks tühjaks praakimise ajal poegivate lehmikute puudumise tõttu. Kauemaks jäävad lehmakohad tühjaks aga siis, kui lehmikuid on füüsiliselt vähem kui taastootmiseks tarvis.

Milline on olukord meie karjades? Kas nn keskmisel lehmäl sünnib tema eluaja jooksul piisaval arvul lehmvasikaid, et vaatamata erinevas vanuses (vasikana, tiine lehmikuna) toimunud sunnitud praakimisele on iga praagitud lehma asendamiseks olemas vähemalt üks lehmik?

Arvutuste aluseks on eesti punast tõugu (EPK) ja holsteini tõugu (HF) loomade andmed jõudluskontrolli alustes karjades.

2009. aastal praagiti mõlema tõu puhul keskmiselt 26% kõikidest lüpsikarja lehmadest (vt tabel). Praagitud EPK lehma tootlik aeg oli keskmiselt 44 kalendrikuud ja selle aja

Lüpsilehmade arv Eestis on viimase kümnendi jooksul vähenenud rohkem kui tuhande lehma võrra aastas. Olukord karja taastootmisel on muret tekitav.

Tabel. 2009. aastal praagitud lehmade arv ja praakimise osatähtsus ning keskmine vanus, tootlik aeg, eluaja piimatoodang, tehtud seemenduste ja saadud vasikate arv

Tõug	Lehmade arv	Praakimise %	Vanus kuudes	Tootlik aeg	Elupiim kg	Seemenduste arv	Vasikate arv
EPK	6 499	26	73	44	21 505	5,2	2,9
HF	21 637	26	69	41	21 582	5,0	2,5

jooksul sündis tal keskmiselt 2,9 elusat vasikat.

Praagitud HF lehma vastavad näitajad olid 41 kalendrikuud ja 2,5 elusat vasikat. Kuna natuke rohkem kui pooled vasikatest on pullikud, siis iga EPK ja HF lehma kohta sündis vastavalt 1,45 ja 1,25 lehmikut. Lihatõugu pullide järglasi välja jättes on tulemuseks vastavalt 1,35 ja 1,20 lehmvasikat. Ehk 10 praagitud EPK lehma asendamiseks sündis 13–14 lehmikut ja 10 HF lehma asendamiseks sündis 12 lehmikut.

Lüpsikarja taastootmisega poleks muret, kui kõik sündinud lehmikud jõuaksid poegimiseni. Paraku eelnevate aastate numbrid seda ei kinnita.

2009. aasta esmaspoegijate sünniaastateks on valdavalt 2006. ja 2007. aasta. Esimese eluaasta jooksul praagiti nende aastakäikude vasikatest 16% eesti punast tõugu ja 15% holsteini tõugu lehmvasikat. Allesjäänute seast, keda pärast aastaseks saamist oli vähemalt üks kord seemendatud või paaritatud, ei jõudnud lüpsikarja lähtearvust vastavalt 7% ja 8%. Viimases numbris sisaldub ka umbes 4% ehk vähemalt 1150 väliksmaale müüdnud HF lehmikut.

Arvestades eelneva põhjal lehmikute keskmiseks väljalangevuseks 23%, saame iga praagitud EPK leh-

ma asendamiseks 1,04 lehmikut ja iga praagitud HF lehma asendamiseks 0,92 lehmikut.

Arvutuse tulemusi üldistades oli Eesti keskmises karjas 2009. aastal 10 punast tõugu lehma asendamiseks kasutada 10 lehmikut ja 10 holsteini lehma asendamiseks 9 lehmikut.

EPK lehmade arvu säilitamiseks on arvutuslikult küll lehmikud olemas, kuid tegelikkuses mitte, sest nende seas on aasta-aastalt kasvanud holsteini tõu hulka kuuluvate lehmikute arv.

Kui 2005. aastal alustas piimatootmist 672, siis 2009. aastal juba 1438 holsteini tõugu lehma, kelle emaks on eesti punast tõugu lehm. Ehk holsteini pullide kasutamine eesti punase tõu aretuses leevendab olukorda holsteini karja taastootmisel, kuid põhjustab lehmikute vähesuse punase karja taastootmisel.

Olukord karja taastootmisel Eestis tervikuna on murettekitav. Piimatoodangu suurenemisega kaasnud lehmade sigivusnäitajate halvenemine ja karjaspüsivuse lühenemine on omased ka praegusele noorkarjale ja seetõttu karja taastootmise kiiret paranemist oodata ei ole.

Noorloomade kasvatamine on tõsine katsumus

KATRIN LINKOV
loomakasvatuskonsulent

Praegu jõuab lüpsikarja kõigest kaks kolmandikku ilmale tulevatest lehmvasikatest.

Et piimatootjatel oleks oma karja täienduseks piisavalt korralikke loomi ning neid jätkuks ka müügiks, tuleb kasvatada üles nii palju vasikaid kui võimalik.

Vasikakasvatusel tekivad probleemid võib jagada laias laastus kolmeks: söötmis- ja seedimisprobleemid, nahavigastused ning kopsuviirused.

Seedimisprobleeme saab vältida õige joogi, sööda ja asendiga

Vasika esimestel elutundidel tekiavad seedimisprobleemid hilinenud ternespiima jootmisest. Ternespiima hilinenud jootmise puhul võib vasikas pärast sündi uues keskkonnas raskelt nakatuda ja haigestuda ka poolpatogeensete bakterite tõttu, millega ta antikehade olemasolul lihtsalt hakkama saaks.

Iga tunniga väheneb antikehade arv, mis imenduvad läbi vasika soolestiku, sest kogu soolestiku seinas toimuvad kiiresti rakulised muutused. Vasika soolte sein kohandub väliskeskkonnaga ega lase enam läbi antikehi. Need aga aitavad tekitada vasikal kõikide teda ümbritsevate bakterite ja mikroobide vastu immuunsust.

Kui vasikas ei saa kohe ternest, vajab ta pärast rohkem vitamiine ja turgutuspreparaate. Neid tuleb süstida või tavalisele söödale lisaks anda. Aga sellisel juhul ei kasva vasikas nii jõudsalt ega omasta toitu maksimaalselt.

Seedimisprobleemid võivad tuleneda ka vales joomise asendist, jootmisnõust ja piima kogusest. Loodus on näinud vasikale ette

Jootmisskeem

Vasika vanus	Piima kogus (l)/pulber 125 g liitri kohta	Jootmiste arv päevas
1–3 päeva	Ternespiima emalt	2
4–7 päeva	1,5	2
2. nädal	1,75–2,0	2
3. nädal	2,5	2
4.–6. nädal	3,0	2
7. nädal	2,5	2
8.–10. nädal	4,0–3,0	1

loomuliku joomisasendi, kus pea on 45kraadise nurga all üles suunatud – nii, nagu ta imeb oma emani. Sellises asendis jookseb piim mööda söögitoru vagu sellesse soole ossa, millest areneb libedik. Seal tekib hapete abil piimakalgend ja toimub toitainete imendumine.

Kui vasikas joob maast, satub piim kergesti vatsa, kus puuduvad vajalikud happed kalgendi tekimiseks ja toimub piima roiskumine. Selle tõttu võivad tekkida juba vasika esimestel elupäevadel kõhulahatus ja soolteprobleemid, mida tuleb kiiresti antibiootikumidega ravida. Hiljem vajab põdenud loom turgutamist.

Tuleb silmas pidada, et vasikas ei saaks piima kätte lakkamatu joana. Tähtis, et ta imeks piima nagu nisa. Aga ka sellisel juhul on oht, et piim satub valesse kohta, vatsa, ja jällegi on tulemuseks sooltepõletik. Sooltepõletiku puhul on loomal kõht lahti, roe vedel või vesivedel, vereliistakutega, looma tagakeha on märg ja tunda on vinavat haisu. Loom ei saa õiges koguses energiat, proteiini ega vitamiine-mineraale.

Kui lutt (nisa) on tühjaks imetud, peab joomisega vahet pidama – nisa vaakumist lahti laskma, et nisa jälle täituks. Selleks on olemas lutiämb-

rid, mis asendavad ema suurepäraselt. Lutiämbert tuleb panna õigele kõrgusele – lehma udara kõrgusele.

Piima kogus on oluline, sest seedeelunditel, kuhu piim peab jõudma, on kindel maht. Kui joota piima üle selle (kas või 500 g), ei mahu see ära ja satub valesse kohta. Sellepärast ei tohiks esimene jootmine olla üle 1,5 liitri.

Esimesel päeval tuleb vasikas kindlasti üle kaaluda ja mõõta. Sellelega saab ära hoida seedeprobleeme, mis tekivad liiga suurest piimakogusest.

Oma osa võib vasikate haigestumisel mängida vale joogi temperatuur või piima kontsentratsioon. Joogi temperatuur on määrav neelamislihaste tööks ja piimapulbris ning piimas olevate toitainete lahustumiseks-seedimiseks. Joogi temperatuur peab olema 40–42 kraadi. Kuna laut on jahe, tuleb jook teha soojem, et see juues oleks õige temperatuuriga. Seega tuleks vasika jook teha valmis vahetult enne jootmist.

Kui piim või pulbrijoog on esimesed kaks kuud pidevalt lahja, sest joogil ei ole õiget temperatuuri ja ka kontsentratsiooni, siis vasikas ei kasva piisavalt (peaks kasvama 600–800 g ööpäevas). Kui on ette

NOORLOOMADE JÄLGIMINE

Terve noorkarja võtmeks on vasikate pidev jälgimine

Sama oluline, kui loomade igapäevane söötmine ja puhastamine, on ka loomade igapäevane vaatlemine-jälgimine. Noorloomi jälgides tuleks vastata järgmistele kontrollküsimustele:

- Miks vasikas ei tule kohe inimese juurde, kui teda näeb?
- Miks vasikas ei maga kuiva kohta peal?
- Miks loom hingeldab?
- Miks osa loomi seisab, kui laut on rahulik?
- Kuidas loom kõnnib ja püsti tõuseb?

nähtud 125 grammi pulbrit liitrile joogile, tähendab see, et 125 g pulbrile tuleks lisada 875 ml vett. Talvel on vajalik, et vähemalt külmas peetava vasika joogis oleks pulbri kogus kolmandiku võrra suurem, sest vasikas vajab temperatuuri langedes rohkem energiat. Lisaks vajab ta vitamiine, et väliskeskkonnas tugev olla.

Piima ei soovitata elektrolüütidega segada ega lahjendada. Piima ja elektrolüüdi lahuse jootmise vahe peab olema 1,5–2 tundi. Kui see on väiksem, uhutakse söök (piim) elektrolüüdiga välja ja kasu asemel tekitatakse kahju. Loom lahjub veel kiiremini ja on haigus-tekijatele vastuvõtlikum.

Vasika tervist kahjustab ka eale mittevastav ja ebakvaliteetne sööt. Vasikas ei saa oma arenguks vajalikke aineid ainult piimast, sest temast tuleb kasvatada rohusööja loom. Sellepärast peab starteriga harjutamine hakkama teisest vasika elupäevast.

Vasikatel puuduvad esialgu seedeelundites rakud, mis suudaksid rohusöötaid seedida. Et need rakud areneksid, tuleb väikestes kogustes anda starterit, mis on mõeldud imikloomadele. Starterites on arvestatud ja garanteeritud seede-

elundite arenguks vajalike komponentide olemasolu.

Soovitav on starteri kogust mõõta, et teada, palju vasikas seda päevas sööb. Eelmisele söödale ei tohiks uut peale panna, sest sööt saastub sülje ja õhubakteritega, mis hakkavad paljunema ja tekitavad sooltepõletikku.

Heina ja silo tuleks vasikatele anda teisest elunädalast. Need peavad olema asetatud vasika silmade kõrgusele, et sööt ei saastuks rooja-ga, esialgu väikestes kogustes ja parima kvaliteediga.

Sageli on vasikatel ees hallitanud, tolmu ja vana hein, mis tekitab seedeprobleeme. Selle tagajärjeks on toksiinide mürgitus: kõik elundid saavad pöördumatult kahjustada. Sellisest vasikast kõrge toodanguga lehma ei saagi.

Ei sobi ka tavaline teravili – vasikas ei saa sellest toitaineid kätte.

Naha kaudu levivad bakterid

Naha kaudu toimub ainevahetus ja hingamine ning naha väikeste vigastuste kaudu leiavad bakterid tee organismi. Kui nahk on kuiv, tolmu- ja märg või roojane, on ka organismi töö häiritud.

Nahk on vasika sündides esimene organ, mis uue keskkonnaga kokku puutub ning seega peab poegimisboks või -ase olema puhas ja desinfitseeritud, et vasikas naha ega nabaväadi kaudu bakteriaalset nakust ei saaks.

Kuni kuivamiseni on vasika nahk väga õrn ja sellepärast tuleb vasikas kuivatada või lambi alla panna. Ema juurde jätmise pole alati parim, sest nõrk vasikas võib emale jalgu jääda ja oma naba ära saastada.

Naba puhul peab jälgima, et sealt ei oleks verejooksu (vajadusel ligeerida), hiljem tuleb jälgida, et ei oleks tekkinud nabaväadi põletikku (naba kõnt kõva, kuum ja valulik), siis ei taha vasikas ka tõusta ja kõndida. Nabaväadi põletiku raviks tuleb süstida antibiootikume.

Kui vasikas pärast poegimist ema juurde jätta, tuleb jälgida, kas vasikas imeb ja saab ternest. Kindlam on panna vasikas eraldi boksi

ja joota teda seal, sest sageli ei ole loomapidajal aega mitu tundi vasikat jälgida ja noor loom võib jääda ternespiimata.

Noorloomade karv peab olema kuiv ja läikiv, siis on nad terved.

Kopsuviirused levivad halvasti mikroklimas

Kopsuprobleemid saavad alguse tuuletõmbusest, halvasti mikroklimatest ning kokkupuutest haigetega ja sisseostetud loomadega.

Mikrokliima on kõikide tingimuste kompleks, mis loomi ümbritseb. Kõige rohkem kopsuprobleeme tekitab vasika asetamine tuuletõmbuse kätte. See ei sobi mitte ühelegi loomale. Tuuletõmbus, niiske õhk, puhta vee puudus ning alla 13 kraadine temperatuur nõrgestavad looma ja ta kopsud muutuvad vastuvõtlikuks neile bakteritele, mis panevad looma kõhima ja turtsuma.

Erinevate vanusegruppide koostamisel on suur oht levitada kopsuhaigusi, sest väiksem ja noorem loom on vastuvõtlikum ja kopsuhaigused levivad ka otsese kontakti teel.

Kõhatuste kuulmisel tuleb hooliga loomi jälgida ja kui kõhimine kordub, ravida antibiootikumiga. Loomade üleviimisel järgmise sööda peale ja uude sulgu tuleb nad kindlasti probleemide ennetamiseks vahetult enne muutust läbi süstida selles farmis kopsuhaigustele toimiva antibiootikumiga. Kui esineb nõrevoolu, peab ravi kestma kauem ja haigestunud loomad tuleb teistest eraldi paigutada.

Kopsuhaiguste puhul on vajalik vasikabokside iganädalane puhastamine ja desinfitseerimine.

Sisse ostetud loomi peab hoidma karantiinis ja profülaktiliselt, enne oma loomadega samasse lauta paigutamist, võib kasutada ka antibiootikumi. Haigustele on vastuvõtlikumad just need loomad, kes olid farmis enne, sest toimub bakteriaalse fooni segunemine ja uute loomadega tulnud bakterid või haigustekitajad, kelle vastu uued on vaktsineeritud, teevad vanade olijate elu kibedaks.

Kinnislehmade poegimiseelne söötmine anioonsete mineraalsooladega

Esimest korda poeginud lehmad tavaliselt poegimishalvatusse ei haigestu, kuid lehma vananedes organismi kohanemisprotsess aeglustub, mille tagajärjel võib tekkida paljudel, eriti just suuretoodangulistel lehmadel, mõõdukas kuni äge poegimishalvatus.

Haiguse kliinilisest vormist palju sagedamini esineb haiguse subkliiniline vorm, millel selgeid sümptomeid ei avaldu, ning sellest tulenevalt on seda väga raske diagnoosida. Subkliiniline vorm ei avaldu otseselt loomaervislikus seisundis, kuid sellega kaasneb märkimisväärne piimatoodangu langus.

Poegimishalvatuse põhjuseks on kaltsiumi-ainevahetuse häired organismis (mitte kaltsiumipuudus söödas), mille tulemusena kaltsiumisisaldus kehavedelikes (vereplasmas, ekstratsellulaarses vedelikus) kiiresti langeb.

Kestva kaltsiumidefitsiidi korral halveneb söögiisu, loomadel võib esineda lihaste ja närvide ärrituvust, krampe lihastes, liigeste valu, pulsi aeglustumist, jalalihaste nõrkust, liikumishäireid, lonkamist, noorloomadel ka kasvuhäireid. Lihaste lõtvuse tõttu võib hakata kannatama ka emakalihaste töö, mis tõstab põrimistepeetuse esinemise sagedust farmis.

Kaltsiumipuudus mõjutab ka nisalihaseid. Lõtvunud lihased ei tööta ning nisakanal võib avaneda, võimaldades bakteritele lihtsa ligipääsu udarasse, põhjustades sellega mastiiti

juba enne, kui lehma on hakatud lüpsma. Kui farmis on näha, et paar nädalat enne poegimist jookseb paljudel loomadelt nisadest piima, tuleb kindlasti üle vaadata kinnisloomade söödaratsioonid.

Tiinete kinnislehmade söödaratsioonid on tavaliselt koresöödarikkad, kuid viimastel aastatel laialt levinud lägaga väetamise tulemusena sisaldavad silod märgatavalt rohkem katioone, eriti kaaliumi, ning sellised ratsioonid võivad põhjustada poegimishalvatust. Samal põhjusel tuleb väga ettevaatlik olla ka lõpp-tiinete loomade hoidmisega suvisel karjamaal.

Selleks et saada teada, kas poegimiseelne söödaratsioon on katioonne või anioonne, tuleb arvutada ratsiooni katioonide-anioonide bilanss (KAB): $-KAB = (K+Na) - (S+Cl)$. Ideaalse söödaratsiooni KAB peaks olema -100 mekv/kg, milleni on võimalik jõuda, kui lisada söödaratsiooni aniooneid mineraalsooladega.

Acetona Dry sisaldab just neid vajalikke aniooneid sooladega, mille söötmisel nihkub looma kehavedelike happe-aluse tasakaal õiges suunas, sest mitte kõik anioonid ja katioonid ei mõjuta organismi happe-aluse tasakaalu ühtviisi. Acetona Dry sisaldab kõiki vajalikke lisasöötaid kinnisperioodi lehma söötmiseks – energiasööda ja mineraalsööda lisamine ei ole vajalik.

Aniooneid mineraalsooli tuleks hakata kinnislehmale söötma kolm nädalat enne loodetavat poegimist ja lõpetada poegimisepeeval.

ACETONA DRY STRONG:

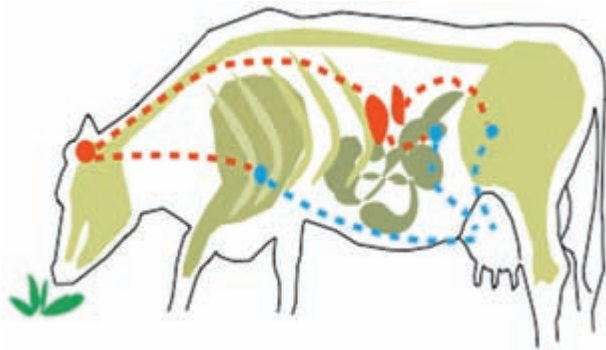
- Kuluefektiivne 3-1 anioonne energiasööt, mis sisaldab aniooneid sooladega, energiat ja Suomen Rehu patenteeritud pärmikultuuri Progut® Rumen.
- Maitsev ja erinevates söötmis-süsteemides lihtne kasutada, sobib ka robotlautadesse.
- Sisaldab kõike vajalikku, vältimaks poegimisega kaasneva võivad probleeme (poegimishalvatust, põrimistepeetust, ketoosi ja mastiiti).

Küsi täpsemalt Remediumi nõustajatelt!
www.remedium.ee

Acetona[®]

DRY Strong

**Kolm sammu,
KUIDAS PIKENDADA
LEHMA ELUIGA**

1.

Optimeeritud mineraalide tasakaal söödas

- kationide-anioonide erinevus söödas (DCAD)
- kõrge Mg
- madal P
- kõrge Se

2.

Tervis/immuunsus

- Ca-ainevahetus
- Progut[®] Rumen
- vitamiinid A, D, E
- biotiin

3.

Vatsa taastumine / söömus

- Progut[®] Rumen
- valitud toormaterjalid, mis suurendavad omastatavust

Loomakasvatus 2010. aastal

LIINA JÜRGENSON

PMi loomakasvatustasanduste

büroo juhataja

Fotod RAIVO TASSO ja SVEN ARBET

Möödunud aasta 31. detsembri seisuga oli Eestis 236 200 veist, sealhulgas 95 700 piimalehma, 373 000 siga, 85 000 lammast ja kitse ning 2 023 300 lindu (tabel 1). Võrreldes 2009. aasta sama ajaga oli veiseid 1,5% rohkem, piimalehmi aga 1% vähem. Lindude arv suurenes 13%, lammaste ja kitsede arv 6%, sigade arv 2%.

Viimase seitsme aasta statistikaameti loomade arve võrreldes on näha, et pidevalt on vähenenud veiste (v.a 2010. aasta), sh piimalehmade arv (joonis).

2010. aastal veiste arv kokku piisut küll suurenes. Üheks põhjuseks on suurenev elusveiste eksport. Lehmade arvu vähenemine on jätkuvalt tingitud väiketootjate piimatootmisest loobumisest.

Tingituna idaturu nõudlusest on sigade arv viimastel aastatel vähesel määral suurenenud. Lammaste ja kitsede arv on pidevalt suurenenud – võrreldes 2004. aastaga on nende arv kasvanud enam kui kaks korda.

Lammaste ja kitsede arvu suurenemise üheks põhjuseks on toetuste maksimine uttede kasvatamise eest, sh mahetoetuse maksimine mahelammaste (58% lammaste koguarvust) ja kitsede (27% kitsede koguarvust) kasvatamise eest rohumaa kohta.

Lindude arvu osas toimus aastatel 2004–2007 langus, mille üheks põhjuseks olid haiguspuhangud. Kahel viimasel aastal on lindude arv aga jõudsalt suurenenud.

Loomade arv maakondades

Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Ameti (PRIA) põllumajandusloomade registri kahe viimase aasta 31. detsembri seisuga võrreldes selgub, et kõikide loomaliikide osas on loomade arv suurenenud.

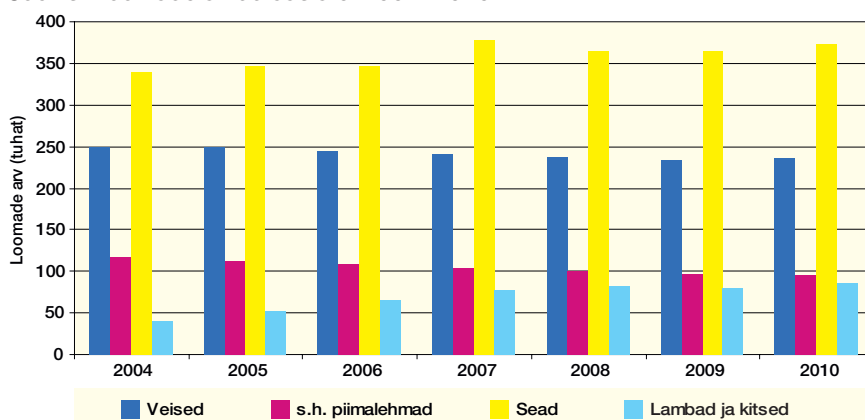
Juba seitse aastat on suurenenud Eesti lihatoodang, viimastel aastatel ennekõike seetõttu, et linnuliha toodang on jõudnud taas haiguspuhangute-eelsele tasemele.

Tabel 1. Loomade ja lindude arv seisuga 31. detsember 2009 ja 2010 (tuhandetes)

Näitajad	2009	2010	2010/2009 +/-	2010/2009 %
Veised	234,7	236,2	1,5	101
s.h. piimalehmad	96,7	95,7	-1,0	99
Sead	365,1	373	7,9	102
Lambad ja kitsed	80,4	85	4,6	106
Linnud	1792,2	2023,3	231,1	113

Allikas: statistikaamet, põllumajandusministeerium

Joonis. Loomade arvud aastatel 2004–2010

Kõige rohkem suurenes 2010. aastal lihatõugu lehmade arv (19%) ja kitsede arv (18%). Võrreldes 2009. aastaga suurenes lammaste arv 4% ja veiste arv kokku 1,1%.

Kõige enam oli veiseid Järva- ja Pärnumaal (30 266), järgnesid Lääne-Virumaa (27 997) ja Pärnumaa (23 859). Võrreldes 2009. aastaga suurenes veiste arv kokku kõige enam Tartumaal (1844 looma võrra) ja langes Võrumaal (1232 looma võrra).

Piimatõugu lehma oli kõige rohkem Järvamaal, Lääne-Virumaal ja Pärnumaal. Lihatoõugu lehmade arv suurenes 2010. aastal kõigis maakondades, kõige rohkem aga Saaremaal (310 looma võrra) ja Pärnumaal (244 looma võrra).

Põllumajandusloomade registrisse oli eelmisel aastal kantud 13

lihavesise tõugu. Kõige enam on jätkuvalt aberdiin-anguse, herefordi ja limusiini tõugu lihavesiseid, kõige vähem aga saksa šorthorni, aubraki ja deksteri tõugu veiseid.

Lambaid kasvatati 2010. aastal kõige enam Saaremaal (13 412). Võrreldes 2009. aastaga langes Tartumaal lammaste arvukuselt kolmandalt kohalt viiendaks ja Harjumaa tõusis oma lammaste arvuga kolmandaks. Kõige enam lambaid tuli eelmisel aastal juurde Lääne-Virumaale (1715 looma).

Kitsi kasvatati kõige enam Pärnumaal ja võrreldes 2009. aastaga suurenes seal ka kitsede arvukus kõige rohkem (213 looma võrra).

PRIA põllumajandusloomade registri andmetel oli 2010. aasta 31. detsembri seisuga veisekasvatatajaid

Tabel 2. Lihatoodang eluskaalus 2009. ja 2010. aastal (tonnides)

Näitajad	2009	2010	2010/2009 +/-	2010/2009 %
Tapaloomi ja -linde kokku	113 115	110 402	-2 713	98
s.h. veised	26 791	22 568	-4 223	84
sead	64 141	63 531	-610	99
lambad ja kitsed	1 655	1 866	211	113
linnud	20 528	22 437	1 909	109

Allikas: statistikaamet, põllumajandusministeerium

kokku 5191 (570 võrra vähem kui aasta tagasi). Nende seas oli 3794 piima- ja 1108 lihatõugu lehmade kasvatajat, ülejäänud pidasid mõlemat veiseliiki. Andmete võrdlusest selgub, et piimalehmade kasvatajaid on vähemaks jäänud ja suurenenud on lihatõugu veiste kasvatajate hulk.

Piimatootmine

2010. aastal suurenes võrreldes eelmise aastaga piima kogutoodang, keskmine piimatoodang lehma kohta, tõusis piima kokkuostuhind ning säilis piima kõrge kvaliteet.

Piima toodeti eelmisel aastal statistikaameti andmetel 675 696 tonni, mis on 2009. aastaga võrreldes 4,7 tonni ehk 0,7% rohkem. Keskmine piimatoodang lehma kohta oli

6977 kg, mis on 139 kg enam kui aasta varem.

Viimase seitsme aasta võrdluses on näha, et lehmade produktiivsus on aasta-aastalt suurenenud, tänu millele on suurenenud ka piima kogutoodang. Erandlik aasta oli 2009, mil toimus viimase kuue aasta madalatest kokkuostuhindadest tingitult langus ka piima kogutoodangus.

1. aprillist 2009 alanud kvoodiaastast suureneb Eesti kvoot 1% aastas. Kvoodiaastal 2010/2011 on Eestile määratud piimakvoot 672 547 tonni, millest on tarnekvooti 663 670 tonni ja otseturustuskvooti 8877 tonni. Eelmise aasta 1.–15. juulini toimunud iga-aastase kvoodi suurendamise taotlemise tulemusel suurendati 120 kvoodiomanikul tarnekvooti 23 220 tonni ja ot-

seturustuskvooti 1370 tonni. Eesti pole seni piimakvoodi täitmisele kuigi lähedale jõudnud ning tootjad pole kvoodi näol reaalselt toimivat piirangut tundnud.

2010. aastal realiseeriti piimatööstusele 603 900 tonni 4,1protsendise rasva- ja 3,3protsendise valgusisaldusega piima, mis on 8400 tonni ehk 1,4% vähem kui 2009. aastal. Kogu piimatoodangust moodustas piimatööstusesse viidud piima osatähtsus 89%. Kokkuostetud piimast kuulus 63% eliitsorti, mis on viimase seitsme aasta kõrgeim näitaja. 2009. aastaga võrreldes suurenes piimatööstustele realiseeritud eliitpiima osatähtsus 10% võrra ning samavõrra vähenes kõrgema sordi piima osatähtsus.

2010. aastal oli piima keskmine kokkuostuhind 277 €/t (4337 kr), mis on pisut kõrgem kui 2007. aasta keskmine kokkuostuhind enne järsku hinnatõusu. Võrreldes 2009. aastaga oli keskmine piima kokkuostuhind 67 €/t võrra ehk 24% kõrgem. 2010. aasta kuude lõikes kokkuostuhindu võrreldes selgub, et jaanuaris piima eest makstud 254 €/t (3980 kr) jäi aasta madalamaks hinnaks. Alates I kvartalist vähehaaval tõusnud kokkuostuhind jäi detsembris 308 €/t (4815 kr) tasemele, mis on viimase seitsme aasta keskmistest kõrgeim.

Lihatootmine

2010. aastal müüdi lihatöötlemisetevõtetele või tapeti majapidamistes 110 402 tonni (eluskaal) loomi ja linde, mis on 2009. aastaga võrreldes 2713 tonni vähem (tabel 2).

Sealiha

2010. aastal suurenes sigade arv, kuid vähenes sealiha toodang. Sealiha toodang eluskaalus oli 63 531 tonni, mis on 610 tonni ehk 1% vähem kui 2009. aastal. Sealiha osatähtsus kogu lihatoodangus on 58%. Tunnustatud lihatöötlemisetevõtetes tapeti 407 700 siga ning saadi 31 898 tonni sealiha. Võrreldes 2009. aastaga tapeti eelmisel aastal tunnustatud lihatöötlemisetevõtetes 21 100 siga ja saadi 976 tonni liha rohkem.

2010. aastal oli Eesti Konjunktuuriinstituudi andmetel sealiha keskmine kokkuostuhind tapamajades 143 €/100 kg (2237 kr). Kõrgeimat hinda maksti juulis 150 €/100 kg (2354 kr) ja madalaim hind oli jaanuaris ja aprillis 139 €/100 kg (2179 kr).

ELi searümpade keskmine kokkuostuhind 2010. aasta oli 140 €/100 kg (2190 kr), jäädes 2009. aasta keskmisest 1,4% madalamaks. Paljudes liikmesriikides olid hinnad langustrendis ning olukorda sealihasektoris hinnati raskeks.

Veiseliha

Eelmisel aastal suurenes küll veiste arv kokku, aga vähenes veiseliha toodang. Veiseliha toodang eluskaalus oli 22 568 tonni, mis on 16% vähem kui 2009. aastal. Veiseliha osatähtsus kogu lihatoodangust oli 20%, vähenedes eelmise aastaga võrreldes 4% võrra. Tunnustatud lihatöötlemisettevõtetes tapeti 38 700 veist ning saadi 8982 tonni veiseliha. Võrreldes 2009. aastaga vähenes tunnustatud lihatöötlemisettevõtetes tapetud loomade arv 2800 võrra, liha saadi 681 tonni vähem.

Veiserümpade klassifitseerimise kohustus on Eestis vaid ettevõtetele, kes tapavad nädalas rohkem

kui 75 veist. 2010. aastal klassifitseeriti kolme ettevõtte poolt 23 234 veise rümpa. Kõige enam oli D-kategooriasse (lehmad) kuuluvaid P2 (lihakusklass lahja, kergelt rasvane) veise rümpa. Võrreldes 2009. aastaga on aga tõusnud B-kategooriasse (pullid alates teisest aastast) kuuluvate rümpade osatähtsus 26% võrra. Eelmisel aastal määrati ka Ekstra lihakusklasse ja seda nii A- (pullid 6 kuud kuni 2 aastat) kui B-kategooria rümpadel.

2010. aastal oli Eesti Konjunktuuriinstituudi andmetel veiseliha keskmine kokkuostuhind tapamajades 181 €/100 kg (2832 kr). Kõrgeim kokkuostuhind oli juulis 192 €/100 kg (3004 kr) ja madalaim oktoobris ja novembris 174 €/100 kg (2723 kr).

ELi noorpullide R3 keskmiseks hinnaks 2010. aasta keskmisena kujunes 319 €/100 kg (4991 kr) kohta, mis võrrelduna eelmise aastaga jäi samale tasemele. Lehmade O3-kategooria 2010. aasta keskmine hind oli 231 €/100 kg (3614 kr), olles 1,9% kõrgem aasta tagusest keskmisest.

Linnuliha

2010. aastal kasvas nii lindude arv kui ka linnuliha toodang. Linnuliha toodang eluskaalus oli 22 437 tonni, mis on 9% rohkem kui 2009. aastal.

Linnuliha osatähtsus kogu lihatoodangust suurenes 20 protsendini (2009. aastal 18%).

Linnuliha hinnad Eestis ei ole avalikud, seega saab eelmise aasta hindu võrrelda ELi teistes liikmesriikides. ELi linnuliha keskmine tootjahind oli 2010. aastal 171 €/100 kg (2676 kr). Linnuliha tootjahinnad olid aasta alguses suhteliselt madalad, olles veebruaris 156 €/100 kg, kuid septembris (179 €/100 kg) ületasid juba viimase viie aasta keskmise. Meie lähinaabrite eelmise aasta keskmised tootjahinnad olid: Lätis 168 €/100 kg, Leedus 144 €/100 kg ja Soomes 241 €/100 kg.

Lambaliha

Eelmisel aastal suurenes nii lammaste ja kitsede arv kui ka lihatoodang. Lamba- ja kitseliha toodang eluskaalus oli kokku 1866 tonni, mis on 13% rohkem kui 2009. aastal. Lamba- ja kitseliha osatähtsus kogu lihatoodangust oli 1,7%. Tunnustatud lihatöötlemisettevõtetes tapeti 4500 lammast ning saadi 85,7 tonni lambaliha. Võrreldes 2009. aastaga suurenes tunnustatud lihatöötlemisettevõtetes tapetud loomade arv 1400 ja saadud lambaliha kogus 29,1 tonni võrra.

2010. aastal oli Eesti Konjunktuuriinstituudi andmetel lambaliha keskmine kokkuostuhind tapamajades 238 €/100 kg (3724 kr). Kõrgeimat hinda maksti augustis 270 €/100 kg (4225 kr) ja madalamat mais 200 €/100 kg (3129 kr).

Viimase seitsme aasta võrdlusest on näha, et alates 2006. aastast on lihatoodang (eluskaalus) kokku suurenenud. Kahel viimasel aastal on lihatoodang kokku olnud üle 110 000 tonni. Viimaste aastate kasvu on taganud eelkõige linnuliha toodangu suurenemine, mis jõudis 2009. aastal 2004. aasta haiguspuhangute eelsele tasemele. Viimasel paaril aastal on suurenenud ka lambaliha tootmine, kuid mahud on püsinud endiselt väikesed. Võrreldes 2009. aastaga vähenes 2010. aastal veise- ja sealiha tootmine, üheks põhjuseks on oluliselt suurenenud elusloomade väljavedu.

Kas tunnend mükotoksiine?

Mükotoksiinid mõjutavad meie tootmistulemusi olenemata sellest, kas olete loomakasvataja, taimekasvataja, söodatootja või loomaarst. Mükotoksiinide ohu/mõju mõistmine aitab kaitsta loomade tervist, jõudlust ja lõpptulemusena – kasumlikkust.

Kui teil on kahtlused, et ka teie farmis võivad olla mükotoksiinidest põhjustatud probleemid, ja soovite neile lahendusi leida, võtke ühendust Alltech Eesti esindaja Pilleriin Puskariga: ppuskar@alltech.com või 505 2846

www.knowmycotoxins.com

See on lihtne.
Alltech mõistab mükotoksiine.

Alltech®

Tervislik söötmine tagab tootlikkuse ...loomulikult

Alltech®

Alltechi 25. Euroopa Loengute Tuur

- Kas teadsite, et tõenäoliselt tõuseb maailma rahvastik 2050. aastaks 7 miljardilt 9,3 miljardini?
- Kas teadsite, et üldtunnustatud arvamuse kohaselt võib maailma toiduvajadus 2050. aastaks kahekordistuda?

Just seetõttu on Alltech valinud 2011. aasta Euroopa Loengute Tuuri **peateemaks** „Maailma toiduvajaduse“.

KUUPÄEV:
30. märts 2011

TOIMUMISKOHT:
Dorpati konverentsikeskus, Tartu

TÄPSEM INFO:
www.alltech.com/estonia

Osalemine rangelt kutse alusel!

Novaator Olderi üllatavad tulemused

ÜLO KALM
Foto SVEN ARBET

Põllumajandusdoktor Hindrek Older (73) on sündinud Järva-
maal Mäo lähedal, kus tema
vanemad pidasid talu. Hindrek sai
algse hariduse Mäo algkoolis ja Pai-
de keskkoolis.

Vanemad tahtsid, et poeg õpiks
midagi peenemat, kolhoositöö oli
endistele talupidajatele pealesun-
nutud töö. Hindrek oli aga kooli-
vaheaegadel kolhoosipõllul abiks
käinud ja tundis, et põllumajan-
dus on tema kutsumus. Ta jätkas
haridusteed Eesti Põllumajandu-
se Akadeemias agronoomiateadus-
konnas.

Tol ajal oli agronoomiateadus-
konna üks aktiivsemaid nooremaid
õppejõude dotsent Arnold Sau, kes
juhatas rohumaaviljeluse kateedrit
ja tegi katseid kultuurkarjamaadel
saagikuse tõstmiseks. Saul oli vaja
abilisteks üliõpilasi ja Hindrekust
sai üks tema aktiivsemaid kaastöö-
lisi. EPA-l ei olnud katsemajandeid,
rohumaakatseid tehti Sootaga, Üle-
nurme, Mooste, Hummuli ja Otepää
sovhoosides.

Diplomitöö maisist

Oma diplomitöö teemaks valis Hind-
rek hoopiski maisikasvatuse. Töö
käsitles maisi ja põldoa kooskasva-
tamise kogemusi Ülenurme sovhoos-
sis. Juhendaja oli taimekasvatuse
kateedri juhataja Hugo Sutter.

Hindrek ei valinud maisikas-
vatuse teemat üksnes sellepärast,
et mais oli terves Nõukogude Lii-
du põllumajanduses tõstetud esi-
plaanile. Probleem oli piimatoo-
dangu suurendamine. Hindrek
märgib oma diplomitöö eessõ-
nas, et keskmine piimatoodang oli

Nõukogude Liidus enne 1960. aas-
taid armetult väike – 1016–1027 kg
lehma kohta aastas. Edasiminekut
nähti põllumajanduse ümberkor-
raldamises.

Hindrek kirjutab oma 1960. aas-
tal kaitstud diplomitöös: “Söötade
tootmise peamiseks teeks on meie
vabariigi tingimusi arvestades rüh-
vel- ja rohumaakultuuride kasva-
tamine.” See seisukoht, tuleb tunnis-
tada, on aktuaalne täna, viisküm-
mend aastat hiljemgi.

Mais ei olnud tegelikult Hruštšovi
ajal Eestis mingi uus ja tundma-
tu kultuur. Akadeemik Eisen-
schmidt soovitas seda kultuuri Ees-
tisse 1907. aastal ja maisis nähti si-
lokultuuri juba siis. Aastatel 1926–
1938 katsetati Eestis erinevaid mai-
sisorte Tartu Ülikooli taimebioloogia
katsejaamas. Mõnel aastal val-
misid tõlvikutes ka terad.

Katsetega jõuti järeldusele, et
Eestis on võimalik maisi kasvatada
nii teraks kui haljasmassiks. Talu-
desse aga tol ajal maisikasvatus ei
levinud.

Kui Hruštšov hakkas maisikas-
vatust propageerima, toodi maisi-
seeme alguses Ameerikast ja need
sordid kasvasid ka Eesti tingimus-
tes päris hästi. Hiljem hakati mai-
siseemet tooma Euroopa mandrilt
Bukoviinast ja need sordid ei taht-
nud meie põldudel kohaneda.

Mais on aga söödana energia-
kultuur ja sellele peab lisaks ole-
ma valgusööt. Sel eesmärgil katse-
taski Hindrek maisi koos põldoaga.
Katse tulemus oli positiivne. Dip-
lomitöö kokkuvõttes resümeerib
Hindrek Older lühidalt: “Põldoaga
rikastatud maisisilo kujuneb teiste

söötadega võrreldes üheks efektiiv-
semaks mahlakaks söödaks.”

Rohumaaviljeluse uurijaks

Teadustööd ei jätanud Hindrek
siiski mitte maiskasvatuse alal,
vaid koos Arnold Sauga kultuurkar-
jamaade uurimisel. Rohumaavil-
jeluse kateedris oli Hindrek teadur,
Sootaga sovhoosis, kus katsed käi-
sid, agronoom.

Katsetes selgitati kultuurkarja-
maade väetamist, kui rohutaimikus
on valge ristik. Uuriti, kui palju on
lämmastikväetist vaja, kui taimikus
on erineva kasvutihedusega valge
ristik. Uuriti ka, missugune mõju on
erinevalt väetatud ja erineva val-
ge ristiku kooslusega rohumaadelt
kogutud söödal lehmade piimatoo-
dangule. See katse toimus koostöös
professor Ülo Olliga.

Hindrek oli loonud pere, kasva-
mas olid lapsed, kuid Tartus polnud
kuskil elada. Tehti ettepanek asuda
tööle Sakku maaviljeluse instituuti.
Tookordne EPA rektor Arnold Rüü-
tel kutsus Hindreku enda juurde
ja keelitas: ära mine! Hindrek vas-
tas, et pere on, aga kodu pole ja Tar-
tus pole seda lootustki saada. Rüü-
telgi imet ei teinud ja Hindrek kol-
lis 1972. aastal Sakku, kus talle anti
omaette korter.

Kultuurkarjamaade uurimisel
oli Sakus eesmärk selgitada väl-
ja, mitu korda on otstarbekas rohu-
maid niita, missugune on sobivaim
rohusegu, kas ristiku või kõrreliste-
rohke, ja milliseid tulemusi annab
see söötmisel.

Katsepõldude läheduses, kus
lehmi erinevatel karjamaakamara-
tel karjatati, asus ka Juuliku katse-

Hindrek Older on mees, kellel seljataga tõsine võitlus tuuleveskitega – tulemused olid head, aga tunnustus jäi saamata.

laut. “Tahtsime teada, palju annab piima üks või teine rohu koostis,” selgitab Hindrek. “Selgus, et kõige parema tulemuse andis ristiku ja kõrreliste segu.”

Eeskujuks venelastele

Eesti rohumaateadlastel oli juba tulemusi, mida laiemalt tutvustada. Esimesel iseseisvusajal kultuurkarjamaid propageerinud Theodor Pooli tegevust jätkasid mitmed Nõukogude Eesti teadlased. 1971. aastal osales Hindrek Moskvas noorte teadlaste üleliidulisel nõupidamisel (Hindrek ei olnud siis veel 35aastane). Oma ettekandes rääkis ta Sootagal kultuurkarjamaadel tehtud katsete omapoolsetest järeldustest. Suur oli Hindreku üllatus, kui tema ettekanne oma uurimusest tunnustati kõige paremaks.

“Keegi mind varem ei tundnud, olin mingi eestlane Baltikumist,” meenutab Hindrek. Ettekannete hindajad suutsid olla objektiivsed. Hindrek Older esines üleliidulisel tasemel uudsete seisukohtadega ja oskas neid ka põhjendada. Seda hinnatigi.

1974. aastal osales Hindrek Moskvas rahvusvahelisel rohumaade kongressil, kus tutvustas kultuurkarjamaade kasutamisel Eestis omandatud kogemusi. See äratas tähelepanu. Ei tahetud uskuda, et Eestis, sellisel niiskel ja külmal Põhjamaal, võib rajada häid rohumaad.

Eesti rohumaateadlaste uurimistööde vastu oli tekkinud üleliiduline huvi. 1981. aastal toimus Sakus üleliiduline nõupidamine, kus teemaks oli rohusilo valmistamine. Venemaal rohusilo tol ajal ei tuntud. Silo tehti

maisist. Eesti eeskujul hakati rohusilo kasutamist uurima ka Venemaa põllumajanduslikes uurimisasutustes. Et uurida erinevate silode mõju piimatoodangule, ehitati Juuliku katselauda jooniste põhjal samasugune katselaud ka Moskva lähedale.

Üks üleliiduline põllumajandusajakiri tellis Olderi käest artikli proteiini suurendamise võimalustest rohusöödas. Artiklis väitis Older, et kõrget piimatoodangut on võimalik saada ka lehma rohusöödaga söötes. See oli uudne lähene mine, sest “piimapumbaks” peeti jõusööta. Artikli peale tuli Nõukogude Liidu plaanikomitee töötaja Moskvast Eestisse uurima, kuidas need eestlased ilma tugeva jõusöödata piima toota tahavad.

Pärast Moskva töötaja külaskäiku tuli instituuti Moskvast kiri, kus kästi meie partei keskkomiteele koostada selgitus rohusöödade kasutamisest Eestis. Direktor tegi selgituse koostamise ülesandeks Olderile. Hindrek kirjutas põhjalikult, milliseid katseid nad on teinud ja milliseid tulemusi saanud. Keskkomitee saatis selle selgituse Moskvasse. Venemaal võis täheldada tõsisema huvi kasvamist rohusöödade tootmise vastu.

Eestis Olderit tema entusiastliku tegevuse eest üleliidulisel areenil ei kiidetud. Vastupidi, ühel nõupidamisel kutsusid toonane põllumajandusminister ja ministeeriumi loomakasvatuse valitsuse juhataja Olderi nurga taha ja ütlesid sõnaselgelt: “Sa, Older, võid siin Eestis teha, mida tahad, aga sa ei tohi sellest rääkida ega kirjutada.” Ametnike pahameel oli mõistetav – üleliidulised jõusöödafondid olid ohus. Venemaalt tuli odav jõusööt, sellega oli odav piima toota, milleks rohusöödadega vaeva näha.

Hindrek ütleb, et ega tema tegevuse peale Nõukogude ajal partei ja valitsus hästi ei vaadanud. Plee numitele ja eesrindlaste üritustele, kus räägiti Eesti põllumajanduse edusammudest tänu partei ja valitsuse igakülgele hoolele, Olderit tema talupoegliku tarkusega esinema ei kutsutud.

Järgneb aprillinumbris

UUS RUBRIIK

Rubriik "Põllumees puhkab" tutvustab Eesti põllumeeste hobisid ja harrastusi.

Mägimatkaja Madis Avi kõrgeim vallutus on 6000 meetrit

HELI RAAMETS

heli.raamets@maaleht.ee

Foto ERAKOGU

Madis Avi on mees, kellele on Katmandu tuttavam kui Tallinn.

Mõni armastab vabal ajal telesaade ees õlut libistada, teine käib rahvatantsutrennis, kolmas maandab end spordivõistlustele kaasa elades... Tartumaa põllumees Madis Avi võtab aga viljakoristuse ja kevadkülvil vahel suuna kõrgustesse – esmalt lennukiga kaugele maale, seejärel elamiseks vajalik varustus selga ning mägedesse.

“Nepal, Bhutan, India, Bhutan, Tiibet...” loetleb Madis Avi oma tihedalt viisasad täis kleebitud passisirvides. “Tüüpiline narkomuula pass,” naerab ta ise.

Mägimatkamine on hobi, mis kiisub teda paar korda aastas mägedesse. “Alpinism mulle ei meeldi,” teeb Avi kohe asja selgeks. “Istud mäe all telgis kuu aega, mängid turakat ja aklimatiseerud, see käib närvidele.”

Alpinismile omase tippude valutamise kõrval on mägimatkamine hoopis midagi muud – seal tuleb liikuda punktist A punkti B üle kuru, trotsides maastikku, ilma ja hõredat õhku ning ületades iga päev iseennast.

“See on nagu 20 päeva Tartu maratoni, ainult et pärast ei saa sauna ja lähed telki magama,” kirjeldab 56aastane mees, kellel tuleb niisuguse koormuse talumiseks pidevalt trenni teha. “Kolm-neli korda nädalas on vaja vaeva näha, päris lambist ei saa minna,” kostab matkasell. Nii käibki ta jooksmas, ujumas,

osaleb Tartu maratoni neliküritustel ja triatlonitel.

Mees tunnistab, et tohutult palju on ka psüühikas kinni. Ühel matkal oli tal Bhutanis 4000–5000 meetri kõrgusel väga kehv olla. Mida rohkem ta enesetunde ja selle võimalike põhjuste peale mõtles, seda kehvemaks läks. Jäta või retk pooleli, kui see vaid võimalik oleks. Nende kambas oli ka üks arst ja õhtul kõigi vererõhku mõõtes selgus, et Madisel oli see nende grupis kõige paremate näitajatega.

“Pärast seda läks pea selgeks ja olemine heaks,” naerab mees tagantjärele. “Mõtlemisega võid oma psüühika tuksi keerata.”

Naise juurest minema

Mägedes jäävad päevad lühikeseks ning poole ööni üleval istumist ja jõuramist ei ole. Õhtul 6–7 ajal minnakse magama ja 12 tundi hiljem on äratus. Organism vajab lihtsalt taastumiseks pikemat und.

Tavaline on see, et 20päevaselt matkalt naastes on ka 10 kilo kaalust alla võetud. Peale selle läheb

matkaselli sõnul ka nägu nooremaks, silmad suuremaks pähe ja kõhuvolt kaob eest ära.

Mis sunnib nädalate kaupa kurnatuse piirini mägedes rassima, oles sooja vee ja dušita, miinuskradidega telgis magama ja päevast päeva pakitoitu sööma?

“Peaasi, et saaks kodust naise juurest minema,” vastab Madis Avi, naerukurrud silmade juures süvenemas. Lisades kohe juurde, et suvel käib ta ka naisega matkamas, näiteks Norras. “Siis olen oma kohustuse täitnud,” ütleb ta naljaga pooleks.

Tõsinedes tunnistab ta, et ei oskagi täpselt sõnadesse panna, mis neile matkadele tõmbab. Ühelt poolt mängib rolli võimalus ennast kõigest siinsest välja lülitada ja asju distant-silt vaadata, oluline on ka loodus, kohaliku maa rahvas ja nende kultuur ning muidugi ka seltskond, kellega matkadel käiakse.

“Viimane kord oli matka lõpus tunne, et ei taha neid inimesi enam näha,” räägib mees seltskonna kohta, kellega tuli mitu nädalat tihedalt

külg-külje kõrval elada. “Aga siis läheb 5–6 kuud mööda ja juba ootad järgmist korda. See on nagu klassi kokkutulek.”

Viimane võrdlus on vägagi paikapidav, sest ühiste matkade kogemust on selja taga juba üle 30 aasta. Tudengipõlvest alates. EPA ajal käidi sõpradega, seljakott seljas, nii mägedes kui ka kõrbes. Sellest ajast pärineb nii matkapisik kui ka pundi tuumik.

Ikka on seltskonnas keegi, kes pakub välja reisi marsruudi, seejärel jagatakse ülesanded ja tehakse vajalikud ettevalmistused. Enamasti jäävad sihtkohad Euroopast kaugemale. “Alpid ei meeldi, seal on nii palju rahvast nagu rahvamatkal,” märgib Avi.

Vibustaadionid mägede vahel

Nepalis ja Bhutanis, kus ta on kõige rohkem käinud, saab aga nautida vaikust ja rahu. Eesti suurusese Bhutani oli varem raske pääseda, kuna sinna lubati vaid mõni tuhat turisti aastas. Suitsetamine on seal keelatud, see-eest kannab rah-

vas rahvariideid, mille mustrid on Eesti omadele väga sarnased. Rahvusspordiks on vibulaskmine.

Mägedest alla tulles avanes matkajatele 3500–4000 meetri kõrgusel asuvates küldes meie mõistes tavatu vaatepilt. Igas külas on sagimist täis vibustaadion, kus kartatud mehed ootavad laskmise ajal nina- ja märklehe juures uut noolt.

“Vibud ei ole mitte arhailised, vaid viimase peal ja käib hirmus andmine,” kirjeldab matkasell. Kuna võõraid käib harva, jälgivad kohalikud külalisi huviga. Esimesed pealtvaatajad saavad telkide püstitamise aegu ja lõpuks on kohal kogu küla, vaadates võõramaalaste laagrielu justkui teatrietendust.

Samas vaatavad matkajad huvi- ga ka kohalike elu. Avi hinnangul on Bhutan kõvasti arenenud, kuigi seal tehakse palju rasket tööd masinateta – elektrisae asemel langetatakse puid kirvega ja ka killustikku valmistatakse tavalise kirkaga.

Kui kohalikega läheb jutt Eesti peale, siis täiskasvanute hulgas on vähe neid, kes on meie maast kuulnud. “Siis imestame meie, et kuidas te ei tea? Eestis, Hiinas ja Indias elab ju pool kogu maailma rahvastikut,” räägib Madis Avi, silmis kaval tuluke. Seevastu Bhutani lapsed teavad tihti seda, kus Eesti asub ja et pealinnaks on Tallinn. “Mida väiksem rahvas, seda paremini teavad geograafiat,” on rändur tähele pannud.

Inimesed lähevad tihti segi

Nepalis on ta nii tihti käinud, et enda sõnul on selle pealinn Katmandu tuttavam kui Tallinn.

Matkadel toimunud on põllumehele jutustada terve hulk tragikoomilisi juhtumeid. Kõige kummalisem on seotud iseenda kõrvalt nägemisega. Enam kui 5000 meetri kõrgusel on õhk hõredam ja inime- ne ei pruugi piisavalt hapnikku saada. Avi sõnul lähevad seal inimesed tihti segi ja ei saa aru, kas on unes või ärkvel.

“Maru sitt päev oli ja mõtlesin, et teen tipu poole paar kiiremat samm,“ jutustab ta oma läbielamistest.

“Siis tuli mõte, et mul on homme matemaatikaeksam. Teine hääl ütles kõrvalt, et viimasest eksamist on 30 aastat möödas.” Vaidlus iseenda peas jätkus seni, kuni üks hääl soovitas maha istuda. “Seejärel nägin ennast kõrvalt – kivi peal istumas. Ja pärast seda läks kõik paika.”

Kõrgeim vallutus on olnud üle 6000 meetri. Kõige sügavama mulje on mehele jätnud Bhutan ja Nepal, mis on Eestiga võrreldes täiesti teistmoodi. Vaatamata meie mõistes vaesele elule nälga keegi ei jää, sest tööd jätkub kõigile, mis sest et lihtsat ja füüsiliselt rasket. Kogukond hoolitseb oma nõrgemate liikmete eest.

“Kas tohutu tehnika areng ja selle kasutamine õppimine tuleb meile kasuks?” arutleb põllumees. “Kas või see, et oskan arvutit kasutada. Praegu on infot nii palju, aga see kõik süvendab pealiskaudsust.”

Samas tunnistab ta, et seal Eesti elu vaadates tunduvad siinsed probleemid väikesed ja ka telekasõltuvus kaob ära. See annab aga tagasi tundes palju vaba aega.

Rukkiterad kui ohtlik võõrliik

Märtsis ootab Tartumaa põllumeest ees reis Tasmaaniasse. Sinna ei tohi mingeid taimi ega isegi toitu kaasa võtta. “Uus-Meremaal oleksin peaaegu ökoloogilise katastroofi tekitanud,” mainib matkaja muigvelsui. Ka seal jälgiti hoolega, et keegi ühtegi võõrliiki sisse ei tooks ja isegi saapad desinfitseeriti ära.

Kaasa võetud dressipluusi selga tõmmates selgus aga, et selle taskus olid kodumaal kasvanud rukkiterad. “Otsaesine läks higiseks,” meenutab Avi sellest teadmistest tekkinud õudu. Edasi ei jäänud muud, kui ohtlik võõrliik põletamise teel ära hävitada.

Tegelikult on Madis Avil üks hobi veel – näitemäng. Ta on 4–5 aastat lõõnud kaasa Väägvere teatris. Ja nagu mees tunnistab, viimasel ajal vaadanud rohkem rahva- kui professionaalse teatri etendusi.

“Ühed mängivad rõõmuga ja silmad säravad peas, teised aga raha eest,” võrdleb ta nähtud.

Noored piisonid selgitavad sarvi ristates suhteid.

Agroturism tutvustab farmi köögipoolt

AIVE SARJAS

aive.sarjas@maaleht.ee

Fotod SVEN ARBET ja RAIVO TASSO

Agroturismi viljelevad põllumehed viivad kokku linnakodanikud ja talumehed.

“**O**uline on, et sa särad!” õpetab peremees Hillar Pulk Maasikamäe piimafarmi juhatajat Tuuli Puusti. Jutt käib küll Metsiku Piisoni Salooni esindamisest turismimessil Tourest, kuid vabalt võiks teemaks olla ka piimafarmi igapäevane majandamine. Sest Pulk teab, et maanimene naudib oma tööd. Ja kui miski naudingut pakub, tuleb ka sära silmisse.

Lääne-Virumaal Rägavere vallas Pölula külas tegutsevad käsikäes

ja ühte asja ajades kolm firmat: OÜ Maasikamäe Piimakari, OÜ Maasikamäe Lihakari ja OÜ Metsiku Piisoni Saloon. Nimedestki selge, et esimese äriks on piimakarjakasvatus, teisel lihakari, lambad ja sead, kolmandal piisonid, hobused ja väiksemad loomad-linnud, kes künkaharjal asuva salooni ümbruses linnarahvale agraarset meelelahutust pakuvad.

See trio on Euroopa mastaabis üsna omapärane kooslus. Moodsalt öeldes multifunktsionaalne farm, kus lisaks tõsisele põllumajandus-

likule tootmisele ka agroturismiga tegeletakse.

“Selliseid farme palju ei ole,” tõdeb Hillar Pulk. “Eestis võib neid ühe käe sõrmedel üles lugeda – meie siin, Nopri talu Võrumaal, Esko talu Harjumaal... ja ega neid suurt rohkem olegi, kes võõraid inimesi farmi köögipoolle igapäevast tootmisprotsessi vaatama kutsuksid.”

Ka Euroopas on vähe selliseid multifunktsionaalseid suurtootjaid, kes agroturismi teenust pakuvad. Nii vähe, et täpset arvu ei julge Hil-

Metsiku Piisoni Saloon on hetkel küll talveunes, kuid Hillar Pulgal on plaanid uueks hooajaks juba valmis.

Vibulaskmise ja muude atraktsioonide kõrval tõuseb järjest olulisemale kohale kohalik toit.

INFOKS

Ettevõtted: OÜ Maasikamäe Piimakari, OÜ Maasikamäe Lihakari, OÜ Metsiku Piisoni Saloon.

Loomad: 250 lüpsilehma, 100 aberdiin-anguse tõugu lihaveist, 100 siga, 250 lammast, 12 ameerika piisonit, 3 hobust, kitsed, küülikud, nutriad, pardid, haned, kanad, kalkunid.

Töötajad: 12 põhikohaga töötajat, hooajatöölised, 10 praktikanti aastas.

Maa: 850 hektarit.

Noppeid kodulehelt: Töö on rõõm. Maaelu ja farmipidamine on elustiil, mis pakub meile naudingut. Iga päev on farmis kordumatu ja me armastame oma tööd. Kollektiiv on vääriskivi!

lar Pulk pakkudagi. Võib-olla paar-kümmend või poolsada, või isegi vähem. Ei tea.

Multifunktsionaalsed farmid ja agroturism

2008. aastal said erinevate riikide – Portugali, Hollandi, Eesti, Ungari – mitmetahulised suurtootjad kokku ja asutasid Euroopa Multifunktsionaalsete Farmerite Võrgustiku (ingl *European Multifunctional Farmers Network*). Hillar Pulk kuulub võrgustiku juhatusse koos ühe kolleegiga Hollandist ja teisega Portugalist.

Agroturismi viljelevate suurtootjate eesmärk on luua sild põllumajandustootmise ja kliendi vahele, ühendada omavahel maa- ja linnaelu, viia kokku linnakodanikud ja talumehed. Ja seda kõike nii, et tekiksid uued ärid ja partnerlussuhted.

“Me kutsume inimesed endale külla ja näitame, et maatöö pole vaid tuim hommikust õhtuni rabamine. See on hoopis huvitav ja tore. Me tunneme oma tööst rõõmu ega häbene seda näidata,” seletab Pulk lahti, miks ta piima- ja lihaveisefarmi kõrval ka turismiettevõtet peab.

Kolme ettevõtte kogukäibest kõige suurema osa ehk 80% annab piimatootmine. 13% tuleb lihaveistest, lammastest ja sigadest ning vaid 7% turismist. Samas nõuab viimane kõige suuremat pühendumist. Tekib küsimus, miks Pulk turistide teenindamise ja restorani pidamisega

üldse vaeva näeb. Võiks ju vabalt ilma nendeta läbi ajada.

“Esiteks, ma ise naudin seda. Ja teiseks meeldib see mitmetele minu firmade töötajatele.” Kolmes ettevõttes töötab kokku 12 inimest, kes kevadest hilissügiseni lisaks tavapärasele farmitööle suurima rõõmuga ka Metsiku Piisoni Saloonis külalistele *line*-tantsu esitavad ja maitavat söögipoolist valmistavad. Isegi raamatupidaja Annely Elhi, kelle igapäevatöö koosneb peamiselt paberitest ja arvudest, naudib aeg-ajalt saloonis teenindamist.

Hobuste ja väiksemate loomade-lindude eest hoolitsev Kadri Saar on farmis töötanud juba kümme aastat, esimese palga teenis ta 12aastasena köögiviljapeenraid rohides.

Pulga ettevõtetest töötab igal aastal ka kümnekond praktikanti, kes noorte ja aktiivsete inimestena loomade eest hoolitsemise kõrval hea meelega ka inimeste eest hoolt kannavad. Neli praegust töötajat on Põlulasse tööle ja elama tulnud just peale praktikat. Saloon liidab ja loob meeskonna.

Omajagu innustust annab seegi, et 2009. ja 2010. aastal valiti Metsiku Piisoni Saloon 50 parima Eesti restorani hulka.

Kohalik toit on väärtus

Asjal on siiski ka praktilisem pool. Ajal, mil piimatootmine elu ja surma vahel vaakus, oli see väike 7% kolme firma kogukäibest päästerõngaks, mis piimalehmadel nina vee peal hoidis. Sest just siis, kui piima hind oli väga madal, tuli täie rauaga ja ilma igasuguse pankadepoolse halastuseta teenindada lauda kaasajastamise tarbeks võetud laene. “Saloon tiris farmi august välja,” ütleb Pulk.

Piimafarmiga alustas loomaarsti haridusega Hillar Pulk 15 aastat tagasi, viie aasta eest lisandus turismi-ettevõtte. Nüüd on äriasjad jaotatud nii, et lihaveiste, lammaste ja sigadega tegeleb poeg Indrek Pulk, piimafarmi juhatab Tuuli Puust ja peremees ise tegeleb päev-päevalt üha rohkem turismipoolse arendamisega.

Metsiku Piisoni Saloonis on loomad harjunud suhtlema nii omavahel kui inimestega.

Line-tantsijate rivi eesotsas on sageli inimesed, kes igapäevatööna hoopis loomade eest hoolt kannavad.

KOMMENTAAR

Tiit Niilo, Nopri talu peremees

Olen Hillar Pulgaga nõus, et agroturismi-teenuse pakkumine suurema tootmise kõrval ei too suurt midagi sisse. See on üks kõva jant ja suur kohustus – täiendav koormus ajale, heakorrale ja muule. Väga head töötajad peavad ka olema.

Nopri talus pakume agroturismi teenust oma piimatoodete turundamise eesmärgil. Et tekitada usaldust ja leida püsikliente. Kuigi oleme endalt ka korduvalt küsinud, kui palju me jaksame kanda – piima tootmine, töötlemine ja pidev “uksed lahti” valmisolek potentsiaalsete huviliste vastuvõtmiseks. Kõik see nõuab tähelepanu ja panustamist ööpäevaringselt.

Eelolevaks hooajaks on tal valmis mõeldud kaks paketti. Mõlemad keskenduvad toidule, näidates linnainimesele põllumajandusliku tootmise sügavamat tähendust, seda, kuidas

toit sünnib ja laudast või põllupeenralt söögilauale jõuab.

Esimene pakett pakub võimalust näha, kuidas erinevad taimed aias kasvavad ning mida neist valmistada

saab. Üheskoos farmirahvaga korjatakse peenralt toormaterjal, tehakse salat valmis ja süüakse ära ka.

Teine pakett võiks tinglikult kanda nime “Piimast jogurtiks” või “Burger versus päris toit”. Sellesse mahuvad kõik toidud, mida farmi toodangust – lihast, piimast ja munadest – valmistada saab. Erilisel kohal on pakettis veiseliha, mille valmistamise saladustesse pühendatakse huvilised Hillar Pulga isiklikul juhendamisel. Just kohalik toit ja selle väärtustamine on asi, millesse Põlulas lähiaastatel panustada plaanitakse.

Muide, piisonifarmis on saada- val ka Piisonifarmi vein. Valmistatud nagu vein ikka – viinamarjadest, Itaalias ühe veinikeldri omaniku poolt, kes Rägavere mail nähtud multifunktsionaalsest ettevõtmisest sedavõrd vaimustusse sattus, et koju jõudes just piisonifarmi tarbeks mõeldud veini pudelitesse villis.

Väiketootja pärusmaa

Möödunud aastal oli piisonifarmis laste lemmikatraksiooniks nime- lised haudemunad: iga laps sai ise pesast kanamuna võtta, sinna oma nime peale kirjutada, inkubaatorisse panna ja hiljem tagasi tulla, juba koorunud tibu vaatama. Emot- sioon on see, mida piisonifarmis pakutakse. Ning läbi selle ka tead- mist, mida üks maitsev toit endast tegelikult kujutab.

Pulk suurtootmise kõrvalt aren- dataval agroturismil Eestis siiski erilist potentsiaali ei näe, see jääb ilmselt vaid üksikute pärusmaaks. Sest otsest vajadust ju pole – maa on võrreldes muu Euroopaga suhte- liselt odav ja seda on palju. Ka töö- jõud pole kõige kallimate killast.

“Hollandis, kus maad vähe ja se- dagi vaid hullupööra suure raha eest, võib lauta seminariruumi ra- jamine ka majanduslikult tulus olla, kuid meil mitte,” on piisoni- farmi omanik veendunud. Eesti väiketootjale on agroturism kaht- lemata täiendav sissetulekualli- kas, kuid suurema haardega põllu- mehel on mõistlikum tegeleda pi- gem piima tootmise kui turistide teenindamisega.

Mida teatakse LEADER-programmist?

MATI MÖTTE

Eesti Maaülikooli maamajanduse uuringute ja analüüside osakonna juhataja

Möödunud aasta lõpuks oli PRIA kiitnud heaks üle 2500 LEADERi projekti- taotluse summas 34,1 miljonit eurot (533,4 miljonit krooni) ning määratud toetuse summa kokku oli ligikaudu 25,8 miljonit eurot (403,6 miljonit krooni).

Alanud on teine pool LEADER-programmi rakendamisest. Kindlasti toob see juurde uusi kohapeal algatatud projekte.

LEADER-toetussüsteemi eesmärk on kohaliku algatuse edendamine, mille käigus aidatakse sisemiste võimaluste parema kasutamisega kaasa põllumajanduse ja metsanduse konkurentsivõime, keskkonna ja paikkonna ning eriti maapiirkonna elukvaliteedi parandamisele ja majandustegevuse mitmekesistamisele.

LEADER-meetmetest saavad toetust tegevusgrupid ise, mittetulundusühendused, ettevõtjad, omavalitsusüksused, sihtasutused ja seltsingud, kes tegutsevad piirkonnas, kus on moodustatud LEADER-tegevusgrupp. LEADER-tegevusgrupid katavad 99,9% Eesti maapiirkonnast.

LEADER-meetmete heakskiidetud projektitaotluste arv moodustab üle 25% kõikidest PRIA heakskiidetud MAK 2007–2013 1. ja 3. telje taotlustest.

Eesti Maaülikooli majandus- ja sotsiaal instituudis tehti mullu LEADERi mõjuhindamise uuring, mis koosnes kahest osast. Esimese osa eesmärk oli saada ülevaade potentsiaalsete sihtgruppide informeeritusest ehk LEADER-prog-

LEADERi tutvustamiseks tuleks senisest rohkem ära kasutada interneti ja kohalike ajalehtede võimalusi. Rohkem tuleb tähelepanu pöörata ka maanoorte ettevõtluse arendamisele, ettevõtjate ja mittetulundussektori koostööle kohalike toodete ning turunduse arendamisel.

rammi teadlikkusest. Teine osa uuringust keskendus vastuse leidmisele Euroopa Komisjoni poolt püstitatud 11 eri sisu ja kaaluga hindamisküsimusele. Nendega saab hinnata LEADER-programmi tulemuslikkust.

Informeerituse uuring kordas mõningal määral 2006. aastal läbi viidud uuringut, kuid olemasolev uuring vajab ajakohastamist. Näiteks kui 2006. aastal küsiti, kas on kuulnud LEADERist, siis nüüd küsitleti, kas teatakse LEADER-tegevusgruppide eesmärke, liikmete arvu, finantsmehhanisme, toetusskeemi (mis on abikõlblikud tegevused, tähtajad, vms). Tulemuslikkuse uurimine oli esmakordne ja jätkub ka järgmistel aastatel.

LEADER on maaelu korraldaja

LEADERi tulemuslikkust uurisime erinevate sihtgruppide põhjal. Vaatluse all olid tegevusgrupi juhid, juhatuse liikmed ja projekti- taotlejad. Täiendavalt kogusime andmeid kõigi 26 tegevusgrupi esitatud projekti kohta.

Tulemustest selgub, et LEADER on olnud oluline maapiirkondade elu korraldamises. Oma piirkonda vaadatakse kui tervikut, kohalikud elanikud on hakanud oma piirkonna arengu üle enam strateegiliselt mõtlema. Kodanikeühendused on aktiivsemad, neid on juurde tekkinud.

2010. aastal oli märgata ka ettevõtlussektori elavnemist. 2009. aasta lõpuks oli kohalike tegevusgruppide liikmeskond arvestatava suurusega, hõlmates võrdses osas era- ja kolmandat sektorit, tagasihoidlikumalt avalikku sektorit. Kokku oli LEADER-tegevusgruppides liikmeid 1304, keskmiselt 54 liiget tegevusgrupi kohta. LEADERist loodetakse abi kohalike probleemide lahendamisel.

LEADER-programmi üheks oluliseks punktiks on koostöö või koostöövõrgustike arendamine. On tekkinud kohalike omavalitsuste, küla-, toidutootjate vms võrgustikke. Kõige aktiivsem koostöö algataja oli kolmas sektor ja koostööd tehakse peamiselt avaliku sektoriga.

LEADER-PROGRAMM

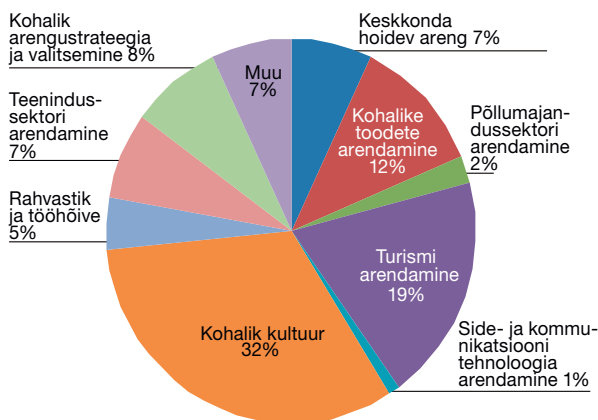
LEADER-programm on üks edukamaid Euroopa Komisjoni algatusi, mis sai alguse 1991. aastal ning on läbinud juba kolm perioodi: LEADER I, LEADER II ja LEADER+.

Eestis alustati laiemas ulatuses LEADER-lähenedamise rakendamisega 2006. aastal.

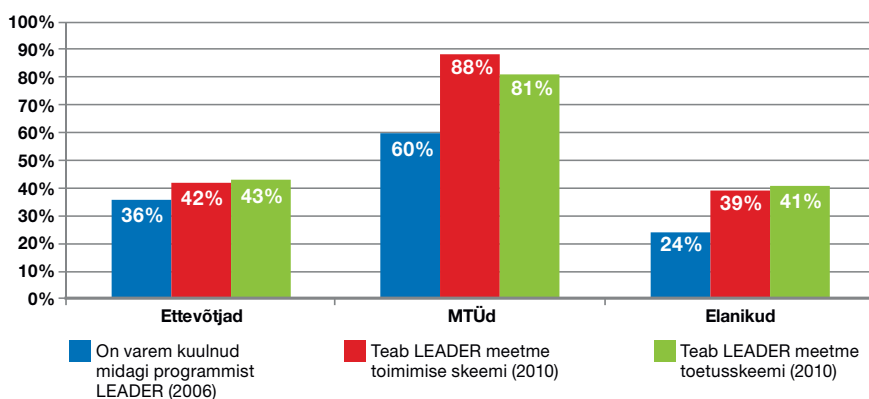
Maaelu arengukava 2007–2013 LEADER-meetme kaudu on riik otsustanud jagada 10% arengukava eelarvest. See on 86,28 miljonit eurot, mis teeb keskmiselt aastas 12,78 miljonit eurot kohalike tegevusgruppide osalusel jaotatavaid toetusi.

Eestis tegutseb hetkel kokku 26 kohalikku tegevusgruppi, kes katavad ligi 98% maapiirkonnast. Kõik tegevusgrupid on oma tegevuspiirkonna kohaliku arengu strateegiad valmis saanud ja neid rakendama asunud.

Joonis 1. PRIA heaks kiidetud ja välja makstud projektide jagunemine projekti sisu järgi

Joonis 2. Ettevõtjate, MTÜ esindajate ja elanike teadlikkus LEADER-meetmest 2006. ja 2010. aastal

Praktilise tulemiga koostööprojekte nii Eestis kui ka rahvusvahelisel tasandil siiski veel ei ole ja arenguruumi jätkub. Intervjuudest selgus, et põhilised takistused koostöö arendamisel on inimestevahelised suhted, raha leidmine omafinantseeringu tarbeks ning bürokraatlik asjaajamine.

Analüüsid PRIA heakskiidetud ja välja makstud projekte nende sisu järgi, selgus, et 33% projektidest toetab kohalikku kultuuri (kultuuriürituste korraldamine, kultuurivahetus, kultuuripärandi taaselustamine ja väärtustamine vms), 19% turismi (temaatiliste "teede" loomine, uute turismiobjektide leidmine vms) ja 12% kohalike toodete arendamist. Ülejäänud projektide osatähtsus oli väiksem (joonis 1).

Analüüsid LEADERi tegevusgruppide rakendatavaid toetusmeetmeid, siis valdavalt on integreeritud MAK 3. telje meetmed ja vähesel määral ka 1. telje meetmed. Eestis ei rakenda tegevusgruppid MAK 2. telje meetmeid.

Seega saame öelda, et meetmete vaheline sünergia toimib osaliselt. Lisaks tõdesid tegevusgruppide esindajad, et strateegia koostamisel jäi puudulikuks ettevõtlast puudutav osa, sest tol hetkel ettevõtjatel puudus suurem huvi LEADERi vastu.

LEADERit tuntakse erinevalt

Küsisime viie piirkonna inimestelt, kuidas nad on kursis LEADERi võimalustega.

Vastanute teadlikkus on küllaltki erinev. Kõige informeeritumad on MTÜd. Meie hinnangul võib tuleneda MTÜde parem informeeritus sellest, et neil on oma eesmärkide täitmiseks eluliselt vajalik teada rahastamisvõimalusi. MTÜd on ise aktiivsed LEADERi võimalusi uurima. Teiselt poolt on LEADER-tegevusgruppid oma teavitustöös MTÜsid hästi informeerinud.

Aastatega on oluliselt kasvanud kohalike elanike teadlikkus. Kui 2006. aastal oli LEADERi programmist midagi kuulnud 24% elanikest, siis küsitluse hetkeks oli suurenenud teadlike elanike osa 41%-ni. Ar-

vestades sihtgruppi suurust, on see hea tulemus.

Ettevõtjad on uuringu põhjal LEADER-programmist vähem informeeritud. Aastatega on LEADER-programmist teadlike ettevõtjate osatähtsus tõusnud vaid 6–7%, jäädes 42–43% juurde. See võib tuleneda kahest põhjusest. Võib arvata, et ettevõtjad ise ei olnud LEADERi võimalustest huvitatud (mõned aastad tagasi said ettevõtjad pangast kiiremini laenu) ja teiseks ei ole LEADER-tegevusgruppid suutnud infot ettevõtjateni viia. Viimast kinnitab asjaolu, et ettevõtjatel puudub sageli igasugune ettekujutus LEADERist.

Informeerimiskanalite osas on toimunud olulised muutused. Kui mõned aastad tagasi oli kõikide sihtgruppide peamiseks infoallikaks meedia, siis 2010. aastal oli meedia oma tähtsuse minetanud ning oluliseks infoallikaks tõusis hoopis internet. Lisaks internetile ilmses, et info LEADERi kohta liigub peaaesjalikult koolituste, infopäevade ja ametkondade kaudu.

LEADERi temaatika kajastamine ja tutvustamine oli aastate eest ja on seda ka täna kõige tagasihoidlikum just kohalikus valla lehes.

Peamised infoallikad LEADERi kohta olid sihtgrupiti erinevad. Sarnaselt 2006. aastale olid ka 2010. aastal MTÜdel oluliseks teabeallikaks koolitused-infopäevad (56% vastanuist). Siit tulenevalt võib järeldada, et teadlikkust LEADER-meetmest suurendab koolitustel-infopäevadel osalemine.

Uuringu tulemuste põhjal leiame, et interneti ja kohalike ajalehtede võimalusi tuleks kasutada senisest rohkem, sest see on LEADERi võimalustest teadlikkuse tõstmiseks lihtsaim ja odavaim viis.

Meie arvates on vajalik enam tähelepanu pöörata maanoorte ettevõtlussuundade arendamisele, ettevõtjate ja mittetulundussektori koostööle kohalike toodete ning turunduse arendamisel.

Teostatud uuringu aruandega saab tutvuda EMÜ majandus- ja sotsiaalinstituudi kodulehel <http://ms.emu.ee/uuringud>.

Edukate ja vähem edukate taimekasvatavate võrdlus

EDUARD MATVEEV

Maamajanduse Infokeskuse
juhtivspetsialist, EMÜ doktorant

Elmisel aastal Statistikaameti läbi viidud põllumajanduse struktuuriuuringu kohaselt oli Eestis peamiselt taimekasvatusega tegelevaid majapidamisi 6986 (30% põllumajanduslike majapidamiste koguarvust). Võrreldes 2003. aastaga on taimekasvatusele spetsialiseerunud majapidamiste arv vähenenud 3462 ehk 33% võrra.

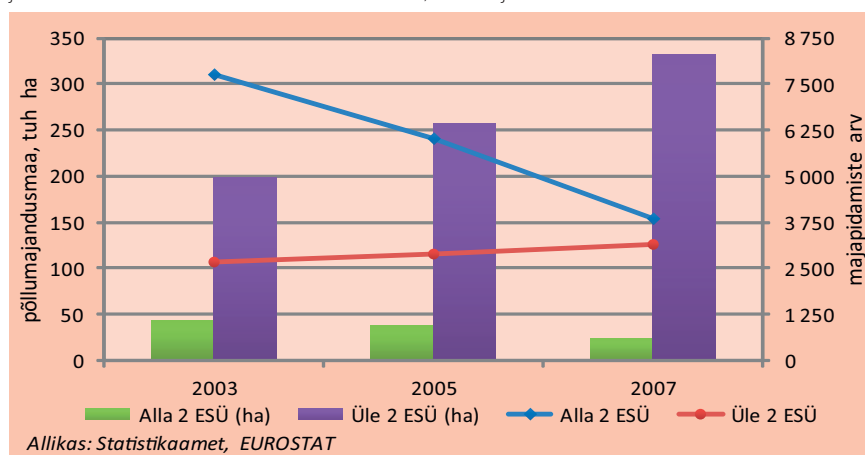
Vähennemine on toimunud üksnes väiksemate majapidamiste arvel, kelle majanduslik suurus on väiksem kui 2 ESÜ (Euroopa suurusühik on majapidamises toodetud põllumajandustoodangu väärtuse [k.a toetused] ja selle tootmiseks tehtud erikulude vahe, mis arvutatakse põllumajanduskultuuride kasvupinnast, loomade arvust ja standardkogutulu koefitsientidest lähtudes). Üle 2 ESÜ põllumajanduslike majapidamisi loetakse Eestis professionaalseteks põllumajandustootjateks, kes moodustavad põllumajandustootjate üldkogumi.

Aastatel 2003–2007 on väikeste (majandusliku suurusega alla 2 ESÜ) peamiselt taimekasvatusega tegelevate majapidamiste arv kahanenud 51%, samas on spetsialiseerunud taimekasvatuse tegevõtete (majandusliku suurusega üle 2 ESÜ) arv suurenenud 18% (joonis 1). 2007. aastal oli põllumajandustootjate üldkogumis peamiselt taimekasvatusega tegelevaid ettevõtteid 3161 (43%).

Aastatel 2003–2007 on toimunud ka suur maa ümberjaotus: alla 2 ESÜ peamiselt taimekasvatusega tegelevate majapidamiste põllumajandusmaa on vähenenud nende aastatega 45% ning üle 2 ESÜ taimekasvatuse-

Taimekasvatusega tegelevate ettevõtete edukus on suuresti seotud kultuuride saagikuse ja tootmiskuludega. Suurematel ettevõtetel on siiski teatud majanduslikud eelised.

Joonis 1. Peamiselt taimekasvatusega tegelevate majapidamiste arvu ja maakasutuse muutus aastatel 2003, 2005 ja 2007

tevõtete maakasutus on suurenenud 68% võrra. Seega on taimekasvatuse koondunud nn professionaalsete põllumajandustootjate kätte.

Väikeste (alla 2 ESÜ) peamiselt taimekasvatusega tegelevate majapidamiste kasutuses oli 2007. aastal keskmiselt 6,1 ha põllumajanduslikku maad (2003. aastal 5,4 ha). Taimekasvatuse tegevõtte (üle 2 ESÜ) kasutuses oli 2009. aastal keskmiselt 122,8 ha põllumajanduslikku maad (25,8 ha enam kui 2005. aastal), millest 59% oli renditud. Üle poole maast (53%) oli teravilja all, ülejäänul kasvatati sööda- ja muid kultuure.

Edukad on rohkem spetsialiseerunud

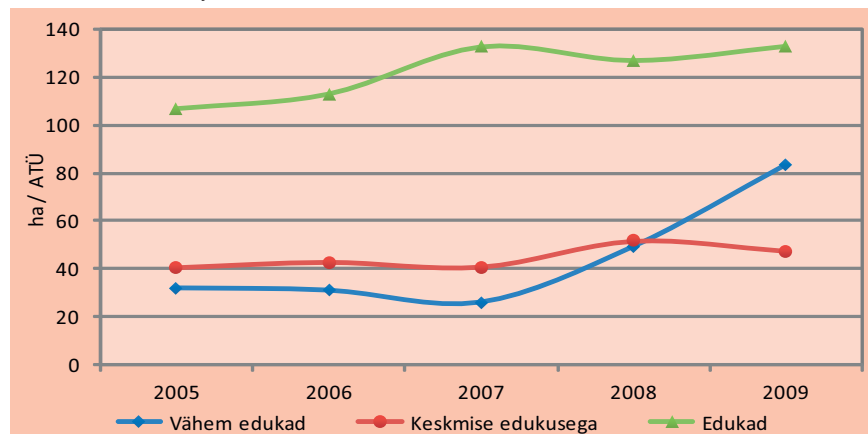
Alljärgnevalt on analüüsitud peamiselt taimekasvatusega tegelevate põllumajandustootjate majandustulemusi aastatel 2005–2009 põllumajandusliku raamatupidamise andmebaasi (FADN) andmetel. Taimekasvatuse tegevõtted on grupeeritud

kolme gruppi: vähem edukad, keskmise edukusega ja edukad. Grupeerimise aluseks on võetud näitaja netolisandväärtus aasta tööjõuühiku kohta, mis peegeldab tootmise efektiivsust. Netolisandväärtuse (NLV) arvutamiseks lisatakse kogutoodangu väärtusele toetuste (v.a investeeringutoetused) ja ettevõtlusega seotud maksude bilanss ning lahutatakse eri- ja üldkulud ning põhivara kulud. Aasta tööjõuühik (ATÜ) on ühe töötaja täistööaeg, mis võrdub arvestuslikult 2200 töötunniga aastas.

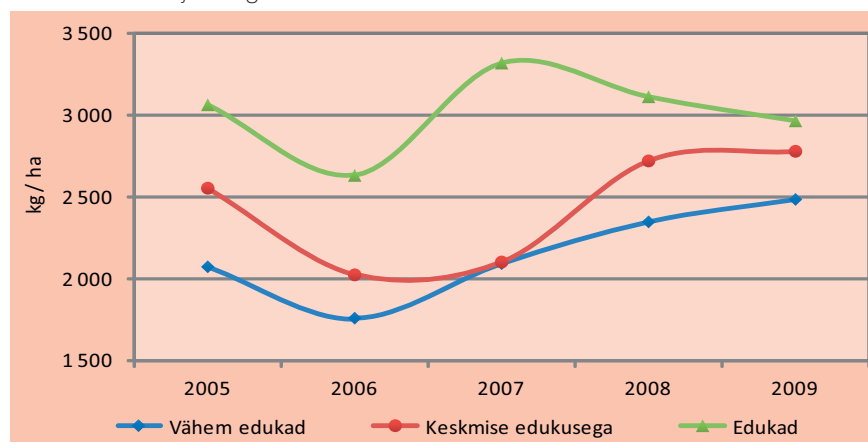
Taimekasvatuse tegevõtted on esmalt järjestatud kasvavalt NLV tootmise taseme alusel ATÜ kohta ning seejärel jagatud kolme tootmise efektiivsuse (edaspidi “edukuse”) grupi vahel (vastavalt: 25% vähem edukad, 50% keskmise edukusega ja 25% edukad taimekasvatustootjad).

Selgus, et vähem edukatel taimekasvatustootjatel oli 2009. aastal kasutada keskmiselt 124 ha põllumajanduslikku maad, keskmise eduku-

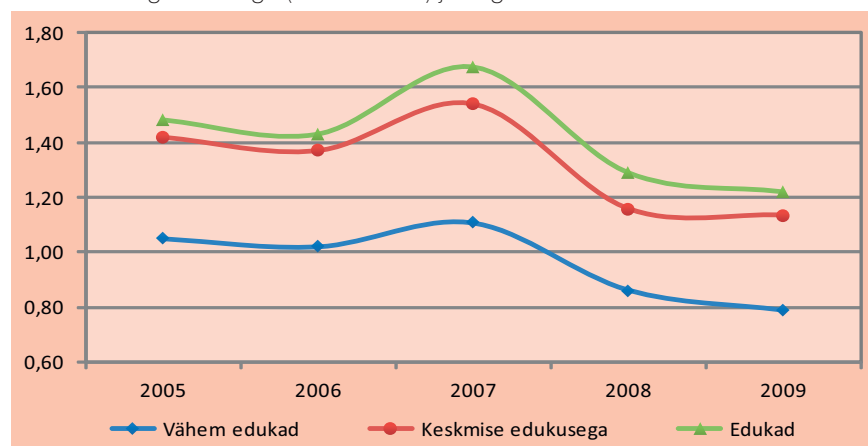
Joonis 2. Põllumajandusmaa kasutus ATÜ kohta aastatel 2005–2009

Joonis 3. Teravilja saagikus aastatel 2005–2009

Joonis 4. Kogutoodangu (k.a toetused) ja kogukulude suhe aastatel 2005–2009

sega ettevõtetel 71 ha ja edukatel 225 ha. 2005–2009 aastate keskmisena oli edukatel taimekasvatustootjatel teravilja all 59%, õlikultuuride all 17%, kaunvilja ja kartuli all 5% ning 12% kasvatati ühe- ja mitmeaastaseid heintaimi. Samas vähem

edukatel ja keskmise edukusega ettevõtetel oli teravilja all 44–45%, õlikultuuride all 9%, kaunvilja ja kartuli all 4% ning 24–34% kasvatati ühe- ja mitmeaastaseid heintaimi. See- ja võib järeldada, et edukatel ettevõtetel on spetsialiseerituse tase vä-

hem edukate ja keskmise edukusega tootjatega võrreldes oluliselt kõrgem. Viimane tähendab, et edukad taimekasvatustootjad on keskendunud just teravilja ja õlikultuuride (peamiselt rapsi) kasvatamisele ning ühe- ja mitmeaastaseid heintaimi kasvatatakse viljavahelduse mõttes.

Ei ole õige väita, et edukuse võti seisneb ainult ettevõtte suuruses, sest kui vaadata üksikuid ettevõtteid, siis edukate taimekasvatustootjate hulgas on ka palju maakasutuse poolest väiketootjaid ning vastupidi – vähem edukate hulgas on ka suurtootjaid. Samas on suurel ettevõttel võrreldes väiketootjaga kahtlemata teatud majanduslikud eelised.

Suured erinevused esinesid tööjõu kasutamise intensiivsuse osas: kui vähem edukatel ja keskmise edukusega taimekasvatustootjatel tuli aastate 2005–2009 keskmisena ühe ATÜ kohta 44–45 ha maad, siis edukatel oli maad 123 ha/ATÜ ehk pea kolm korda rohkem (joonis 2).

Peamiselt taimekasvatusega tegelevate põllumajandustootjate puhul on olulisel kohal põllukultuuride saagikus. 2009. aastal oli taimekasvatustootjate keskmine teravilja saagikus hektari kohta 2785 kg. Analüüsist selgus, et vähem edukatel taimekasvatustootjatel oli teravilja keskmine saagikus aastate 2005–2009 keskmisena edukatega võrreldes 25% ning keskmise edukusega ettevõtetega võrreldes 7% madalam (joonis 3).

Suured erinevused esinesid ka õlikultuuride osas: vähem edukatel taimekasvatustootjatel oli õlikultuuride keskmine saagikus aastate 2005–2009 keskmisena edukatega võrreldes 32% ning keskmise edukusega ettevõtetega võrreldes 12% madalam.

Keskmiseks teravilja saagikuseks kujunes 2009. aastal edukatel taimekasvatustootjatel 3038 kg, keskmise edukusega tootjatel 2458 kg ja vähem edukatel 2293 kg hektari kohta. Õlikultuuride keskmiseks saagikuseks kujunes 2009. aastal edukatel taimekasvatustootjatel 1805 kg, keskmise edukusega tootjatel 1582 kg ja vähem edukatel 1369 kg hektari kohta.

Üheks indikaatoriks põllumajandustootjate tootlikkuse hindamisel

on kogutoodangu ja kogukulude indeks (edaspidi "tootlikkuse indeks"), mille põhjal saab anda hinnangu põllumajandusettevõtte tegevuse kohta tervikuna. Tulemus alla ühe näitab, et kogutoodangu väärtus ei kata selle tootmiseks tehtud kulutusi ning kui see näitaja on üle ühe, siis põllumajanduslikust tootmistegevusest saadud kogutoodangu väärtus on suurem kui selle tootmiseks tehtud kulutused. Arvestades kogutoodangu väärtuse hulka ka toetused (v.a investeeringutoetused), saab hinnata nende mõju põllumajandusettevõtte tootlikkuse indeksi kujunemisele.

Konkurentsivõime sõltub investeeringutest

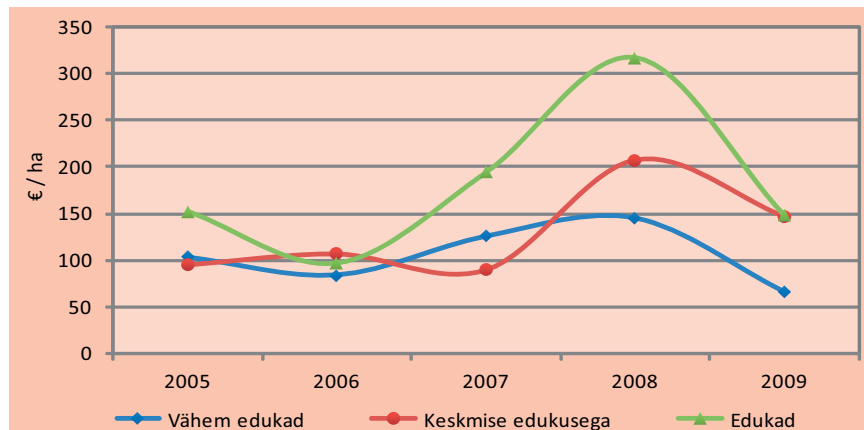
2009. aastal oli taimekasvatuseettevõtete tootlikkuse indeks (v.a toetused) 0,76 (2008. aastal oli vastav indeks 0,84). Arvestades kogutoodangu väärtuse hulka ka toetused, kujunes 2009. aasta tootlikkuse indeksiks 1,08.

Vähem edukatel taimekasvatustootjatel oli tootlikkuse indeks koos toetustega 2008. ja 2009. aastal alla ühe, seega kogutoodangu väärtus ei katnud selle tootmiseks tehtud kulutusi (joonis 4). Keskmise edukusega ja edukate ettevõtete tootlikkuse indeks koos toetustega oli kõikidel vaadeldavatel aastatel üle ühe.

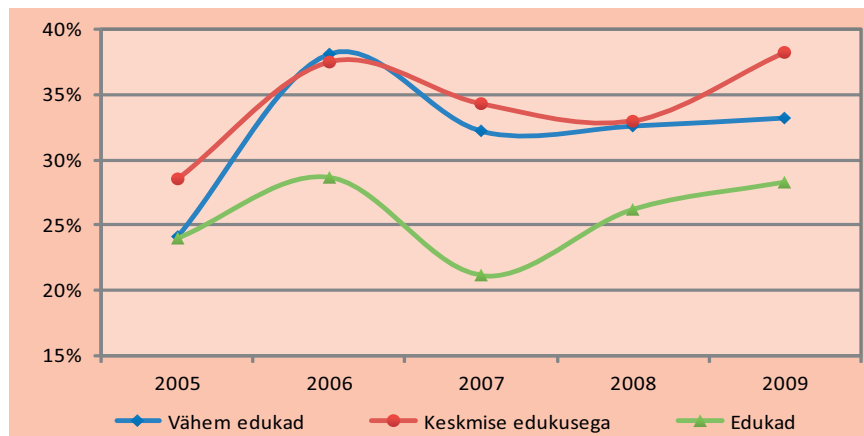
Ilma toetusteta oleks vähem edukatel ning keskmisega edukusega taimekasvatustootjatel tootlikkuse indeks kõikidel analüüsitavael aastatel alla ühe (v.a aastatel 2005 ja 2007 keskmise edukusega ettevõtete puhul, mil see oleks olnud üle ühe). Ilma toetusteta oleks aastatel 2008 ja 2009 ka edukatel taimekasvatuseettevõtete tootlikkuse indeks alla ühe jäänud.

Kogutoodangu ja kogukulude indeks oli vaadeldavate aastate jooksul kõige kõrgem 2007. aastal, mil olid soodsad nii ilmastikutingimused kui ka üldine turusituatsioon põllumajandussaaduste turul tervikuna. Kui võrrelda erinevatesse edukuse gruppidesse kuuluvate taimekasvatuseettevõtete 2009. aasta tootlikkuse indekseid 2005. aasta vastavate indeksitega, siis selgub, et

Joonis 5. Investeeringud ha kohta, 2005–2009

Joonis 6. Toetuste (v.a investeeringutoetused) osakaal sissetulekutes aastatel 2005–2009

edukatel taimekasvatustootjatel on see indeks vähenenud 18%, keskmise edukusega tootjatel 20% ja vähem edukatel 25%.

Investeeringud tootmise kaasajastamise on ettevõtte konkurentsivõime säilitamisel ning parandamisel määrava tähtsusega. Kokkuvõtvalt võib öelda, et ettevõtte konkurentsivõime sõltub olulisel määral eelnevatel aastatel tehtud investeeringutest.

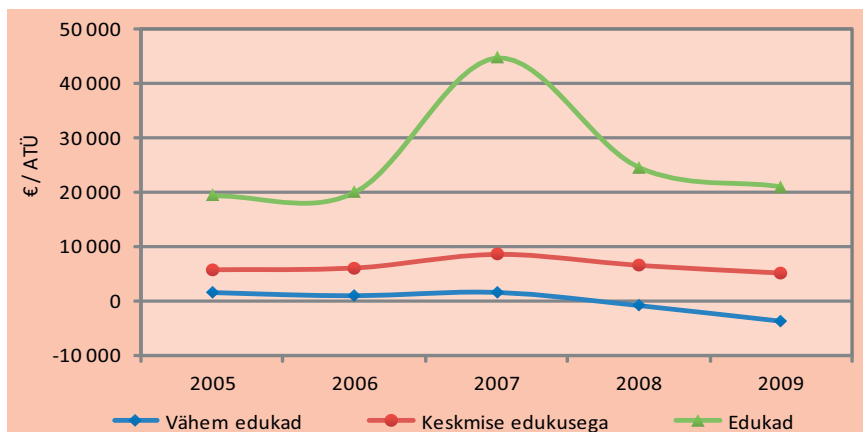
Keskmine taimekasvatustootja tegi 2009. aastal ühe hektari kohta 126 € väärtuses investeeringuid. Selgus, et edukad ja keskmise edukusega taimekasvatuseettevõtted tegid põllumajandusmaa hektari kohta arvestatuna 2009. aastal investeeringuid ühepalju ehk 147 €/ha (joonis 5). Vähem edukad taimekasvatustootjad tegid 2009. aastal edukate ja keskmise edukusega ettevõtte

tega võrreldes üle kahe korra vähem investeeringuid ehk 65 €/ha. Võrreldes erinevate edukuse gruppidesse kuuluvate taimekasvatustootjate aastatel 2005–2009 tehtud investeeringuid põllumajandusmaa hektari kohta selgus, et analüüsitavael aastate keskmisena tegid vähem edukad ligikaudu poole ning keskmise edukusega ettevõtted kolmandiku võrra vähem investeeringuid kui edukad taimekasvatustootjad.

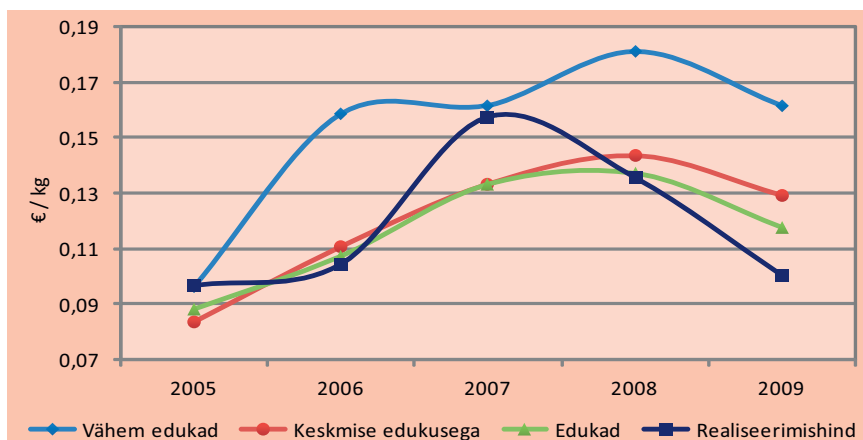
Analüüsitavael aastate keskmisena oli mitteinvesteerinuid protsentuaalselt kõige rohkem (45%) vähem edukate taimekasvatuseettevõtete hulgas, keskmise edukusega tootjate seas oli selliseid keskmiselt 37% ning edukate hulgas 27%.

Põllumajandustootjate sissetulekud koosnevad üldjuhul taime- ja loomakasvatustoodangu realiseerimisest saadud tulust, sissetulekust

Joonis 7. Netolisandväärtus ATÜ kohta aastatel 2005–2009

Joonis 8. Teravilja tootmiskulude ja realiseerimishinna dünaamika aastatel 2005–2009

muudest mittepõllumajanduslikest tegevustest ning toetustest. Arvestades, kui suure osakaalu põllumajandustootjate sissetulekust moodustavad toetused, saab hinnata, milline on nende sõltuvus toetustest. Selgus, et edukatel taimekasvatustootjatel moodustasid toetused (v.a investeeringutoetused) 28% sissetulekute struktuurist, vähem edukatel ning keskmise edukusega tootjatel oli toetuste osa vastavalt 33% ja 38% (joonis 6). Aastatel 2005–2009 moodustasid vähem edukatel ja keskmise edukusega taimekasvatustootjatel toetused keskmiselt 33% ning edukatel 25% sissetulekute struktuurist.

Põllumajandusmaa hektari kohta arvestatuna said edukad taimekasvatustetevõtted 2009. aastal toetusi (v.a investeeringutoetused) 2172 €, vähem edukad 2069 €/ha ning keskmise edukusega 2397 €/ha.

NLV suurus on põllumajandustootja seisukohalt määrava tähtsusega, kuna sellest oleneb otseselt, kas ettevõtte on arenemis- ja konkurentsivõimeline ning suuteline oma tootmise kaasajastamiseks investeerima. Edukad taimekasvatustootjad tootsid 2009. aastal NLV ATÜ kohta 21 037 €, keskmise edukusega 5039 € ning vähem edukad ettevõtted lõpetasid aasta kahjumiga (joonis 7). 2009. aastal oleks ka keskmise edukusega taimekasvatustootjatel NLV olnud ilma toetusteta tugevasti miinuses, seega NLV koosnes üksnes toetustest.

Analüüsitavatel aastatel moodustasid toetused edukatel taimekasvatustetevõtetel keskmiselt 60%, keskmise edukusega 96% ning vähem edukatel 100% NLV kogusummast.

Iga äriettevõtte (k.a põllumajandustetevõtte) eesmärgiks peaks ole-

ma võimalikult suure kasumi saamine. Põllukultuuride tootmise tasuvust saab suurendada kas saagikuse suurendamise või tootmiskulude vähendamise teel.

Kulutused sõltuvad tootmistasemest

Teravilja tootmiskulude analüüsimisel on aluseks võetud Euroopa Liidu FADNis kasutusel olev meetodika. Analüüsi tulemusena selgus, et 2009. aastal kujunes kilogrammi teravilja omahinnaks edukatel taimekasvatustetevõtetel keskmiselt 0,12 €/kg, keskmise edukusega 0,13 €/kg ja vähem edukatel 0,16 €/kg (joonis 8). Teravilja realiseerimishind oli 2009. aastal keskmiselt 0,10 €/kg, seega teravilja omahinnast oluliselt madalam ning tekkinud kahjumit katsid taimekasvatustetevõtted toetustega.

Analüüsidest tootmiskulude sõltuvust saagikusest selgus, et kulutused toodangu ühiku kohta on otsest sõltuvuses tootmise tasemest ning suurem saagikus võimaldab tootjal vähendada tootmiskulusid teravilja kilogrammi kohta.

Kokkuvõtteks võib öelda, et peamiselt taimekasvatusega tegelevate ettevõtete edukus on suures osas seotud kultuuride saagikuse ja madalate tootmiskulude tasemega ning väiksemal määral ettevõtete suurusega, kuigi tuleb siiski mõnda, et suurematel ettevõtetel on teatud majanduslikud eelised. Resümeerides võib järeldada, et põllukultuuride saagikus ja madalad tootmiskulud toodangu ühiku kohta on ettevõtete tootmise tasuvuse ja efektiivsuse kujundamisel määrava tähtsusega. Edukatel taimekasvatustootjatel oli netolisandväärtus ATÜ kohta vähem edukate ja keskmise edukusega ettevõtetega võrreldes oluliselt kõrgem.

NLV suurendamise võimaluseks on tootmise suurem spetsialiseerumine, põllumajanduskultuuride saagikuse tõstmine ning tootmiskulude vähendamine toodangu ühiku kohta, mis aga omakorda eeldab õigete agrotehniliste võtete kasutamist ning oma tegevuste, tulude ja kulude oskuslikku planeerimist.

PIIM

Info allikas:

Eesti Konjunktuuriinstituut,
Rävala 6, 19080 Tallinn
tel 668 1242, faks 668 1240,
e-post eki@ki.ee, www.ki.ee

Piima kokkuostuhind tõusis Eestis jaanuaris 1,5%. Tööstusest väljamüügi hind tõusis veebruaris enim piimapulbril ja plokkvõil, teiste toodete osas on muutused väiksemad. Jaehinnad muutusid veebruaris vähe, enim kallines kohvikoor, odavnesid või ja 2,5% kilepakendis piim. Piimatoodete hinnad on maailmaturul tõusmas.

KOKKUOSTUHINNAD

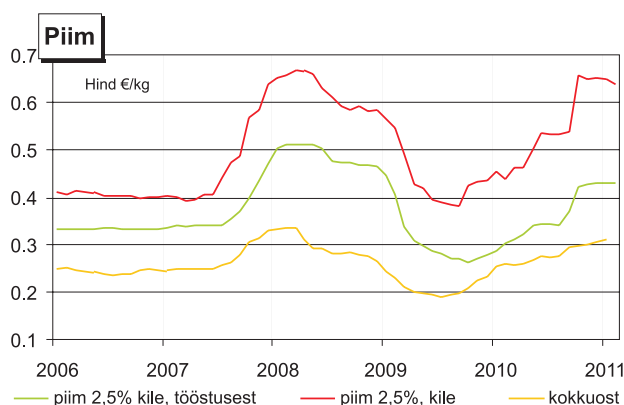
Toorpiima keskmine **kokkuostuhind** oli jaanuaris 0,312€/kg, mis on 1,5% kõrgem kui detsembris. Eesti piimatootjad said jaanuaris 1 tonni toorpiima eest keskmiselt 4 eurot enam kui detsembris. Aastatagusest tasemest oli piima kokkuostuhind jaanuaris 22,8% (58 €/t) kõrgem.

Piima kokkuostukogus oli jaanuaris 1,2% suurem kui detsembris ning 8,4% suurem kui eelmise aasta jaanuaris. Piima kvaliteet oli tänavu kõrgem kui eelmisel aastal samal ajal – eliitpiima osatähtsus kokkuostetud piimas oli tänavu jaanuaris 68,5% ning kõrgema sordi piima oli 29,9% (eelmisel aastal vastavalt 64,8% ja 31,4%).

Piima kokkuost

	Jaen 2010	Dets 2010	Jaen 2011
Hind, €/kg	0,254	0,308	0,312
Rasvasus, %	4,1	4,2	4,2
Kogus, tuh t	47,5	50,9	51,5
sh – eliit, %	64,8	71,1	68,5
kõrgem, %	31,4	27,9	29,9

Allikas: SA

PRIA esialgsel andmetel varusid piimatööstused 2010/11. kvoodi-aasta kümne kuuga (aprillist jaanuarini) kokku 503,5 tuhat tonni toorpiima, mis moodustab 75,9% Eestile määratud tarnekvoodist (aastatagusega võrreldes 11,8 tuhat tonni enam). Otseturustuskvoodist oli 2011. aasta veebruari seisuga täidetud 43,7%.

TOOTJAHINNAD

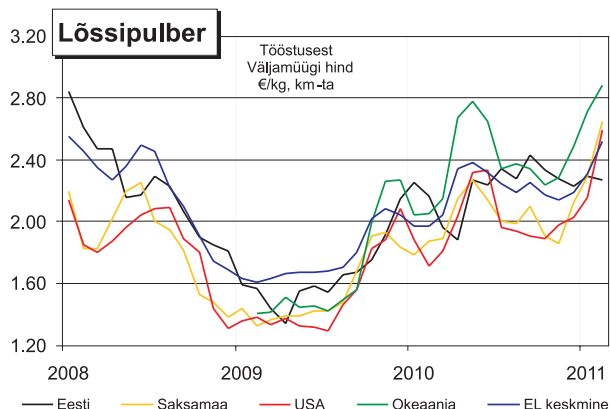
Piimatoodete **tööstusest väljamüügi hinnad** tõusid veebruaris võrreldes jaanuariga enim täispiimapulbril (+8,9%) ja plokkvõil (+6%). Väikepakendis >80% või hind ei muutunud, kuid taluvõie odavnes (-2,6%). Joogipiimadest muutus vaid 2,5protsendise purepakendis piima hind (-1,9%), teiste joogipiimade hinnad jäid jaanuari tasemele. Ei muutunud ka kodujuustu hind. Odavnesid lõssipulber (-1,3%) ja juust (-2,7%, sealhulgas Edam-tüüpi juust -1,9%, Gouda-tüüpi juust -9,7%, kuid Tilsit-tüüpi juust +0,6%).

Võrreldes eelmise aasta veebruariga on piimatoodete tööstusest väljamüügihinnad tõusnud olenevalt tootest kuni 53,4%. Seejuures on enam kallinenud plokkvõi (+53,4%) ja täispiimapulber (+48%). Lõssipulbri hind on tõusnud 5%. Väikepakendis >80% või väljamüügihind tõusis eelmise aasta veebruariga võrreldes 11,8% ja taluvõideld +15,6%. Joogipiimadest kallines kilepakendis 2,5% rasvasusega piim +41,3% ja 3,5% rasvasusega piim +38,5% ning purepakendis 2,5% piim +20,4% ning 3,5% piim +11,8%. Juustu hind tõusis mullusega võrreldes 12,9% (sealhulgas Edamil +11,6%, Goudal +6,1% ja Tilsitil +20%). Kodujuust on aastaga kallinenud 6,3%.

Piimatoodete tootjahinnad Eestis, (eurot/kg, tootjaettevõtete keskmine hind kuu lõpus)

	Veebr 2010	Jaen 2011	Veebr 2011
Täispiimapulber	2,55	3,47	3,78
Lõssipulber	2,16	2,30	2,27
Juust Edam	3,30	3,75	3,68
Kodujuust 4%, lisanditeta	2,17	2,31	2,31
Või 82%, 25 kg	2,43	3,52	3,73
Või >80%, väikepakk	3,96	4,43	4,43
Joogipiim 2,5% kiles, l	0,30	0,43	0,43
Joogipiim 3,5% kiles, l	0,39	0,54	0,54

Allikas: EKI

JAEHINNAD

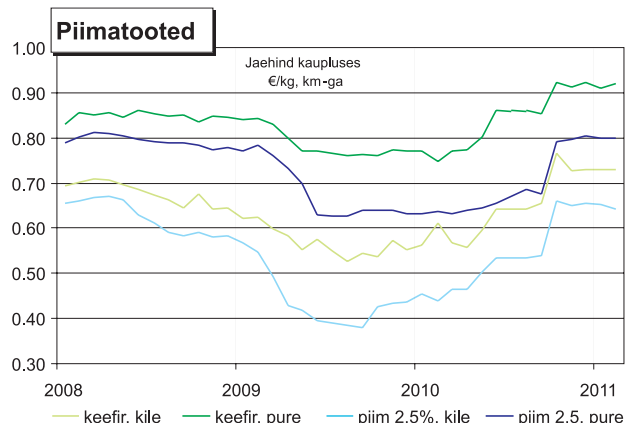
Veebruaris olid piimatoodetest Eesti tavakauplustes võrreldes jaanuariga veidi odavamad kilepakendis 2,5% joogi-piim (-1,5%), väikepakendis >80% või (-1,5%) ja taluvõie (-1,6%). Jaanuariga võrreldes kallinesid hapukoor (+0,5%), kohalik juust (+1,0%), purepakendis keefir (+1,1%), kodujuust (+1,3%). Enim kallines veebruaris kohvikoor (+2,1%). Purepakendis piima ja kilepakendis keefiri jaehinnad jaanuariga võrreldes ei muutunud.

Võrreldes eelmise aasta veebruariga olid tänavused **jaehinnad** vaatlusaluste toodete osas kuni 46% kõrgemad. Enim on aastaga kallinenud 2,5protsendine kilepakendis piim (+46%), hapukoor (+35,1%), kohvikoor (+35%). 2,5protsendine purepakendis piim kallines aastatagusega võrreldes 25,8%, purepakendis keefir +23,3%, kilepakendis keefir +19,4%. Aastaga tõusis taluvõie hind kauplustes 16,4%, väikepakendis >80% võil +14,7% ja kohalikul juustul +17,9%. Kõige vähem muutus aasta jooksul kodujuustu hind (+1,1%).

Piimatoodete jaehinnad kauplustes (eurot/kg, kuu esimesel nädalal)

	Veebr 2010	Jaan 2011	Veebr 2011
Piim 2,5%, kile	0,44	0,65	0,64
Keefir, kile	0,61	0,73	0,73
Hapukoor	1,42	1,91	1,92
Kohvikoor	1,44	1,90	1,94
Kodujuust, 4%	3,75	3,74	3,79
Või, 82%	6,10	7,10	6,99
Juust, kohalik	6,20	7,24	7,31

Allikas: EKI

VÄLISTURG

Euroopa Liidus tarniti perioodil jaanuar–november 2010 tööstustele 1,3% piima rohkem kui aasta tagasi. Kvoodiaasta algusest arvestades (perioodil aprillist novembrini) on tarded 2,1% aastatagusest suuremad. 2010. aastal kasvasid piima tarded tööstustele võrreldes 2009. aastaga kõige enam Iirimaa (+9%), Lätis (+5%) ja Belgias (+4%). Eesti näitaja jääb keskpärase +1,6% lähedale. Kõige enam on aga piima tarded tööstustele vähenenud Ungaris (-10%), Bulgaarias (-8,4%), Rumeenias (-7,8%) ja Slovakkias (-6,1%). Kui võrrelda sama näitajat kvoodiaastate lõikes, on olukord mõnevõrra positiivsem ja toodangu näitajates nii suuri vähenemisi ei esine.

ELi keskmine piima kokkuostuhind oli detsembris 338 €/t, seega samal tasemel kui novembris. Eesti keskmine piima kokkuostuhind oli detsembris 308 €/t, mis võrreldes novembriga oli 2,6% kõrgem, kuid võrreldes ELi keskmisega 8,9% madalam hind.

Või hind püsib Euroopa Liidus jätkuvalt kõrgel tasemel ja on tõusnud 371 euroni 100 kg kohta, moodustades 167% sekkumishinnast. Lössipulbri hinnad on samuti tõusnud ja jõudnud tasemele 241,3 €/100 kg, moodustades 142% sekkumishinnast. Tõusutrendil jätkab ka loomasööda kvaliteediga lõssipulbri hind olles 230 €/100 kg lähedasel tasemel. Tõusmas on ka täispiimapulbri ja vadakupulbri hinnad, kuid juustude hinnad püsivad stabiilsed.

Piimatoodete **maailmaturul** on olukord stabiilne ja hinnad on tõusmas. 2009. ja 2010. aasta ekspordandmete võrdlus näitab, et või ekspordi mahtusid on kasvatanud EL ja USA, vähenenud on aga Uus-Meremaa ja Austraalia ekspordimahud. Lössipulbri osas on oluliselt kasvanud USA ja ELi ekspordimahud, samal ajal on vähenenud Uus-Meremaa ja Austraalia ekspordimahud. Juustude osas on EL traditsiooniliselt suurim eksporditõõr ja võrreldes 2009. aastaga on ekspordi mahud 2010. aastal tublisti kasvanud, sama trend on ka USA juustude ekspordis. Uus-Meremaa ja Austraalia juustude ekspord on püsinud aastataguse perioodiga samal tasemel või kohati langenud.

Impordi 2009. ja 2010. aasta andmete võrdlus näitab kõige suuremat kasvu täispiimapulbri impordis Hiinasse ning juustude ja või impordis Venemaale.

Toorpiima kokkuostuhind ELis (tegeliku rasvasusega piima kaalutud keskmine hind, €/kg, km-ta)

	Dets 2009	Nov 2010	Dets 2010
Soome	0,38	0,42	0,41
Taani	0,30	0,36	0,37
Rootsi	0,30	0,39	0,41
Prantsusmaa	0,29	0,32	0,32
Tšehhi	0,25	0,31	0,31
Iirimaa	0,27	0,34	0,30
Poola	0,26	0,30	0,30
Saksamaa	0,26	0,35	0,34
Slovakkia	0,26	0,30	0,31
Sloveenia	0,25	0,29	0,29
Eesti	0,23	0,30	0,31
Ungari	0,24	0,29	0,29
Holland	0,34	0,36	0,36
Läti	0,24	0,27	0,28
Leedu	0,25	0,29	0,30
EL-15	0,30	0,35	0,35
EL-10	0,28	0,32	0,32
EL-25	0,29	0,34	0,34

Allikad: Euroopa Komisjon, SA

Põllumajandusminister andis üle teenetemärgid
Põllumajandusminister Helir-Valdor Seeder andis 23. veebruaril põllumajandusministeeriumis toimunud Eesti Vabariigi aastapäevale pühendatud aktusel üle ministeeriumi teenetemärgid ning tunnustas 2010. aasta parimaid karjakasvatajaid.

Tänavu pälvis ministeeriumi teenetemärgi 23 inimest, kelle valis välja põllumajandusministeeriumi teenetemärkide andmise komisjon kantsler Ants Nooda juhtimisel.

Teenetemärgid anti välja kolmes kategoorias: kuldne, hõbedane ja sinine. Kuldse teenetemärgi laureaadiks on inimene, kellel on silmapaistvad teened ministeeriumi valitsemisala valdkonna arendamisel. Hõbedased teenetemärgid antakse ministeeriumivälisele isikule tulemusrikka koostöö eest ministeeriumiga või eduka tegutsemise eest ministeeriumi valitsemisala valdkonnas. Sinise teenetemärgi pälvivad ministeeriumi ja selle valitsemisala riigiasutuse teenistujad silmapaistvalt hea teenistuskohustuste täitmise eest.

Kuldne teenetemärk:

Ruve Šank, Eesti esindaja Maailma Toidu- ja Põllumajandusorganisatsiooni (FAO) juures Roomas. Põllumajandusministeeriumi välissuhtluse üks rajajaid ja edendajaid, Eesti Euroopa Liidu ja WTOga liitumise ning põllumajandus- ja saaduste vabakaubanduslepingute läbirääkija, arengukava Eesti Toit ideoloogia väljatöötaja ja arendaja.

Hõbedane teenetemärk:

Marje Aid, kalakasvatuse spetsialist
Madis Ajaots, agronoom, Rannu Seeme OÜ ja Pilsu talu juhataja, Aasta Põllumees 2010
Arnold Kimber, endine Leivaliidu president
Arvo Kuutok, Takkasaare talu peremees, Aasta Põllumees 2005
Lempo Must, teraviljakasvataja ning piima- ja lihatootja Võrumaalt, kohaliku külaelu edendaja
Aivar Pikk mets, Mätiku talu peremees, aktiivne mahepõllumajanduse propageerija
Sirje Potisepp, Eesti Toiduainetööstuse Liidu juhataja, tootekonkursi “Parim Eesti toiduaine” ja kampania “Märka lipu märki” eestvedaja
Andrus Puksov, linnu- ja teraviljakasvatusega tegeleva OÜ Sanlind juhataja
Tõnu Rahula, Raikküla Farmer OÜ juhataja
Jüri Roots, Eesti Maaülikooli vanemspetsialist, põllumajandusinformaatika koolkonna rajaja
Toivo Univer, aiandusteadlane, põllumajandusteaduste kandidaat
Arvo Veidenberg, Pajumäe mahetalu peremees
Elvi Viira, MTÜ Saaremaa Kodukant looja ja koordinaator, kohaliku külaelu edendaja

Sinine teenetemärk:

Malle Järvan, Eesti Maaviljeluse Instituudi vanemteadur, põllumajandusteaduste doktor
Linda Latt, põllumajandusameti peainspektor seemnete sertifitseerimise valdkonnas

Mait Must, põllumajandusameti peaspetsialist maaparanduse valdkonnas

Enel Niin, veterinaar- ja toiduameti osakonnajuhataja, metsloomade vaksineerimise projekti juht

Merli Sild, Eesti Põllumajandusmuuseumi direktor, mitmete tunnustust pälvinud põllumajanduslaste püsinäituste eestvedaja

Tõnu Taat, põllumajandusministeeriumi maaretevitlusbüroo peaspetsialist

Valli Tamm, põllumajandusministeeriumi kaubanduse ja alkoholi turukorralduse büroo peaspetsialist

Tea Tuulberg, Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Ameti regioonide osakonna juhataja

Mart Uba, Jõudluskontrolli Keskuse biomeetria sektori juhataja, piimaveiste geneetilise hindamise ideoloog ning lammaste geneetilise hindamise süsteemi käivitaja Eestis

Maaelu Edendamise Sihtasutus valis 2010. aasta parimaks piimakarjakasvatajaks **Avo Samarüütli** OÜst Männiku Piim Tartumaalt ja 2010. aasta parimaks lihavesikasvatajaks **Margus Keldo** Tsura Talu OÜst Valgamaalt.

Riik viib kiire internetiühenduse ka maapiirkondadesse

Põllumajandusministeeriumi vahendusel investeeritakse lähiaastatel maapiirkondade internetiühenduse arendamisse ligi 6,4 miljonit eurot, tagamaks kiire interneti kättesaadavuse kõigile Eesti elanikele.

“Maapiirkondade arengu seisukohast on korraliku ja kiire internetiühenduse olemasolu hädavajalik, sest see loob aluse nii sealse majanduse kui ka üldise elukeskkonna arenguks,” rääkis põllumajandusminister Helir-Valdor Seeder. “Kindlasti oleks näiteks äsjalõppenud e-hääletuse aktiivsus olnud suurem, kui oma hääle oleks läbi interneti saanud anda kõik maal elavad inimesed.”

Eesti lairiba interneti katvuse tõstmise programmi raames viiakse täna vaid suuremate linnade vahel olev lairiba internetiühendus ka väiksematesse kohtadesse. Sõltuvalt piirkonnast lõpevad ühenduste rajamised 2015. aastaks.

Esimeses etapis investeeritakse lairiba internetiühenduse arendamisse ligi 22,4 miljonit eurot. Lisaks põllumajandusministeeriumile on projekti kaasatud ka majandus- ja kommunikatsiooniministeerium ning siseministeerium.

Euroopa Liit kaotab ajutiselt vilja imporditollid

Euroopa Liidu vilja imporditollide kadumine avab ühenduse turu teistele riikidele ning vähendab survet teravilja ja seeläbi liha hindade tõusule.

Euroopa Komisjoni ühise turukorralduse komisjon otsustas teravilja imporditollid ajutiselt kaotada veebruaril keskel kestvusega kuni 30. juunini.

“Teravilja järsk hinnatõus on valusalt löönud just looma- ja linnuliha tootjaid, kelle kuludest moodustab teravili kuni 80%,” rääkis põllumajandusministeeriumi põllumajandus- ja kaubanduspoliitika asekancler Andres Oopkaup. “Lisaks hinnatõusule ei ole täna vilja enam ka kuskilt osta – Eesti tootjatel on novembri lõpuni hinnanguliselt puudu kuni 40 000 tonni teravilja.”

Teravilja hinnad on erinevatel põhjustel alates eelmise aasta juulist läbi teinud hüppelise tõusu – pehme nisu hind on maailmas kasvanud 65% ja ELi turul 90%. Täna maksab nisu umbes 250 €/t ja odra hind on umbes 210 €/t.

Hinnatõusu põhjuseks on üle maailma paljusid riike mullu tabanud rasked ilmastikutingimused.

PRIA alustab loomakasvatustoetuste taotluste vastuvõttu

2.–21. märtsini saavad põllumajandustootjad esitada PRIAsse taotlusi kuut liiki loomatoetuse saamiseks. Toetuste eelarve on kokku 22,2 miljonit eurot (347,3 miljonit krooni).

Loomakasvatustoetuste eesmärk on kompenseerida osaliselt loomapidajate kulutused ja tõsta sellega nende konkurentsivõimet, samuti aidata jätkata tootmist põllumajandussektoris. Möödunud aastal oli toetuse-saajaid ligi 5200.

Ammlehma ja ute kasvatamise toetust makstakse nõuetekohaste loomade kohta, kes on taotleja nimel registreeritud PRIA loomade registris 2. märtsi 2011 seisuga.

Loetletud viit toetust rahastab Eesti riik summas 20,9 miljonit eurot. Teist aastat järjest rakendub ka Euroopa Liidu rahastatav piimasektori eritoetus eelarvega 1,25 miljonit eurot. See on mõeldud kuni 100pealiste piimakarjade omanikele; toetus aitab turukonkurentsis toime tulla ja piimatootmist jätkata ka teistel peale suurtootjate. Piimasektori eritoetust makstakse piima-lehmade arvu põhjal.

Toetustetaotlusi saab esitada 2.–21. märtsini, piimasektori eritoetuse taotlusi hilinenult ka veel 22. märtsist 15. aprillini (siis väheneb toetus 1% võrra iga hiline-tud tööpäeva kohta). Kõige mugavam on taotlust esitada elektroonilises kliendiportaalis e-PRIA.

Toetuste määramisotsused teeb PRIA hiljemalt 29. mail 2011, erandiks piimasektori eritoetus: see määratakse 1. detsembriks k.a.

PÕLLUMAJANDUS-KAUBANDUSKODA TEATAB:

- 22. märtsil algusega kl 11 toimub Paide kultuurikeskuses EPKK aiandusfoorum 2011.
- 30. märtsil algusega kl 10.30 toimub Paide kultuurikeskuses EPKK teraviljafoorum 2011.

Läti põllumajandusaasta 2010

ROLANDS MAKULIS

Riia

Toetus ja soodustused

■ Aastal 2010 maksis LAD (maksagentuur, nagu meil PRIA) põllu-, kala- ja metsamajandusele erinevate toetustena välja ligi 316 miljonit latti (ligi 450 miljonit eurot), mis on 21% võrra enam kui aasta varem.

■ Aastate 2007–2013 maaelu arengukava raames käivitus möödunud aastal maaelu arenguprojektide teostajatele väiksema intressiga krediidifond. Praeguseks on kinnitatud juba kümnekond projekti.

■ Käivitus käibevahendite laenuprojekt põllumeestele ja ühistutele, mille kaudu on Latvijas Hipotēku un Zemes Banka määranud kasutamiseks 10 miljonit latti. Põllumeestel on selle kaudu võimalik taotleda 5000 kuni 700 000 latti, ühistutel kuni 2 000 000 latti. Selle projekti alusel on välja makstud 5 miljonit latti.

■ 2010. aastal käivitus põllumeestele ka uus süsteem aktsiivaba diislikütuse hankimiseks. See süsteem vähendab põllumeeste bürokraatlikku asjaajamist. Põllumeestel on võimalik saada aastast 100 liitrit aktsiivaba diislikütust pindalatoetuse aluse hektari kohta (ka metsa- või soomaa kohta, kus kasvatatakse jõhvikaid või mustikaid). Kütust saab osta nii aktsiiviladudest kui tanklatest, kokku 276 kohast üle riigi. Loodud on infosüsteem limiitide haldamiseks.

■ Põllumeeste rahalise olukorra parandamiseks on makstud ühtset pindalatoetust varem välja, piimatootmistalude olukorra parandamiseks eraldatakse sellel aastal eritoetust 3,6 miljonit latti (5,1 miljonit krooni).

Töötlemine ja veterinaaria

■ 2010. aastal alustasid mitmed toiduainetööstusettevõtted oma toodangu eksporti Venemaale. Ekspordiluba Venemaale oli läinud aasta seisuga 14 lihatöötlemisettevõttel, 12 piimatöötlemisettevõttel, kahel munatootjal, 36 kalatööstusel, neljal loomasööda tootmisettevõttel ja 22 seafarmil.

■ Ettevõtete administratiivse koormuse vähendamiseks on toidu- ja veterinaaramet lihtsustanud toiduettevõtete kohustuslikku registreerimismenetlust. Suuremal osal ettevõtetest, kes soovivad alustada tegevust toidutootmise valdkonnas, ei ole enam vaja läbida veterinaar- ja toidumetis registreerimisele eelnevat kontrolli. Enne tegevuse alustamist kontrollib amet ainult loomade päritolu, sest enne registreerimist peavad sellised ettevõtted saama tunnustuse.

■ 2010. aastal töötati välja tingimused Euroopa majanduse tervendamisploani ette nähtud piimanduse valdkonna ümberstruktureerimiseks, millega suunatakse raha uute piimatootjate ja ühistute omanduses olevate piimatööstusettevõtete moodustamiseks.

■ Euroopa Komisjon (EK) alustas dioksiini reostamismäärade ülevaa-

tamist sprotikonservides. Algselt välja pakutud muudatused olid Läti kaluritele sobimatud, sest nõuded dioksiini sisalduse suhtes olid liiga kõrged. Maaviljelusministeeriumil õnnestus välja rääkida selline dioksiini reostustase, mis on omane Balti mere tööstuslikele kalaliikidele. Õnnestus ka välja kaubelda üleminekuage dioksiinireostuse vähendamisel lõhekalades. Selle aja jooksul saab Läti turustada oma lõhekala siseturul.

■ Eelmisel aastal seati sisse veterinaarravimite ringluse ühtne riiklik kontroll, mille järgi on veterinaarravimite ringluse järelevalve ja kontroll ühe institutsiooni, veterinaar- ja toidumetis ülesanne. Sellega kindlustatakse kiire informatsiooni liikumine veterinaarravimite registrist ja asjaosalistest isikutest, samuti lihtsustub bürokraatlik menetlus ja vähenevad kulutused ravimite registreerimiseks ja teistele teenustele.

■ Vähenes marutaudi levik metsloomade seas. Metsloomade vaktsineerimist alustati 2006. aastal ning selle aja jooksul on haigestumiste arv vähenenud 97% võrra ehk 30 korda. See tähendab suuremat julgeolekut nii koduloomadele kui inimestele.

Looma- ja taimekasvatuse

■ Selle aasta algusest ei ole veiste ümberpaigutamiseks riigi piires vaja loomade passe. Passid on vajalikud üksnes loomade eksportimiseks. Loomakasvatuse alustas tegevust e-haldussüsteem, mille abil saavad loomakasvatavad oma hoolealuste omaniku- või asukohavahetusest operatiivselt teada anda.

■ Täpsustasid tingimused suuregariidiliste ja raskekaaluliste veoste transportimiseks. Senini ei olnud põllumeestel luba transportida veoseid massiga enam kui 44 tonni. 2010. aasta 16. aprillist on aga põllumeestel õigus transportida kuni 52 tonni raskust teravilja-, rapsi-, kartuli- või pii-

malaadungit. 2010. aasta augustis kinnitati uus tehnilise järelevalveagentuuri teenuste hinnakiri, kus on hinnad 19% madalamad kui aasta varem.

■ Suurenes koostöö Venemaaga fütosanitaaria valdkonnas, mis aitab edendada taimede ja taimesaaduste eksporti. Näiteks praegu toimub intensiivne Lätis kasvatatud toidukartuli eksport Venemaale.

■ LAD (maksagentuur) viis läbi põllumaa seire, mille käigus tehti kindlaks harimata põllumaa osakaal. Alates sellest aastast maksustatakse harimata põllumaa topelt maamaksuga. Andmed näitavad, et Lätis on 368 000 hektarit harimata põllumaad.

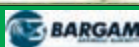
TRAKTORID

TELESKOOPLAADURID

LÄGALAOTURID

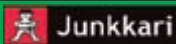
TAIMEKAITSEPRITSID

SÖÖDAMIKSERID

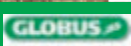
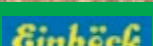
HOOLDUSNIIDUKID

TERAVILJAKÜLVIKUD

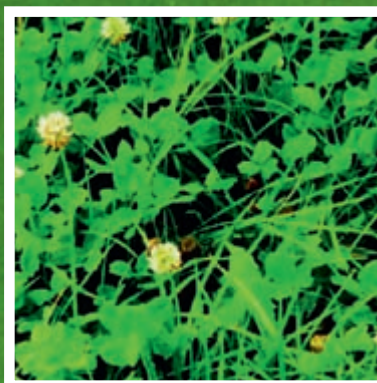
VÄETISEKÜLVIKUD

Parimad sertifitseeritud heinaseemnesead

DOTNUVA 1
DOTNUVA 21
DOTNUVA 24
DOTNUVA L1
DOTNUVA L2
DURPE 2
HOBUSTELE
LAMMASTELE

- Parem rohumaade ökonoomika
- Väiksem väetisekulu
- Suurem söömus
- Rohkem proteiini söödas
- Ühtlasem toodang hooaja vältel

AS Dotnuvos Projektai

Aivar Jalakas
Mob 5079912
info@dotnuvosprojektai.ee

aivar.jalakas@dotnuvosprojektai.ee
www.dotnuvosprojektai.ee